

Valtio vaatii vauvoja

Biopoliittinen hallinta Ylen syntyvyyttä käsittelevässä uutisoinnissa vuonna 2024

Aikuiskasvatustieteen
pro gradu -tutkielma

Helena Akren

26.5.2025

Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Aikuiskasvatustiede

Tekijä: Helena Akrén

Otsikko: Valtio vaatii vauvoja – Biopoliittinen hallinta Ylen syntyvyyttä käsittelevässä uutisoinnissa vuonna 2024

Ohjaaja: Dosentti Anna-Maija Niemi

Sivumäärä: 103 sivua + viisi liitesivua

Päivämäärä: 26.5.2025

Tiivistelmä

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen sitä, millaisia merkityksiä syntyvyydestä tuotetaan Yleisradion uutisartikkeleissa vuonna 2024 ja miten nämä merkitykset kytkeytyvät väestöpolitiikkaan ja biopoliittiseen hallintaan. Lähestyn aihetta biopoliittisen hallinnan näkökulmasta. Teoreettisena viitekehystenä tutkimuksessani toimivat Michel Foucault'n biovallan ja biopolitiikan käsitteet, ja tieteenfilosofisena lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi. Toteutin tutkimuksen kriittisen diskurssianalyysin menetelmällä. Tutkimusaineistoni käsittää 88 Yleisradion verkkosivuilla vuonna 2024 julkaistua uutisartikkelia ja kolumnia, jotka keräsin hakusanalla "syntyvyys". Analyysissä keskityin teksteihin, joissa syntyvyyttä käsitellään yhteiskunnallisena ja väestöpoliittisena ilmiönä.

Analyysin tuloksena hahmottui kaksi laajaa päädiskurssia: väestöpoliittinen ja kriittinen. Näihin päädiskursseihin sisältyy yhteensä viisi aladiskurssia: *syntyvyys yhteiskunnallisena kriisinä*, *syntyvyys laskennallisena resurssina*, *yksilöihin kohdistuva hallinta*, *syntyvyys toisin nähtynä* sekä *väestöpolitiikan naamioiden riisuminen*. Väestöpoliittinen diskurssi kehystää syntyvyyden yhteiskunnalliseksi projektiksi ja korostaa valtiollisia huolia väestön kehityksestä, kun taas kriittinen diskurssi kyseenalaistaa tämän näkökulman tuomalla esiin vaihtoehtoisia tulkintoja ja haastamalla väestöpoliittisia oletuksia. Laajemmin tarkasteltuna tutkimukseni osoittaa, että media toimii biopoliittisen hallinnan välineenä ohjaamalla sitä, miten kansalaiset ymmärtävät väestökehitykseen liittyviä kysymyksiä. Koska aineistoni rajautuu Ylen uutisointiin, tulokset heijastavat julkisen palvelun median diskursseja eivätkä kata kaikkia mediakentällä esiintyviä näkökulmia. Syntyvyyden lasku ja väestön ikääntyminen ovat ajankohtaisia yhteiskunnallisia haasteita. Siksi tutkimukseni tarjoaa tärkeää tietoa siitä, miten näistä ilmiöistä puhutaan julkisesti. Analyysini tuo esiin, millä tavoin väestöpolitiikkaa oikeutetaan julkisessa keskustelussa ja kuinka väestöpoliittisia puhetapoja voidaan myös kyseenalaistaa.

Avainsanat: Syntyvyys, biopolitiikka, biovalta, väestöpolitiikka, kriittinen diskurssianalyysi, sosiaalinen konstruktionismi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuksen tavoite ja taustoitus	7
2	Väestöpolitiikka	9
2.1	Väestökäsitys ja väestöpolitiikan synty	10
2.2	Väestöpolitiikan historiallisia tavoitteita ja hallinnan käytäntöjä	11
2.3	Syntyvyysvuoli 1900-luvulla	14
2.4	Pronatalistinen väestöpolitiikka Suomessa	15
3	Elämän biopolitisoituminen	18
3.1	Biovalta ja biopolitiikka	18
3.2	Biopoliittisen hallinnan piirteet.....	22
4	Metodologiset lähtökohdat ja menetelmävalinnat	26
4.1	Sosiaalinen konstruktionismi.....	26
4.2	Diskurssianalyysi.....	29
4.3	Kriittinen diskurssianalyysi	32
5	Tutkimuksen toteutus	36
5.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	36
5.2	Aineiston kuvaus	38
5.3	Tutkimuskonteksti: median rooli ja media-aineiston erityispiirteet.....	39
5.4	Tutkijan positio	41
5.5	Analyysin eteneminen	42
6	Syntyvyyden diskursiivinen jäsentyminen	47
6.1	Syntyvyys hallinnan kohteena – väestöpoliittinen diskurssi.....	49
6.1.1	Syntyvyys yhteiskunnallisena kriisinä	49
6.1.2	Syntyvyys laskennallisena resurssina	57
6.1.3	Yksilöihin kohdistuva hallinta	64
6.2	Syntyvyyden uudelleenmäärittely – kriittinen diskurssi	84
6.2.1	Syntyvyys toisin nähtynä	85
6.2.2	Väestöpolitiikan naamioiden riisuminen	88
7	Johtopäätökset ja pohdinta	92
	Lähteet	99
	Liitteet	104
	Liite 1. Viitattu tutkimusaineisto.....	104
	Liite 2. Viittaamaton tutkimusaineisto	106

1 Johdanto

Lasten hankkiminen mielletään usein yksityiseksi asiaksi, joka kumpuaa yksilön arvoista ja elämäntilanteesta. Tämä henkilökohtaiselta vaikuttava päätös on kuitenkin ollut kautta historian myös yhteiskunnallisen kiinnostuksen kohteena, erityisesti väestöpoliittisista syistä. Suomessa syntyvyys on ollut laskussa jo 1960-luvulta lähtien, mutta keskustelu kiihtyi vuonna 2011, jolloin Suomen syntyvyys kääntyi jyrkkään laskuun (Rotkirch ym. 2017, 9). Uutta pontta aihe sai jälleen elokuussa 2017, kun Sosiaalidemokraattien silloinen puheenjohtaja Antti Rinne lanseerasi puolueen kesäkokouksessa pitämässään puheessaan uuden termin kehottaessaan suomalaisia ryhtymään ”synnytystalkoisiin” (HS 23.8.2017; Yle 24.8.2017). Samassa puheessa Rinne ilmaisi huolensa alhaisesta syntyvyydestä ja sen seurauksista: *”Suomessa syntyy tänä vuonna ensimmäisen kerran sitten 1860-luvun nälkävuosien alle 50 000 lasta. Tämä on hyvin vakava asia. Mikään kansakunta ei voi kehittyä paremmaksi, elleivät sen tulevaisuutta turvaa uudet sukupolvet.”* Termi ”synnytystalkoot” nousi otsikoihin, ja Rinne sai osakseen laajaa paheksuntaa sekä moitteita puolueen omia rivejä myöten. Helsingin Sanomille (23.8.2017) Rinne kuitenkin kertoi ”synnytystalkoiden” olleen tietoinen sanavalinta, joka sai aikaan Rinteen toivoman keskustelun.

Syntyvyyden edistäminen nousi keskiöön myös pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa (2023). Sen myötä sosiaali- ja terveysministeriö asetti syntyvyyden kohentamiseen keskittyvän työryhmän, jonka tueksi Väestöliitto sai tehtäväkseen kartoittaa syntyvyyteen vaikuttavia tekijöitä. Väestöliiton laatima selvitys *”20 ehdotusta lapsitoiveiden tukemiseen”* julkaistiin 10.10.2024. Sen pohjalta Orpon hallituksen on määrä esittää kevään 2025 puoliväliriiheen mennessä väestöpoliittinen toimenpideohjelma.

Syntyvyyttä koskeva keskustelu on näyttänyt vakiinnuttaneen paikkansa yhtenä medioiden vakioaiheista. Uutisoinneissa on käsitelty ennätysellisen alhaisia syntyvyyslukuja sekä ruodittu niiden taustalla olevia syitä (Salmane 2022, 1). Aiheen keskiössä on huoli Suomen väestörakenteen epätasapainosta sekä siitä, kuinka hyvinvointivaltion palveluja ja toimintoja jatkossa ylläpidetään, kun niitä rahoittamassa on yhä harvempi kansalainen. (Kestilä & Martelin 2019, 26). Suomen lisäksi syntyvyydestä käyvät keskustelua myös monet muut kehittyneet maat, kuten Japani, Etelä-Korea, Yhdysvallat, Italia ja Saksa. Väestön ikääntyminen ja alhaisen syntyvyyden nähdään ensisijaisesti heikentävät taloudellista huoltosuhdetta, mikä aiheuttaa poliittisia ja taloudellisia paineita.

Julkisessa keskustelussa syntyvyyden lasku on näyttäytynyt poikkeuksellisen negatiivisena ja toisinaan jopa kansallista tulevaisuutta uhkaavana kriisinä, jonka ratkaisemiseksi etsitään kuumeisesti erilaisia ratkaisuja. Yksi tällaisista ratkaisuehdotuksista on ollut kymmenien tuhansien eurojen arvoinen vauvabonuksen alle 30-vuotiaana ensimmäisen lapsensa saaville naisille. Muita ehdotuksia ovat olleet kolmannen lapsen synnyttäneille naisille kohdennettu verohelpotus, hedelmällisyyskasvatuksen lisääminen, kansallinen ruutuaikasuositus sekä nuorten pelkojen ja ”virheellisten uskomusten” oikaiseminen ja hoitaminen mielenterveys- ja pariterapiapalveluilla. Median uutisoinnissa hyvinvointivaltion tulevaisuus näyttäytyy synkältä, ja se uhkaa jopa romuttua, ellei syntyvyyttä pian saada käännettyä nousuun.

Kun yksityiset valinnat kytketään valtion tulevaisuutta koskeviin huoliin, näyttäytyy väestön määrä koko kansakunnan kohtalonkysymyksenä. Lasten hankkimisesta muodostuu yhteiskunnallinen projekti, jonka tavoitteita perustellaan hyvinvointivaltion ja eläkkeiden turvaamisella sekä kansallisen kilpailukyvyn ja turvallisuuden ylläpitämisellä. Tällaisessa kehyksessä syntyvyyden lasku tuodaan poliittisen tarkastelun alle, jossa erityisesti hedelmällisessä iässä olevat naiset asetetaan vastuuseen väestöpoliittisten tavoitteiden toteuttamisesta. Samalla syntyvyydestä käytävä julkinen keskustelu toimii eräänlaisena kertomuksena yhteiskunnallisista odotuksista, vaatimuksista ja arvoista, jotka muokkaavat yksilöiden elämää poliittisten päämäärien valossa. Näin yksityiseltä vaikuttava elämäalue muuttuu valtion kiinnostuksen kohteeksi – ja julkisen keskustelun kautta yhteiskunnallisen vallankäytön areenaksi.

Väestöpoliittinen keskustelu on laaja ja monisyinen ilmiö, joka sisältää useita aihepiirejä. Tämän tutkielman puitteissa olen rajannut tarkasteluni koskemaan mediavälitteistä syntyvyyskeskustelua, joka on sekä ajankohtainen että historiallisesti merkityksellinen tarkastelun kohde. Suomalainen demokratia on pitkälti mediavälitteistä, ja media keskeinen toimija yhteiskunnallisessa todellisuuden rakentamisessa ja merkitysten tuottamisessa. Tutkimuksessani tarkastelen, millaisia merkityksiä syntyvyydelle tuotetaan Ylen uutisoinnissa ja miten siihen liittyviä poliittisia toimenpiteitä ja ehdotuksia esitetään mediassa. Kiinnostuksen kohteena ovat myös ne tulkinnat ja asenteet, joita nämä esitystavat heijastavat ja vahvistavat osana julkista keskustelua. Aihe kytkeytyy laajempaan pohdintaan julkisen vallan roolista ja yksilöiden elämään liittyvien päätösten sääntelystä. Näin syntyvyyteen liittyvä keskustelu avaa tarkasteltavaksi paitsi väestöön kohdistuvat poliittiset toimet myös kysymykset valtion vastuusta ja yksilöiden itsemääräämisoikeudesta.

1.1 Tutkimuksen tavoite ja taustoitus

Tässä pro gradu -tutkimuksessa tarkastelen, millaisia merkityksiä syntyvyydelle muodostuu Yleisradion vuoden 2024 syntyvyyttä käsittelevässä uutisoinnissa ja kuinka näitä merkityksiä tuotetaan kielellisesti osana väestöpoliittista keskustelua. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten syntyvyydestä muodostuu biopoliittisen hallinnan kohde: millaiset diskurssit ohjaavat ymmärrystä siitä, mitä pidetään tavoiteltavana, uhkaavana tai toimia vaativana, ja millaisin kielellisin keinoin näitä esityksiä tuotetaan. Erityisen kiinnostuksen kohteena ovat poliittiset ehdotukset ja väestönsuunnitteluun liittyvät tulevaisuuskuvat: millaisia toimia pidetään tarpeellisina, millaisiin uhkiin ne vastaavat, ja millaisille väestöryhmille vastuu tulevaisuudesta diskursiivisesti paikantuu.

Tutkimukseni nojaa Foucault'n (2010) biovallan ja biopoliitiikan käsitteisiin sekä sosiaalisen konstruktionismin viitekehykseen, jonka mukaan todellisuus ei ole neutraali havaintojen kohde vaan kielenkäytössä muotoutuva merkitysjärjestelmä. Syntyvyys ei näyttäytyä vain yksityisenä asiana, vaan sen kautta jäsenetään yhteiskunnan taloudellista kestävyyttä, huoltosuhdetta ja valtion toimintakykyä. Analyysini kohdistuu siihen, minkälaista biopoliittista hallintaa Ylen uutisartikkelit tulevat uusintaneeksi tai haastaneeksi, eli toisin sanoen, asettuuko media biopoliitiikan välineeksi oikeuttamaan ja vahvistamaan valtion pyrkimyksiä puuttua yksilöiden elämänvalintoihin, vai pyrkiikö media luomaan monipuolista kuvaa tai mahdollisesti haastamaan väestöpoliittisia pyrkimyksiä. Diskurssianalyysin avulla tarkastelen, millaisia valtapositiioita, arvoja ja biopoliittista hallintaa näiden uutisten kautta muodostuu.

Biopoliittisten teemojen analysointi uutisoinnissa diskurssianalyysin avulla mahdollistaa sen tarkastelun, miten väestöön liittyviä kysymyksiä, kuten syntyvyyttä, väestön ikääntymistä tai väestöpolitiikkaa, käsitellään ja millaisia merkityksiä niille tuotetaan. Lähtökohtana on ajatus, että media toimii biopoliittisen vallankäytön välineenä jäsentäessään, millaisena ilmiönä syntyvyys esitetään ja mitä yhteiskunnallisia tavoitteita se palvelee.

Diskurssianalyysin avulla voidaan tutkia, miten biopoliittisia valtarakenteita tuotetaan ja ylläpidetään median kautta. Esimerkiksi voidaan analysoida, miten väestöön liittyvää huolta ja hallintaa oikeutetaan ja mitä arvoja tai normeja korostetaan (kuten väestönkasvu, terveyden edistäminen tai tuottavuus). Lisäksi voidaan tarkastella, millaisia toimijoita ja asiantuntijoita keskusteluissa nostetaan esiin ja miten heidän näkemyksensä muovaavat osaltaan käsityksiä väestöpoliittisista kysymyksistä. Analysoimalla diskursseja voidaan paljastaa biopoliittisen hallinnan tapoja ja tarkastella, miten väestöön liittyvää valtaa käytetään ohjaamaan ihmisten

toimintaa ja asenteita. Tämä lähestymistapa voi paljastaa esimerkiksi, miten mediakeskusteluissa tuotetaan käsityksiä siitä, mikä on "normaalia" tai "toivottavaa" väestökehityksen suhteen ja miten tämä ohjaa kansalaisten valintoja ja käyttäytymistä tai suhtautumista esillä olleisiin väestö- ja perhepoliittisiin toimenpide-ehdotuksiin.

Kulttuurisesti laskeva syntyvyys herättää myös keskustelua siitä, miten perhe-elämä ja vanhemmuus nähdään arvona yhteiskunnassa. Kysymys kuuluukin, missä määrin yksilön valintoja syntyvyydestä pitäisi ohjata valtiollisin toimin, ja missä määrin päätöksiä lasten hankinnasta tulisi kunnioittaa yksityisinä ratkaisuin. Tässä yhteydessä biopoliittiset kysymykset nousevat esiin, sillä valtion yritykset vaikuttaa syntyvyyteen voidaan nähdä osana pyrkimystä ohjata väestön kehitystä haluttuun suuntaan.

2 Väestöpolitiikka

Tässä luvussa tarkastelen väestökäsityksen ja väestöpolitiikan kehittymistä erityisesti historiallisesta näkökulmasta, keskittyen siihen, miten väestön määrän säätely on muodostunut väestöpolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi ja väestörakenteen kehittämisen välineeksi. Lisäksi käsittelen syntyvyyskeskustelun muotoutumista Suomessa, tuoden esiin väestökysymyksen historiallista taustaa ja sen roolia yhteiskunnallisessa keskustelussa. Luvun lopussa keskityn pronatalistisen väestöpolitiikan kehitykseen Suomessa ja sen yhteyksiin historiallisiin ja ideologisiin lähtökohtiin.

Ihmisten asuttamilla alueilla tapahtuu jatkuvasti erilaisia väestönmuutoksia. Lapsia syntyy, ihmisiä kuolee, osa muuttaa pois ja toiset muuttavat tilalle, eli tapahtuu niin kutsuttua muuttoliikettä. Väestön määrä on keskeinen talouden, yhteiskunnan ja valtion toiminnan edellytyksiä ja kehitystä ohjaava tekijä. Niemisen (1941, 13–14) mukaan väestöpolitiikassa on historiallisesti ilmennyt kaksi äärimmäistä ongelmaa: väenpuute ja liikaväestö. Väenpuutteella tarkoitetaan tilannetta, jossa väestöä ei katsota olevan riittävästi yhteiskunnan toimintojen ylläpitämiseksi tai taloudellisen kasvun mahdollistamiseksi. Erityisen ajankohtainen tämä huoli oli merkantilistisella ajalla 1600- ja 1700-luvuilla, jolloin suurta väestöä ja sen kasvua pidettiin valtion sotilaallisen ja taloudellisen voiman perustana. Koivusalon (1994, 53) mukaan ajatus väestön lisäämisestä korkeimpana hyveenä säilyi vahvana läpi kyseisen ajanjakson. Nieminen (1941, 14) huomauttaa kuitenkin, että väestönpuutteen merkitys vaihtelee sen mukaan, millaisia tehtäviä yhteiskunnalle milloinkin asetetaan.

Väestöpolitiikka heijastaa aina aikansa yhteiskunnallisia tavoitteita ja arvoja, oli kyse sitten kansantalouden elvyttämisestä, sotilaallisesta suorituskyvystä tai hyvinvoinnin turvaamisesta. Nykyajan väestöpolitiikassa syntyvyyden rooli on keskiössä, erityisesti kehittyneissä maissa, joissa väestökehitys nähdään joko kansantaloudellisena haasteena tai mahdollisuutena. Väestö ei muutu ainoastaan määrällisesti, vaan myös laadullisesti ja rakenteellisesti. Ikärakenne on yksi keskeisistä väestön rakenteellisista tekijöistä, joihin monet teollistuneet valtiot, kuten Suomi, ajankohtaisesti etsivät ratkaisuja. Väestön ikääntyessä työikäisten, joita Nieminen (1941, 13) kutsuu tuottaviksi ikäluokiksi, määrä vähenee suhteessa eläkeläisiin, mikä lisää taloudellista painetta sosiaaliturvajärjestelmälle ja terveydenhuollolle. Tällöin on kyse taloudellisesta huoltosuhteesta, joka kuvaa työllisten määrää suhteessa työttömiin ja muihin työvoiman ulkopuolella oleviin. Väestöllinen huoltosuhte puolestaan kuvaa ainoastaan 15–64-vuotiaiden määrää suhteessa muuhun väestöön, ottamatta huomioon työllisyyttä. (Tilastokeskus n.d.)

2.1 Väestökäsitys ja väestöpolitiikan synty

Helénin (2016, 64) mukaan nykyajan väestökäsitys kehittyi 1600- ja 1700-luvuilla, kun Ranskassa, Preussissa ja Ruotsissa perustettiin kansallisvaltioita ja modernia hallintobyrokratiaa, joissa virkamieskoneistot alkoivat vakiintua. Vaikka väkimäärästä oli keskusteltu jo antiikin ajoista lähtien, aiemmat pohdinnat keskittyivät lähinnä siihen, miten sodan, nälänhädän tai kulkutautien harventamat alueet voitiin asuttaa uudelleen. 1600-luvun lopulta lähtien väestö alettiin nähdä valtion sisäisenä voimavarana. Merkantilistit ja niin kutsutun poliisitieteen asiantuntijat esittivät väestön olevan valtion vaurauden sisäinen lähde, ja siksi väestöilmiöt, kuten syntyvyys, kuolleisuus ja epidemiat, heijastivat suoraan valtion vaurautta ja voimaa (Helén 2016, 64; Nieminen 1941, 15, 31). Väestöstä tuli näin paitsi valtion hallinnan keskeinen kohde myös sen toiminnan perusta. 1800- ja 1900-luvuilla väestön tarkastelu tiedollisena ja hallinnallisena kohteena juurtui syvällisesti osaksi valtionhallintoa, taloudellista suunnittelua, sosiaalipolitiikkaa ja terveydenhuollon käytäntöjä – eli koko modernin yhteiskunnan ohjauksen infrastruktuuria. (Helén 2016, 64.)

Siinä missä väestö hahmotettiin aiemmin tiedollisena kokonaisuutena, ymmärretään se nykyään ennen kaikkea tilastollisena ilmiönä. Koivusalon (1994, 52–53) mukaan väestö on ennen kaikkea hallinnon termi, joka syntyi hallinnollisten järjestelmien ja tilastotieteen rinnakkaisen kehityksen myötä. Tämä mahdollisti väestön tarkastelun laskennallisena kokonaisuutena, jota voidaan analysoida ja ohjata väestöpolitiikan avulla. Väestö näyttäytyy numeerisena ryhmänä, jonka ominaisuuksia, kuten syntyvyyttä, kuolleisuutta ja terveyttä, voidaan mitata ja muokata yhteiskunnallisten tavoitteiden mukaisesti. Näin tilastollinen väestökäsitys mahdollistaa väestönhallinnan, joka liittyy tiiviisti valtion poliittisiin ja taloudellisiin päämääriin. (Koivusalo 1994, 52–53.)

Duden (1994, 40–41) problematisoi tapaa, jolla väestön käsite mahdollistaa ihmisten tarkastelun ja hallinnan pelkkinä numeroina tai tilastollisina yksiköinä, sivuuttaen heidän yksilöllisyytensä ja inhimillisyytensä. Se muuttaa ihmiset kasvottomiksi tilastoiksi, joiden kohtaloihin vaikutetaan yhteiskunnallisin tai poliittisin perustein (Duden 1994, 41–44). Kun väestö nähdään puhtaasti tilastollisena objektina, on ihmisten yksilöllisyys, inhimillisyys ja oikeudet myös helpompi unohtaa ja sivuuttaa. Väestön ymmärtäminen ja nimeäminen tilastolliseksi, numeeriseksi kokonaisuudeksi on kuitenkin välttämätöntä, mikäli siihen halutaan kohdentaa väestöpoliittisia toimenpiteitä.

Väestöpolitiikassa on tarkemmin ottaen kyse toimista, joilla väestön kehitystä pyritään ohjaamaan haluttuun suuntaan, useimmiten joko lisäämällä tai vähentämällä väestön määrää. Tällaisia toimia ovat esimerkiksi syntyvyyteen, kuolleisuuteen, muuttoliikkeeseen ja avioitumiseen vaikuttaminen. Väestöpolitiikka voidaan jaotella myös kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen väestöpolitiikkaan. Kvantitatiivinen väestöpolitiikka keskittyy siihen, kuinka paljon ihmisiä on, ja miten väestön kokoa voidaan lisätä tai vähentää, esimerkiksi syntyvyyden tai maahanmuuton sääntelyn avulla. Kvalitatiivinen väestöpolitiikka puolestaan keskittyy väestön ”laatuun”, eli siihen, millaisia ominaisuuksia väestöllä on, kuten terveys, koulutustaso tai ammattitaito, ja miten näitä tekijöitä voidaan parantaa. Väestöpolitiikan tavoitteena on siis vaikuttaa joko väestön kokoon tai sen ominaisuuksiin riippuen siitä, mikä katsotaan yhteiskunnan kannalta tärkeäksi. (Nieminen 1941, 22.)

Tällä tavalla määriteltynä väestöpolitiikka sisältää suoraan väestön määrään sekä laatuun vaikuttavien toimien rinnalla myös muita yhteiskuntapolitiikkaan kuuluvia osa-alueita (Ollila 1994, 84). Väestöpolitiikan piiriin kuuluu myös muita politiikan alueita, jotka liittyvät yhteiskunnan kehittämiseen laajemmin. Esimerkiksi perhepolitiikka (Ollila 1994, 84) sekä terveys- ja koulutuspolitiikka vaikuttavat suoraan tai epäsuorasti väestön määrään tai laatuun, ja ovat keskeisiä välineitä väestöpolitiikan toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Väestöpolitiikka on siis laaja kokonaisuus, joka kattaa useita yhteiskunnan eri osa-alueita.

Seuraavaksi tarkastelen, miten väestöpolitiikan painopisteet ovat muuttuneet eri aikakausina ja mitä yhteiskunnallisia, taloudellisia tai poliittisia tavoitteita sillä on pyritty edistämään. Lisäksi taustoitin, miten nykyiset väestöpoliittiset tavoitteet ja käytännöt, kuten syntyvyyden edistäminen, ovat historiallisesti rakentuneet ja kehittyneet.

2.2 Väestöpolitiikan historiallisia tavoitteita ja hallinnan käytäntöjä

Väestöön liittyviä kysymyksiä, kuten väestön määrää, laatua ja rakennetta, on tulkittu eri tavoin eri aikoina. Toisen maailmansodan jälkeen kansainväliseen keskusteluun nousi kolmannen maailman niin kutsuttu liikakansoitus, eli väestönkasvu¹, jota pidettiin uhkana taloudelliselle kehitykselle. 1990-luvulla painopiste siirtyi Etelän maiden korkeaan syntyvyyteen, jota pyrittiin tasapainottamaan väestöpoliittisin toimin, sillä vauraiden teollisuusmaiden oli helpompi päästä yhteisymmärrykseen köyhien maiden väestöllisen ”epätasapainon” korjaamisen, kuin

¹ **Väestönkasvu** (*population growth*) viittaa väkiluvun kasvuun määrättyinä aikoina. Siihen vaikuttavat sekä syntyvyys ja kuolleisuus että maahan ja maasta muuttaneiden määrä. (Egerö 1994, 36.)

kansainvälisen talouden epätasapainon muuttamisen suhteen. (Egerö 1994, 34.) 2000-luvulla väestön ikääntyminen ja laskevat syntyvyysluvut² ovat olleet vauraiden yhteiskuntien keskeisiä huolenaiheita, joihin pyritään kuumeisesti etsimään ratkaisuja erilaisilla väestö- ja perhepoliittisilla toimilla. Väestöön liittyvät kysymykset ovat siis aina kytkeytyneet väestön määrään, laatuun tai rakenteeseen, mutta näiden osa-alueiden painotukset ja tulkinnat ovat vaihdelleet eri aikoina.

Markku Koivusalo (1994) tarkastelee väestökäsitteen kehittymistä ja sen merkitystä artikkelissaan "Keskitetystä valtiosta kehitysmaihin (eli kartoitus "väestöongelmasta")". Koivusalo pureutuu niin kutsutun "väestöongelman" taustoihin, jäljittäen väestökäsitteen muotoutumista ja sen hallinnollista roolia eri aikoina. Koivusalo korostaa erityisesti tapaa, jolla väestön käsite kytkeytyy hallinnan ja vallankäytön järjestelmiin. Siinä missä modernissa ajassa huomio on kohdistunut esimerkiksi väestönkasvun, ikääntymisen tai syntyvyyslukujen haasteisiin, oli väestö 1600-luvulla länsimaisen hallinnollisen ajattelun keskiössä erityisesti verotuksen ja sodankäynnin tarpeiden näkökulmasta. Tuolloin Euroopassa tapahtui merkittävä hallinnollinen murros, jossa valtioiden keskittäminen ja byrokraattisten rakenteiden laajentaminen nousivat keskeiseen asemaan. Statiikan, eli valtiantieteen, kehitys mahdollisti systemaattisen ja tarkasti organisoidun tiedonkeruun, joka vahvisti valtiota ja sen hallinnollisia mekanismeja. Tämä kehitys ilmensi aikakaudelle tyypillistä *rationaalisen valtion* ideologiaa, jonka mukaan valtio oli vallan keskipiste, ja sen päämääränä oli vaurauden, voimien ja hallinnan kasvattaminen. Väestöä pidettiin tämän pyrkimyksen perustavana edellytyksenä, valtion tärkeimpänä voimavarana, minkä vuoksi väestön hallintaan ja kasvuun alettiin kiinnittää yhä enemmän huomiota. (Koivusalo 1994, 52–55.)

Nieminen (1941, 15) kuvaa, kuinka merkantilistisella ajalla 1600- ja 1700-luvuilla väestönkasvua pidettiin keskeisenä valtion voiman lähteenä, sillä väestön kasvun katsottiin olevan välttämätöntä erityisesti sotilaallisen suorituskyvyn vahvistamiselle ja armeijan koon kasvattamiselle. Koivusalon (1994, 53) mukaan ajatus väestönkasvun tärkeydestä oli keskeinen osa aikakauden ajattelutapaa, jossa väestön lisäämistä pidettiin yhteiskunnan tärkeimpänä hyveenä. Väestöpolitiikan keskeisenä tavoitteena oli mahdollisimman suuren väestön kasvattaminen, mikä tarkoitti syntyvyyden lisäämistä ja kaikkia sitä estävien tekijöiden

² **Syntyvyysluku** (*birth rate*) ilmaisee tietyn ajan kuluessa syntyneiden määrän suhteessa koko väestöön. Useimmiten syntyvyysluvusta puhuttaessa käytetään yleisen syntyvyysluvun mittaa (*crude birth rate*), jolla ilmaistaan elävänä syntyneiden määrä suhteessa keskiväkiluvun tuhanta henkeä kohden. (Egerö 1994, 36; Tilastokeskus.)

eliminoimista. Samalla väestönkasvua pidettiin valtion vaurauden ehtymättömänä lähteenä, jonka ajateltiin voivan kasvaa rajattomasti. (Koivusalo 1994, 53–55.)

Valistuksen edistysuskon tavoin valtio, joka edusti universaalialla järkeä, uskoi rationaalisuutensa takaavan sen jatkuvan voimistumisen. Edistys, valistus ja valtion rationaalisuus näyttäytyivät osina yhtä suurta järjestelmää, jossa järki laajensi kontrolliaan sekä luontoon että ihmiseen pyrkien loputtomaan kasvuun. Väestön haluttiin olevan paitsi mahdollisimman suuri myös tehokkaasti hallinnollisen kontrollin piirissä. Tämän kontrollin varmistamiseksi kehitettiin erilaisia tiedonkeruumenetelmiä ja panostettiin kansalaisten kasvatukseen ja koulutukseen, mikä johti kurinpitoinstituutioiden ja niiden käytäntöjen syntyyn. Perustettiin kouluja, yliopistoja, työlaitoksia ja sotilasparkkeja, joissa kansalaisia koulutettiin ja muovattiin valtion palvelukseen. (Koivusalo 1994, 53–55.)

Koska perheet toimivat elämää tuottavina, yksilöiden ensisijaisena yhteiskunnallisena ja taloudellisena yksikkönä, niiden hallinta mahdollisti samalla kaikkien yksilöiden kontrolloinnin. Perheen hallinnasta muodostui keskeinen malli valtion hallinnolle, sillä perhe nähtiin pienoismallina järjestäytyneestä yhteiskunnasta, jossa perheenpää, eli mies, hallitsi sen jäseniä ja resursseja; vaimoa, lapsia ja omaisuutta. Perheenpään tehtävänä oli huolehtia perheenjäsenten ja resurssien tarkoituksenmukaisesta ohjauksesta, mikä mahdollisti perheen taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin. Tätä mallia sovellettiin valtion hallintaan, jossa perheiden ja muiden pienempien yksiköiden kautta pyrittiin hallitsemaan koko yhteiskuntaa yhdenmukaisesti ja tehokkaasti. Tällainen jatkuvuuteen perustuva hallinnan malli syrjäytti aiemman ulkoiseen pakkoon nojaavan vallankäytön ja yhdisti yksilöiden, perheiden ja valtion hallinnan yhdeksi kokonaisvaltaiseksi järjestelmäksi. (Helén 1997, 104–105; Koivusalo 1994, 53–54.)

1600-luvun väestöpoliittisessa ajattelussa perheiden sääntely toimi keinona luoda yhdenmukaisia sukupuolirooleja ja lisääntymisnormeja, jotka palvelivat valtiollisia tavoitteita. Koivusalon (1994, 53–55) kuvaamat esimerkit – kuten avioliittoikää koskevat säädökset, verohelpotukset ja sakot avioitumattomuudesta – osoittavat, että valtion kiinnostus väestöön kanavoitui perherakenteen kautta ja että tätä rakennetta ohjattiin eksplisiittisesti lainsäädännön keinoin. Kontrolli ei kohdistunut vain syntyvyyden määrälliseen lisäämiseen, vaan samalla säädeltiin, kuka saa lisääntyä, milloin ja millä ehdoilla. Uskonnollinen retoriikka tarjosi tähän normatiivisen perustan: protestanttiset kirjoittajat liittivät selibaattivaatimukset väestön taantumiseen ja argumentoivat, että lisääntyminen oli sekä valtiollinen että jumalallinen

velvollisuus. Tapa, jolla väestönkasvua pyrittiin edistämään perheiden ja sukupuoliroolien kautta, teki valtiollisesta kontrollista helpommin hyväksyttävää, sillä se nojasi jo valmiiksi tuttuihin käsityksiin siitä, millaisia perheiden ja yksilöiden tuli olla.

Väestöä on hallittu osana valtiollista vallankäyttöä ja normatiivista yhteiskuntajärjestystä vuosisatojen ajan paitsi määrällisin tavoittein, myös säätelemällä sitä, millaisia perheitä, sukupuolirooleja ja lisääntymistapoja on pidetty toivottavina. Historiallinen tarkastelu osoittaa, millaisia tavoitteita ja hallinnan käytäntöjä väestöpolitiikkaan on eri aikoina liittynyt, sekä millaisista jatkumoista nykyinen syntyvyyskeskustelu ammentaa. Seuraavaksi tarkastelen, miten väestön hallinnan historialliset jatkumot alkoivat 1900-luvulla jäsenyä entistä eksplisiittisemmin syntyvyyteen kohdistuvaksi huoleksi.

2.3 Syntyvyyshuoli 1900-luvulla

1900-luvun alussa Ranskassa väestötilastoitsijat esittivät lukuja ja ennusteita, joiden myötä julkisessa keskustelussa alettiin maalata uhkakuvia niistä synkistä seurauksista, joita väestönkasvun hidastuminen ja kansakunnan voiman heikkeneminen tulisivat aiheuttamaan. Yhteiskunnalta vaadittiin toimenpiteitä, joilla syntyvyys saataisiin jälleen nousuun ja kansakunnan edessä hämmöttävien uhkakuvien toteutuminen vältettäisiin. Tämä ”ranskantaudiksi” nimitetty huoli sekä kysymys syntyvyyden lisäämisestä poliittisin toimin levisivät pian myös muihin kehittyneisiin länsimaihin ja säilyivät niissä yleisinä julkisina puheenaiheina aina toiseen maailmaan sotaan asti. (Helén 1997, 37.)

1910-luvulla teema rantautui myös suomalaiseen keskusteluun, kun tilastotieteilijät A.E. Tudeer ja Edvard Gylling nostivat esiin syntyvyyden laskun vaikutukset ja korostivat väestörakenteen muutoksen merkitystä kansalliselle hyvinvoinnille. Heidän huomionsa kiinnittyi erityisesti syntyvyyden laskuun vuoden 1910 jälkeen, mikä herätti keskustelua ja huolta tulevasta väestönkehityksestä ja sen seurauksista. 1920-luvun loppupuolella julkisessa keskustelussa ruodittiin syntyvyyden laskun taustalla olevia syitä sekä keinoja, joilla väestönkasvua saataisiin lisättyä. Lapsi- ja äitiyshuollon merkitys korostui osana väestöpoliittista keskustelua, johon samalla liittyivät myös rotuhygieeniset ajatukset, ohjaten käsityksiä siitä, millaista väestönkasvua ja millaisia ihmisiä yhteiskunnassa haluttiin suosia. Tätä keskustelua käytiin sanomalehtien palstoilla, sivistyneistön aikakauslehdissä sekä lääkäreiden ja sosiaalihuollon ammattilehdissä. Myös poliittiset tahot oikealta ja vasemmalta aktivoituivat ja jakoivat yhteisen tahtotilan väestökysymysten äärellä. (Helén 1997, 37–38).

Nykyisen syntyvyyskeskustelun voidaan kuitenkin katsoa saaneen alkunsa vuonna 1934, kun tilastotieteilijä Gunnar Modeen esitti ennusteensa Suomen väkiluvusta, joka tulisi kääntymään laskuun 1970-luvulla ja johtavan vakaviin kansantaloudellisiin haasteisiin. Samana vuonna julkaistiin ruotsalaisten sosiaalidemokraattien Alva ja Gunnar Myrdalien teos *Kris i befolkningsfrågan*, jota on kuvailtu pohjoismaisen väestö- ja perhepolitiikan perusteokseksi, ja johon myös monet suomalaiset asiantuntijat ja poliitikot ovat viitanneet. (Helén 1997 38, 236; Bergenheim 2020, 48, 52.) Myrdalit esittivät laajoja sosiaali- ja perhepoliittisia uudistuksia, joiden tarkoituksena oli keventää perheiden kasvatukseen liittyviä sosiaalisia ja taloudellisia velvoitteita ja näin edistää perheiden perustamista ja syntyvyyden lisääntymistä. Heidän näkemyksensä mukaan tällainen myönteinen väestöpolitiikka lisäisi tuottavuutta, koska se vähentäisi köyhyyden, työttömyyden ja rikollisuuden aiheuttamia yhteiskunnallisia ongelmia sekä parantaisi väestön laatua. Myrdalien ajattelussa väestön ja perheen merkitys oli kansallinen, julkinen ja kollektiivinen; yksilöiden tuli asettaa yhteiskunnan etu omien tarpeidensa edelle. (Bergenheim 2020, 47–48.) Yhdessä Modeen väestöennuste ja Myrdalien teos toimivat kimmokkeena lukuisille puheenvuoroille, joissa valtiota vaadittiin puuttumaan kielteiseen väestönkehitykseen. Samalla keskustelussa syntyi kiistoja siitä, millaisilla toimilla syntyvyyslukujen laskusuunta saataisiin pysäytettyä ja väestönkasvu taattua. (Helén 1997, 38; Bergenheim 2020, 47.)

2.4 Pronatalistinen väestöpolitiikka Suomessa

Suomessa väestön on kautta aikojen koettu olevan määrällisesti liian pieni (Ollila 1994, 95). Suomen väestörakenteen muutos on ollut käynnissä jo useiden vuosikymmenten ajan, juurten ulottuessa erityisesti sotien jälkeisiin vuosiin 1945–1950. Erityisesti sotien jälkeen Suomessa koettiin, että vähäinen väestömäärä ja hidas väestönkasvu uhkasivat maan olemassaoloa Neuvostoliiton naapurina. Suomen väestöä pidettiin sekä määrällisesti riittämättömänä että laadullisesti heikkona, mikä nähtiin kansallisena ongelmana, joka vaati kiireellisiä toimenpiteitä. Sotien päätyttyä Suomessa pohdittiin, olisiko sodan lopputulos voinut olla toinen, jos väkiluku olisi ollut suurempi. Tämä ajatus vahvisti entisestään käsitystä siitä, että väestön määrällä ja laadulla oli keskeinen merkitys valtion elinvoimaisuuden kannalta. (Helén 1997, 37–39.)

Huoli hitaasta väestönkasvusta ja väestön riittämättömyydestä konkretisoitui helmikuussa 1941, kun Suomeen perustettiin Väestöliitto. Väestöliiton keskeiseksi tehtäväksi määriteltiin alhaisten syntyvyyslukujen nostaminen sekä lapsiperheiden elinolojen parantaminen.

Tavoitteidensa saavuttamiseksi liitto keskittyi väestöpoliittisen tiedon levittämiseen ja sellaisten asenteiden edistämiseen, jotka tukivat väestöpoliittisia päämääriä. (Bergenheim 2020, 46–47; Helén 1997, 237–238). Väestöliiton mukaan väestön kehitystä tuli ohjata pronatalistisilla eli syntyvyyttä edistävillä perhe- ja terveystoimien toimenpiteillä, kuten lapsilisillä ja neuvolapalveluilla. Liiton pronatalistiset tavoitteet nojasivat vahvasti maternalistiseen ideologiaan, jossa synnytys määriteltiin naisten kansalaisvelvollisuudeksi ja äitiys heidän keskeisimmäksi roolikseen. Väestöpoliittinen ajattelu kytkeytyi vahvasti konservatiivisiin ja nationalistisiin arvoihin, joissa äitiyden katsottiin olevan keskeinen väline valtion väestöpoliittisten tavoitteiden toteuttamisessa. Sen avulla voitiin vahvistaa väestöpohjaa ja kasvattaa lapsista terveitä, tuottavia, valtion tavoitteisiin mukautuvia kansalaisia. Samalla ydinperheen asemaa pyrittiin lujittamaan ihanteellisena perhemuotona. Näin lisääntymiseen, naisten kansalaisasemaan ja nationalismiin liittyvät kysymykset nivoutuivat kiinteästi osaksi väestöpoliittista ohjelmaa. (Bergenheim & Linder 2020, 682–683; Bergenheim 2020, 47.)

Väestöpolitiikasta tuli tärkeä osa niin Suomen kuin muidenkin valtioiden strategista ajattelua (Helén 1997, 38–39). Väestöliitto yhdisti väestönkehitykseen ja lisääntymisterveyteen liittyvää tietoa ja politiikkaa, vakiinnuttaen itsensä väestöpoliittisena asiantuntijana, joka pystyi vaikuttamaan sekä kansalliseen politiikkaan että paikallistasolle. Sosiaaliministeriö liitti Väestöliiton osaksi kansallista väestöpoliittista ohjelmaa, mikä edelleen vahvisti sen asemaa politiikan asiantuntijana ja toimijana (Bergenheim 2020, 47). Bergenheim (2020, 47) selventää, että vaikka Väestöliiton väestöpoliittiset suunnitelmat ja tavoitteet olivat muodollisesti samankaltaisia kuin Myrdalienen kehittämät ruotsalaisen sosiaalidemokratian positiiviset väestö- ja sosiaalipoliittiset ohjelmat, nojautuivat Väestöliiton keskeiset lähtökohdat ja tavoitteet sisällöllisesti kuitenkin patriarkaaliseen perhemalliin ja sukupuolirooleihin, ilmentäen ennemminkin porvarillisia arvoja kuin progressiivisen vasemmiston reformistista ajattelua. Yhteisön etu asetettiin yksilön oikeuksien ja hyvinvoinnin edelle, mikä tarkoitti, että naisten vaikutusmahdollisuudet omiin lisääntymispäätöksiinsä olivat hyvin rajalliset. (Bergenheim 2020, 46–47.)

1960-luvulle tultaessa väestöpoliittinen keskustelu alkoi muuttua. Arièsin (1980) ja Van de Kaan (1987) mukaan syntyvyyden laskua on selitetty muuttuvilla perhekäsityksillä ja yksilöllisyyden nousulla. Kehityksen taustalla oli ajatus sukupolvien välisestä liikkuvuudesta: jo 1800-luvun lopulla vanhemmat rajoittivat lapsilukua investoidakseen lastensa koulutukseen ja sosiaaliseen nousuun. (Caldwell 2006, 252.) Toisen maailmansodan jälkeen tämä strategia yleistyi vaurastumisen myötä, ja 1940–1950-luvuilla nähty vauvabuumi liittyi aiemman

syntyvyydenhallinnan lieventymiseen. 1960-luvulla koulutuksen ja ehkäisymenetelmien yleistyessä nuoret aikuiset alkoivat siirtää toiveitaan lapsistaan itseensä, mikä johti syntyvyyden laskuun. Tämä murros merkitsi siirtymää kollektiivisista perhearvoista yksilöllisiin valintoihin ja itsensä toteuttamiseen (Caldwell 2006, 252).

Suomalaisen väestöpolitiikan kehitys osoittaa, miten lisääntyminen on valjastettu osaksi valtiollista suunnittelua ja yhteiskunnan pitkän aikavälin tavoitteita. Väestöliiton rooli on ollut keskeinen paitsi konkreettisenä toimijana, myös väestöpoliittisten normien muotoilijana. Pronatalistiset toimenpiteet on kytkeyty sukupuolittuneisiin odotuksiin ja kansalliseen eetokseen, mikä on rajoittanut yksilönvapautta erityisesti naisten kohdalla. Tämä historiallinen kehys antaa tärkeän taustan analyysille, jossa tarkastelen, miten syntyvyyttä merkityksellistetään mediassa ja miten lisääntymiseen liittyviä valintoja ohjataan diskursiivisesti osaksi väestöpoliittista järjestystä.

3 Elämän biopolitisoituminen

Tässä luvussa esittelen Michel Foucault'n biovallan ja biopolitiikan käsitteet, jotka kuvaavat modernin vallan tapoja hallita elämää sekä yksilö- että väestötasolla. Vaikka Foucault ja monet biopolitiikan teoreetikot käyttävät näitä käsitteitä ajoittain toistensa synonyymeina, tässä tutkielmassa pyrin erottamaan ne toisistaan, sillä ne tarjoavat erilaiset, mutta toisiaan täydentävät näkökulmat vallankäyttöön. Biovalta liittyy yksilöiden ruumiiseen kohdistuviin kurinpidollisiin menetelmiin, kun taas biopolitiikka käsittää laajemmat väestön hallinnan strategiat, jotka säätelevät esimerkiksi syntyvyyttä, kansanterveyttä ja elinajanodotetta. Tämä erottelu auttaa jäsentämään tutkimuskohdettani, syntyvyyskeskustelua, jossa yksilöiden henkilökohtaiset valinnat ja väestöpoliittiset tavoitteet kietoutuvat yhteen.

Biovalta ja biopolitiikka ovat tutkielmani keskeisiä käsitteitä, sillä ne tarjoavat välineitä analysoida, miten väestöä ja elämää hallitaan ja millaisia poliittisia päämääriä väestöpoliittisiin strategioihin liittyy. Väestöpolitiikka toimii konkreettisenä biopolitiikan sovelluksena, jossa elämän hallinnan tavoitteet, kuten syntyvyyden lisääminen, palvelevat valtion ja yhteiskunnan tarpeita. Väestöpolitiikan erityispiirre on sen tapa yhdistää yksilöiden elämään kohdistuva valta ja väestötason hallinta, jolloin syntyy dynaaminen suhde, jossa biologiset, sosiaaliset ja poliittiset ulottuvuudet lomittuvat (Foucault 2003, 245–246). Näin ollen biopolitiikka ja biovalta tarjoavat sekä kiinnostavan näkökulman että välineitä tarkastella mediavälitteistä syntyvyyskeskustelua ja sen tapaa muovata sekä yksilöiden että väestön elämää.

3.1 Biovalta ja biopolitiikka

Vielä ennen modernin ajan ja biovallan kehittymistä keskeisenä vallan muotona esiteollisissa yhteiskunnissa oli suvereenivalta. Sen symbolina Foucault piti kuolemaa, koska ”suvereenilla”, eli hallitsijalla oli oikeus päättää alamaistensa elämästä ja kuolemasta. Tämä valta konkretisoitui kuolemanrangaistuksissa sekä sodankäynnissä, jossa suvereenilla oli oikeus altistaa alamaistensa elämä kuolemalle, mikäli se tapahtui valtaistuimen puolustamisen nimissä. Tässä Foucault'n kuoleman mahdiksi nimittämässä vallassa hallitsija saattoi ottaa elämän tai antaa sen säilyä, eli toisin sanoen valta elämään tuli todistetuksi lähinnä kuoleman kautta. Moderni vallankäyttö siirtyi 1600- ja 1700-luvuilla kohti elämähallintaan keskittyvää valtaa, joka merkitsi vallan painopisteen muutosta: sen sijaan, että valta rajoittuisi uhkaamaan kuolemalla, se keskittyy nyt elämän ja elinvoiman vaalimiseen, ylläpitämiseen sekä ohjaamiseen. Tätä vallan muotoa Foucault kutsuu biovallaksi. (Foucault 2010, 99–105.)

Foucault'n (2010, 102) mukaan biovalta alkoi kehittyä 1600-luvulta lähtien jakautuen kahteen osa-alueeseen, kurivaltaan ja biopolitiikkaan. Nämä vallan muodot eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan toimivat pikemminkin rinnakkain toisiaan täydentävinä vallan napoina. Kurivalta perustui käsitykseen ihmisruumiin anatomis-poliittisesta olemuksesta. Yksilön ruumis ymmärretään eräänlaisena koneena, jota voidaan valvoa, muokata ja kouluttaa maksimaalisen tehokkuuden ja hyödyllisyyden saavuttamiseksi. Tässä ajattelussa yksilön keho ei ole vain hänen henkilökohtaista omaisuutta, vaan se kytketään laajempiin yhteiskunnallisiin, taloudellisiin ja organisatorisiin rakenteisiin. Keho muuttuu resurssiksi, jota hallitaan ja kehitetään yhteiskunnan tuotantokyvyn ja järjestyksen ylläpitämisen näkökulmasta. Näin ollen kehon käyttöarvo liittyy sen kykyyn palvella yhteiskunnallisia tavoitteita. Foucault'n mukaan tämä on ollut keskeinen osatekijä kapitalismin synnylle, sillä kapitalistinen järjestelmä ei olisi voinut kehittyä ilman väestön tehokasta hallintaa ja yksilöiden ruumiiden kurinalaistamista, jotka mahdollistivat työvoiman maksimaalisen hyödyntämisen ja tuotannon tehokkuuden. (Foucault 2010, 102–103.)

Siirryttäessä 1700-luvun puoliväliin vallan painopiste alkoi siirtyä yksittäisten kehojen hallinnasta kohti väestöä kokonaisuutena. Tällöin kehittyi biopolitiittinen vallan muoto, joka ei enää kohdistunut pelkästään yksilön ruumiin kurinalaistamiseen, vaan väestön biologisten prosessien, kuten syntyvyyden, kuolleisuuden, terveydentilan ja elinajanodotteen, sääntelyyn. Foucault (2010, 102–103) kuvaa tätä muutosta siirtymänä tilastollisen tarkastelun ja väestötason hallinnan aikakauteen, jossa tavoitteena oli väestön toimintakyvyn, tuottavuuden ja yleisen hyvinvoinnin maksimointi. Biopolitiikka näyttäytyy tässä yhteydessä hallinnan muotona, joka otetaan käyttöön kansakunnan edun nimissä, mutta jonka vaikutus ulottuu syvälle yksilöiden elämän biologiseen perustaan.

Foucault esitteli biovallan (*biopouvoir*) ja biopolitiikan (*biopolitique*) ensimmäistä kertaa 1970-luvun loppupuolella Collège de Francessa pitämillään luennoillaan (Hänninen & Karjalainen 1997, 8–9). Laajemmalle yleisölle käsitteet tulivat tunnetuiksi Foucault'n teoksessa *Seksuaalisuuden historia (La volonté de savoir – Histoire de la sexualité I 1976)*. Biovallassa on kyse ihmisten ja väestöjen biologisen olemassaolon politisoimisesta. Ihmiset ovat politiikan ja hallinnon kohteena yksinkertaisesti siksi, että ovat elossa. Vallankäytön kohteena ei siis ole niinkään yksilöiden toiminta, vaan itse elämä, jota pyritään biopolitiittisin keinoin hallitsemaan tietoon ja totuuteen vedoten. (Hänninen & Karjalainen 1997, 12–13.) Foucault'n (2010, 103) mukaan tämä hallinta ilmenee konkreettisesti esimerkiksi syntyvyyden,

kuolleisuuden tai elinajanodotteen säätelynä sekä kansanterveyden edistämisenä. Näin elämä ja sen ylläpitäminen muuttuvat poliittisen vallankäytön keskeisiksi kohteiksi.

Helénin (2016, 37–40) mukaan biovaltaa tai biopolitiikkaa ei voida ymmärtää ilman kahta Foucault'n valtakäsitykseen liittyvää perusajatusta. Ensinnäkin valta ei ole mikään yksittäisen tahon hallussa oleva resurssi, vaan se ilmenee aina sosiaalisissa suhteissa – tilanteissa, joissa yksilöt tai toimijat vaikuttavat toisiinsa esimerkiksi ohjaamalla, alistamalla, vastustamalla tai määrittelemällä toistensa toimintamahdollisuuksia. Valta ei ole yksi ainoa ristiriita tai jännite, vaan se muodostuu päällekkäisistä ja risteävistä suhteista, jotka voivat näyttäytyä esimerkiksi kamppailuina, liittoutumisina tai vastarintana. Toiseksi valta ei ole olemassa jossain valmiina tai pysyvänä, vaan se toteutuu vain silloin, kun sitä käytetään. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tilanteita, joissa joku pyrkii vaikuttamaan toiseen, asettaa jotain kyseenalaiseksi tai määrää, ja toinen puolestaan tottelee, vastustaa tai neuvottelee asemastaan (Helén 2016, 37–40.)

Foucault'n käsitys vallasta ei kuitenkaan ole teoreettisesti yhtenäinen, vaan monimerkityksellinen ja paikoin ristiriitainen. Martin Kusch (1993) on tunnistanut Foucault'n kirjoituksista peräti 13 erilaista vallan määritelmää, mikä osoittaa, että käsite muuntuu aina suhteessa siihen kontekstiin, jossa sitä käytetään. Helénin (2016, 40) mukaan Foucault ja monet hänen jälkeensä tulleet biopolitiikan teoretikot ovat käyttäneet biovallan ja biopolitiikan käsitteitä osin rinnakkain ja osin päällekkäisesti ilman niiden systemaattista erottelua. Foucault'n (2010, 102) alkuperäisteoriassa biovalta ja biopolitiikka viittaavat julkisen vallan eli valtion sekä muiden tahojen ja toimijoiden harjoittamaan vallankäyttöön, jonka tavoitteena on hallita elämää ja väestöä tiettyjen päämäärien, kuten väestönkasvun edistämisen tai sosiaalisten rakenteiden ylläpitämisen, saavuttamiseksi. Biovalta määrittyy elämään kohdistuvaksi vallaksi, ja biopolitiikka muodostaa sen osa-alueen, jossa valta ilmenee konkreettisesti väestöjen hallinnan strategioissa ja käytännöissä. Kumpaakin käsitettä yhdistää elämän hallinnan teoretisointi, mutta mikäli hiuksia halutaan halkoa, niin biopolitiikka voidaan nähdä biovallan osana, joka syventää ja täsmentää sen ulottuvuuksia. (Foucault 2010, 102–103.) Helén (2016, 40) on kuitenkin esimerkiksi itse päättänyt puhua biovallan sijaan mieluummin elämän politiikasta tai vain biopolitiikasta, sillä hän kuvaa vallan käsitteen muuttuneen epämääräiseksi ja monimerkitykselliseksi, ja siksi ongelmalliseksi. Tässä tutkimuksessa olen Helénin tavoin päättänyt käyttämään pääosin biopolitiikan käsitettä kuvaamaan elämään kohdistuvaa hallintaa ja väestön ohjaamista.

Helénin (2016, 39) mukaan biovalta ei kuitenkaan rajoitu vain elämän sääntelyyn, vaan sen ytimessä on elämän omien voimien ja prosessien hyödyntäminen yhteiskunnan tavoitteiden mukaisesti. Tämä näkemys täydentää Hännisen ja Karjalaisen (1997, 12) tulkintaa, jonka mukaan biovallan tavoite on huolenpidon ja hyvinvoinnin nimissä alistaa ihmisten elämä ja ruumis hallinnollisten toimenpiteiden, laskelmien ja tiedonkeruun kohteeksi. Näin ollen biopoliittinen hallinta ei näyttäydy pelkästään kontrollina ja sääntelynä, vaan se ulottuu elämän tuottamiseen ja sen muokkaamiseen yhteiskunnallisten päämäärien mukaisesti.

Väestön biopoliittinen hallinta ja ohjailu ovat kuuluneet keskeisesti osaksi väestöpolitiikkaa, kun valtiot ovat pyrkineet säätelemään ja optimoimaan väestön määrää, rakennetta ja elämää erilaisin poliittisin toimenpitein (Bergenheim 2020, 46; Hänninen & Karjalainen 1997, 12). Helénin (2016, 89) mukaan yksi ilmeinen biopolitiikan tunnusmerkki on ihmisten elämää koskevan tiedon kerääminen ja sen kytkeytyminen poliittisiin tavoitteisiin sekä vallankäyttöön. Väestötilastot, pedagogiset, sosiaaliset ja psykologiset tutkimukset sekä lääketieteelliset analyysit eivät Helénin mukaan ole koskaan pelkkiä neutraaleja tiedonhankintaprosesseja, vaan ne palvelevat aina myös hallinnan ja poliittisen ohjauksen päämääriä. Ihmistieteellinen tieto onkin biopolitiikan keskeinen edellytys, sillä ilman sitä sen harjoittaminen ei ole mahdollista. (Helén 2016, 89.) Täten biopoliittinen hallinta kytkeytyy tiedon ja vallan erottamattomaan yhteyteen, jossa tekniset tiedonkeruumenetelmät muuntuvat välineiksi edistää poliittisia tavoitteita.

Biopolitiikassa, jota Helén (2016, 36–340) kutsuu *elämää affirmoivaksi politiikaksi*, on kaksi keskeistä puolta: yhtäältä ihmisten vitalisuus, eli elinvoima ja kyvyt, valjastetaan taloudelliseen voitontavoitteluun ja yhteiskunnallisen järjestyksen ylläpitoon, ja toisaalta heidän elämäänsä suojellaan ja vaalitaan, eli Foucault'n sanoin, *paimennetaan*. Tätä elämästä huolehtivaa, suojelevaa ja ohjaavaa puolta vallasta Foucault kutsui paimenenvallaksi, jossa vallan (eli paimenen) tehtävänä on huolehtia kansalaisista (lampaista) ja johdattaa heitä ”heidän omaksi parhaakseen”. (Helén 2016, 40, 294.)

Biopolitiikan vaikutusalue on laaja ja ulottuu monille yhteiskunnallisille osa-alueille. Helénin (2016, 37) mukaan se käsittää väestöön ja terveyteen liittyvät politiikat, jotka säätelevät esimerkiksi syntyvyyttä, kansanterveyttä ja elinajanodotetta. Samoin sosiaalipoliitiikan ja sosiaalihuollon eri osa-alueet kuuluvat biopolitiikan piiriin, sillä niiden avulla pyritään tukemaan yksilöiden hyvinvointia ja sopeuttamaan heitä yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Biopolitiikan keskeisiin osa-alueisiin kuuluvat myös kasvatus ja koulutus, sillä niiden kautta ei

ainoastaan siirretä tietoa ja arvoja, vaan myös ohjataan yksilöiden toimintaa ja valintoja, tavoitteena muovata heistä terveitä, tuottavia ja vallitsevien normien mukaisia kansalaisia. Näiden lisäksi biopolitiikan vaikutus näkyy esimerkiksi talouden, työn ja muuttoliikkeiden sääntelyssä, joissa väestön hallinnan tavoitteet kietoutuvat yhteiskunnan ja talouden tarpeisiin. Näin biopolitiikka yhdistää yksilöiden elämän biologiset, sosiaaliset ja taloudelliset ulottuvuudet osaksi laajempaa hallinnan järjestelmää. (Helén 2016, 37.)

Foucault'n mukaan (2010, 102–103) nämä kaksi vallan muotoa, kurivalta ja biopolitiikka, sulautuivat klassisella ajalla osaksi laajempaa biovallan järjestelmää, jossa yksilöiden ruumiit ja väestön biologiset prosessit liitettiin osaksi järjestelmällistä hallintaa. Kurinpidon keskeisinä tyysijoina toimivat instituutiot, kuten koulut, opistot ja armeija, joiden tarkoituksena oli muokata yksilöitä yhteiskunnan vaatimusten ja tarpeiden mukaisiksi. Samanaikaisesti väestönhallinta alkoi nojautua biopoliittisiin teknologioihin, jotka kohdistuivat syntyvyyden, kansanterveyden ja elinajanodotteen kaltaisten biologisten prosessien sääntelyyn. Näiden vallan muotojen yhdistelmä merkitsi siirtymää esimodernin suvereenin vallan oikeudesta hallita kuolemaa kohti Foucault'n määrittelemää "biovallan aikakautta", jossa elämän vaalimisen ja suojelun nimissä otettiin oikeudeksi hallita kansalaisten ruumiita "kaikkien ja jokaisen" hyödyksi. (Helén 2016, 36–37; Foucault 2010, 102–103.)

3.2 Biopoliittisen hallinnan piirteet

Biopoliittisen hallinnan ymmärtäminen edellyttää tarkastelua siitä, miten se ilmenee käytännössä ja millaisin mekanismein se muovaa yhteiskuntaa ja yksilöiden valintoja. Seuraavaksi keskityn erityisesti niihin biopoliittisen hallinnan muotoihin ja piirteisiin, jotka liittyvät normien rakentamiseen, väestötiedon politisoimiseen ja diskursiivisiin keinoihin, joiden kautta yksilöitä ohjataan sisäistämään ja tekemään tietynlaisia valintoja. Tarkasteluni kytkeytyy siihen, miten nämä mekanismit tulevat näkyviksi erityisesti syntyvyyttä koskevassa mediakeskustelussa.

Biopoliittisen hallinnan ensisijainen tavoite on väestön ohjaaminen normien ja ihanteiden mukaisesti yhteiskunnallisesti hyväksytyiksi ja hyödyllisiksi kansalaisiksi. Biopoliittinen hallinta hyödyntää useita mekanismeja tavoitteidensa saavuttamiseksi. Oleskin (2012, 3) korostaa, että biovalta toimii ennen kaikkea normatiivisesti ohjaten ihmisiä sisäistämään yhteiskunnan asettamat odotukset ja säännöt. Tämä normatiivinen valta pyrkii luomaan yhdenmukaisuutta ja samalla erottelemaan ja marginalisoimaan niitä, jotka eivät sovi vallitseviin ihanteisiin.

Foucault'n (2010, 106) mukaan yksilöiden hallinta ei perustu suoraan pakkoon, vaan siihen, että yksilöt alkavat vapaaehtoisesti säädellä omaa käyttäytymistään ja muokata itseään vastaamaan yhteiskunnan normeja ja odotuksia. Tätä ulkoisen ohjauksen ja yksilön itsesäätelyn yhteenkietoutumista Foucault (2007) kuvaa hallinnallisuudella (*gouvernementalité*). Hallinta itsessään on järjestelmällistä toimintaa, jonka tavoitteena on ohjata yksilöitä ja väestöjä kohti kulloinkin arvokkaina pidettyjä päämääriä. Hallintaan perustuvan vallan eli hallintavallan tehokkuus perustuu siihen, että yksilöt alkavat tunnistaa itsensä toimijoina, joilla on oma vastuu yhteiskunnassa – esimerkiksi kansalaisina, veronmaksajina tai työntekijöinä. Näin hallinta tukee yksilöiden omaehtoista aktiivisuutta tavalla, joka samalla palvelee valtiollisia tavoitteita, kuten talouskasvua tai huoltosuhteen ylläpitoa. Hallintavallassa keskeistä on tapa, jolla ulkopuolelta tuleva ohjaus ja yksilön itseensä kohdistama hallinta kietoutuvat toisiinsa ja muodostavat keskinäisen dynamiikan, jossa valta toimii yhtä aikaa ulkoa annettuna ja yksilötasolla sisäistettynä. (Kaisto & Pyykkönen 2010, 10–11; Dean 2007, 60–78; Rose 1999, 65–66.) Hallintavalta täydentää biopolitiikkaa tuomalla esiin, miten vallankäyttö kohdistuu yksilöiden itseohjautuvuuteen ja arkipäiväiseen käyttäytymiseen, laajentaen näin biopolitiikan fokusointia väestön hallinnasta myös yksilötason säätelyyn.

Väestöpolitiikassa hallintavalta ilmenee esimerkiksi keinoin, jotka näyttävät yksilölle valinnanvapautena – kuten taloudellisina kannustimina tai kulttuurisina ihanteina – mutta joiden taustalla on valtiollisia tavoitteita. Syntyvyyskeskustelussa tämä näkyy muun muassa siinä, kuinka alhaisen syntyvyyden uhkakuvilla, lapsiperhearjen ihannoinnilla tai vauvabonuksilla ohjataan yksilöiden lisääntymiskäyttäytymistä. Yksilöiden valintoja ei tällöin hallita pakottamalla, vaan houkuttelemalla ja normalisoimalla, jolloin vapaus toimii hallinnan välineenä. (Kaisto & Pyykkönen 2010, 10–11, 16–17; Rose 1999, 65–66.)

Toinen keskeisimpiä biopolitiikan mekanismeja on ihmisiä koskevan tiedon hyödyntäminen osana hallintaa (Helén 2016, 89). Esimerkiksi tilastollinen tarkkailun ja laskelmoinnin avulla elämästä ja väestöstä voidaan tehdä mitattava, ennustettava ja siten myös hallittava. Rose ja Miller (2010, 273–274) esittävät, että tilastollinen tieto, kuten syntyvyysluvut ja huoltosuhdelaskelmat, muodostaa perustan poliittisille ja hallinnollisille interventioille. Tilastollistaminen ei siten ole koskaan neutraalia, sillä sen avulla syntyvyyttä ja väestönkehitystä voidaan tarkastella poliittisinä kysymyksinä, joita pyritään ohjaamaan yhteiskunnallisten toimenpiteiden kautta.

Biopolitiikka voi hyödyntää myös taloudellisia kannustimia tai rangaistuksien käyttöä lisääntymiskäyttäytymisen ohjaamisessa. Taloudellisilla kannustimilla, kuten lapsilisillä, vauvabonuksilla tai verohelpotuksilla, valtio pyrkii ohjaamaan kansalaisia palkitsemalla niitä, jotka lisääntyvät yhteiskunnallisesti toivottavalla tavalla. Australian väestöpolitiikkaa ja kansallista identiteettiä biopolitiikan näkökulmasta tarkastellut Cover (2011) kritisoi Australian *Baby Bonus* -ohjelmaa, jonka hän näkee paitsi keinona edistää syntyvyyttä myös keinona säädellä, millainen väestönkasvu on valtion kannalta toivottavaa. Tutkimuksessaan Cover (2011) osoittaa, ettei kyseinen ohjelma ole vain taloudellinen kannustin perheille, vaan osa laajempaa hallinnan mekanismia, jossa valtio pyrkii ohjaamaan paitsi Australian väestön määrää, myös sen demografista koostumusta. Australian syntyvyyspolitiikka kytkeytyy nimittäin vahvasti myös maahanmuuttokeskusteluun: väestönkasvua halutaan ensisijaisesti edistää lisäämällä syntyvyyttä, sillä maahanmuutto nähdään riskinä kansalliselle yhtenäisyydelle. (Cover 2011.) Bergenheimin ja Klockar Linderin (2020, 671–673) mukaan näennäisesti neutraalit tukimuodot, kuten vauvabonukset, sisältävät aina arvolatautuneita käsityksiä siitä, minkälaiset perheet, lapset ja vanhemmat nähdään yhteiskunnassa ihanteellisina ja toivottuina. Myös Suomessa ja Ruotsissa pronatalistiset toimet 1940–1950-luvuilla ovat tuottaneet normatiivisia käsityksiä siitä, millaiset perheet, lapset ja vanhemmat ovat toivottavia, millaiset puolestaan eivät. (Bergenheim & Klockar Linder 2020, 671–673).

Biopoliittinen hallinta hyödyntää tehokkaasti myös asiantuntijavaltaa, johon Rosen ja Millerin (2010, 273–274) mukaan moderni hallinta yhdessä tilastollisen tiedon kanssa vahvasti nojaa. Väestöpolitiikassa erityisesti väestötieteilijöiden ja taloustieteilijöiden näkemykset esimerkiksi siitä, mikä on yhteiskunnallisesti kannattavaa tai toivottavaa, muuntuvat poliittisten toimien oikeutuksiksi. Asiantuntijapuhe ei siis ole neutraalia, vaan se myös muokkaa käsityksiä siitä, mikä on normaalia, hyväksyttävää tai välttämätöntä esimerkiksi väestöpoliittisten toimien suhteen.

Biopoliittinen hallinta ilmenee ennen kaikkea myös diskursiivisesti. Uutistekstit rakentavat syntyvyyttä koskevia diskursseja, joissa esimerkiksi ”vauvakato” ja ”väestökriisi” ovat esimerkkejä reaktiivisesta retoriikasta, jonka peruselementtinä toimivat vaaran ja uhan läsnäolo (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 164). Tällaiset kielelliset valinnat kuvailevat yhteiskunnallista todellisuutta aina tietystä näkökulmasta, ja vaikuttavat siihen, millainen kuva todellisuudesta ihmisille muodostuu (Brown & Ferree 2005, 7–8).

Biopoliittisen hallinnan vaikutukset ulottuvat syvälle yksilöiden identiteetteihin ja moraalisiin käsityksiin. Biovalta ei ainoastaan säätele väestötasoa, vaan myös tuottaa normeja ja ihanteita, joiden avulla yksilöt määrittävät omaa suhdettaan yhteiskuntaan. Oleskinin (2012, 3) mukaan poikkeaminen näistä normeista voi johtaa yksilön leimaamiseen tai ulossulkemiseen. Biopoliittinen hallinta on siten kokonaisvaltainen vallan muoto, joka muovaa yksilöiden arvoja ja uskomuksia sekä ohjaa heidän käyttäytymistään. Näitä hallinnan keinoja ja niiden seurauksia voidaan tunnistaa myös mediavälitteisessä syntyvyyskeskustelussa, jossa normien rakentaminen, tilastollinen tieto ja diskurssien luoma paine on vahvasti läsnä, kuten tulen tulososiossa osoittamaan.

Foucault'n biovallan ja biopolitiikan käsitteet tarjoavat arvokkaan näkökulman syntyvyyttä koskevaan uutisointiin, jossa väestön biologiset prosessit tulevat liitetyiksi valtion taloudellisiin tavoitteisiin. Media toimii biopoliittisena välineenä (Väliaho 2006, 38), välittäessään tietoa ja käsityksiä, joilla pyritään vaikuttamaan ihmisten käsityksiin lisääntymisestä ja siihen liittyvistä moraalisisista velvoitteista.

4 Metodologiset lähtökohdat ja menetelmävalinnat

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni metodologiset lähtökohdat sekä aineiston analyysissa soveltamani tutkimusmenetelmän. Luvun tavoitteena on jäsentää tutkimukseni taustalla olevia tietoteoreettisia ja käsitteellisiä oletuksia sekä perustella niiden yhteyttä valitsemaani menetelmälliseen lähestymistapaan. Aloitan tarkastelemalla tutkimukseni epistemologista perustaa, jonka jälkeen esittelen diskurssianalyysin lähtökohtia ja sen tarjoamia mahdollisuuksia kielellisten merkitysten analyysissa. Lopuksi syvennyn kriittisen diskurssianalyysin piirteisiin ja avaan sen soveltamista tutkimukseeni.

4.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Tutkimukseni teoreettisena lähtökohtana toimii sosiaalinen konstruktionismi, jonka mukaan todellisuus ei ole pysyvä ja objektiivinen, vaan jatkuvasti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa neuvoteltava ja kielellisesti rakentuva. Konstruktionismi korostaa kieltä todellisuutta tuottavana välineenä, jonka kautta tietyt tulkinnat ja käsitykset muotoutuvat itsestäänselvyyksiksi samalla kun toiset jäävät marginaaliin. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016b, osa 1, luku 1.) Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut siitä, minkälaisia merkityksiä syntyvyydelle jäsennetään Ylen uutisartikkeleissa sekä millaisilla kielellisillä keinoilla näitä merkityksiä tuotetaan.

Kielenkäytön analysointia voidaan Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2016a, 17) mukaan lähestyä karkeasti jaotellen kahdesta eri näkökulmasta: realistisesta tai sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Realistisessa lähestymistavassa kieltä pidetään neutraalina ja objektiivisena välineenä, jonka avulla saadaan tietoa todellisuudesta. Sosiaalinen konstruktionismi puolestaan haastaa tämän näkemyksen korostamalla, ettei kieli pelkästään kuvaa todellisuutta, vaan myös aktiivisesti rakentaa sitä. Todellisuus ei siis ole kielen ulkopuolella oleva objektiivinen ilmiö, vaan se rakentuu sosiaalisten käytäntöjen, kulttuuristen merkitysten ja kielellisen vuorovaikutuksen kautta. (Jokinen ym. 2016a, 17; Pietikäinen & Mäntynen 2019, 13–15.)

Sosiaalinen konstruktionismi toimii kattokäsitteenä monille kielellisille lähestymistavoille, joita käytetään kulttuuristen ilmiöiden ja diskursiivisten menetelmien analysointiin. Sen avulla voidaan tarkastella, miten erilaiset sosiaaliset ilmiöt ja käsitykset ovat syntyneet ja miten ne vaikuttavat ihmisten toimintaan ja ajatteluun. Sosiaalisen konstruktionismin lähtökohtana on kielenkäytön ymmärtäminen merkityksiä tuottavana toimintana, jossa todellisuutta koskevat käsitykset ovat jatkuvan neuvottelun ja uudelleen määrittelyn kohteena. Kielen avulla yksilöt

voivat kuvata havaintojaan todellisuudesta, ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa he konstruoivat yhteistä sosiaalista todellisuutta. Totuus ja tieto ovat näin ollen suhteellisia ja rakentuvat ajallisessa, kulttuurisessa ja sosiaalisessa kontekstissa erilaisten kertomusten ja selitysten kautta. Todellisuudesta voidaan konstruoida lukuisia eri variaatioita, jotka voivat vaihdella ajan, paikan ja kulttuurin mukaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 45–46.)

Burr (2015, 2–5) korostaa, ettei sosiaalinen konstruktionismi ole yksiselitteisesti määriteltävissä. Konstruktionistisia lähestymistapoja yhdistää kuitenkin neljä keskeistä perusoletusta, joista jokainen jakaa ainakin yhden:

1) Kriittinen suhtautuminen itsestään selvänä pidettyyn tietoon:

Tietoa maailmasta nähdään ihmisten ja kulttuurin rakentamana konstruktiona, ei objektiivisena ja suoraan havainnoitavissa olevana. Konstruktionistinen lähestymistapa haastaa positivistisen ja empiristisen perinteen, joiden mukaan todellisuus on havainnoitavissa sellaisenaan, ja painottaa, että käsitteet ja luokitukset eivät ole itsestään selviä tai universaaleja. Ne ovat sosiaalisesti rakentuneita ja muotoutuvat jatkuvasti historiallisen ja kulttuurisen kontekstin myötä. Esimerkiksi äitiyttä naisen ensisijaisena ja itsestään selvänä tehtävänä perustellaan usein biologialla, vaikka kyseessä on kulttuurisesti rakentunut käsitys, joka vaihtelee eri aikoina ja yhteiskunnissa. (Burr 2015, 2–5.)

2) Tiedon historiallinen ja kulttuurinen sidonnaisuus:

Käsitykset maailmasta ovat aina historiallisesti ja kulttuurisesti määrittyneitä. Esimerkiksi perheen käsite ei ole ajaton tai universaali, vaan sen merkitys on vaihdellut eri aikakausina ja kulttuureissa, heijastaen kulloinkin vallalla olevia arvoja ja normeja (Yesilova 2009, 17–18). Tämä ajatus haastaa perinteisen käsityksen tiedon kehityksestä, jonka mukaan tiede ja yhteiskunta kehittyvät lineaarisesti kohti "oikeaa" ymmärrystä. Konstruktionismin näkökulmasta tieto on sidoksissa siihen aikaan ja paikkaan, jossa se syntyy, eikä mikään tapa ymmärtää todellisuutta ole luonnostaan parempi tai todenmukaisempi kuin toinen. (Burr 2015, 2–5.)

3) Tieto muodostuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa:

Tieto maailmasta ei synny yksilöllisistä havainnoista, vaan ihmiset yhdessä rakentavat sitä ollessaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Yhteiset tavat ymmärtää todellisuutta muodostuvat päivittäisten kohtaamisten ja keskustelujen kautta, joissa ihmiset muovaavat ja jakavat käsityksiään toisilleen. Sosiaalisia konstruktionisteja kiinnostaakin kaikenlaisen

sosiaalisen vuorovaikutuksen, erityisesti kielen tarkastelu, sillä ne ovat avainasemassa sosiaalisten ilmiöiden ymmärtämisessä. (Burr 2015, 2–5.) Esimerkiksi syntyvyyttä koskeva tieto rakentuu eri toimijoiden, kuten poliittisten päättäjien, asiantuntijoiden, median ja kansalaisten välisessä vuorovaikutuksessa. Näiden keskustelujen kautta muotoutuvat yleisesti hyväksytyt näkemykset siitä, mitkä asiat nähdään ongelmina ja millaisia ratkaisuja niihin tarjotaan. Se, mitä tietyllä hetkellä pidämme totuutena, ei konstruktionismin mukaan ole objektiivisen tarkastelun lopputulos, vaan koostuu useista jaetuista käsityksistä, jotka toisinaan ovat myös ristiriidassa keskenään (Burr 2015, 2–5).

4) Tieto ja sosiaalinen toiminta kulkevat käsi kädessä:

Vallalla olevat tulkinnat ohjaavat, miten ilmiöitä ymmärretään ja miten niihin suhtaudutaan. Erilaiset sosiaaliset tulkinnat voivat tuottaa useita, jopa keskenään ristiriitaisia, tapoja ymmärtää ilmiöitä, mikä osoittaa, että todellisuuden hahmottamiseen on lukuisia mahdollisuuksia. Burr (2015, 5) käyttää esimerkkinä alkoholismia, josta 1800-luvun Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa seurasi vankeusrangaistus. Alkoholismi ymmärrettiin yksilön moraalisena heikkoutena, ja alkoholistin katsottiin itse olevan vastuussa omasta tilanteestaan. Myöhemmin raittiusliikkeen toiminnan myötä alkoholismia alettiin ymmärtää riippuvuussairautena, ja rangaistuksen sijaan sairastuneelle tarjottiin hoitoa.

Käsitykset ilmiöistä eivät siis ole pysyviä, vaan ne muotoutuvat jatkuvasti vallalla olevien diskurssien ja yhteiskunnallisten käsitysten mukaisesti. Eri tulkinnat avaavat mahdollisuuksia tietyille toimintamalleille, samalla kun ne rajaavat pois muita vaihtoehtoja. Se, miten ilmiöitä esitetään ja merkityksellistetään, määrittää, millaisia ratkaisuja niiden suhteen pidetään tarpeellisina ja oikeutettuina. Yhteiskunnalliset instituutiot ja poliittiset päätöksentekijät eivät ainoastaan vahvista tiettyjä tulkintoja, vaan myös vaikuttavat siihen, mitkä toimintamallit nousevat ensisijaisiksi ja mitkä jäävät marginaaliin. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta nämä tulkinnat eivät ole neutraaleja, vaan ne kytkeytyvät yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin ja normatiivisiin rakenteisiin. (Burr 2015, 2–5.)

Kun tietty tapa ymmärtää ja jäsentää jokin ilmiö, eli diskurssi, muodostuu hegemoniseksi, se saa hallitsevan aseman suhteessa toisiin tapoihin ymmärtää ja jäsentää samaa ilmiötä. (Pietinäinen & Mäntynen 2019, 72). Mikäli hegemonisen aseman saanut käsitys säilyttää asemansa riittävän pitkään, se voi lopulta syrjäyttää vaihtoehtoiset näkemykset, jolloin jäljelle jää vain yksi hallitseva ”totuus”. Ajan myötä tämä hallitseva käsitys voi juurtua niin syväälle yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja ajattelutapoihin, että siihen aletaan suhtautua itsestään selvänä

ja muuttumattomana. Se voi näyttäytyä ihmisille luonnollisena, ajattomana ja ikään kuin aina olemassa olleena totuutena, jolloin sen sosiaalinen ja historiallinen rakentuneisuus hämärtyy. Tällöin käsityksen kyseenalaistaminen saattaa olla vaikeaa, sillä se on sisäistetty osaksi arkipäiväistä ymmärrystä ja se ohjaa huomaamattomasti ajatteluamme ja toimintaamme. (Valtonen 2003, 103; Jokinen ym. 2016b, osa 1, luku 3.)

Jokisen ym. (2016a, 17) mukaan konstruktionistinen lähestymistapa ei edellytä tiukkaa metodologista puhtasoppisuutta, vaan tarjoaa joustavan tutkimuskehyksen, jossa menetelmiä ja analyysitapoja voidaan mukauttaa tutkimuskysymysten, aineiston ja kontekstin mukaan. Tutkijan ei näin ollen ole välttämätöntä noudattaa tarkasti yhtä määriteltyä teoriaa tai metodologista perinnettä, vaan hän voi yhdistellä ja soveltaa erilaisia lähestymistapoja tutkimuksensa tavoitteiden mukaisesti. (Jokinen ym. 2016a, 17).

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on käsitys todellisuudesta sosiaalisesti rakentuneena ilmiönä. Tutkijana olen kiinnostunut siitä, miten syntyvyyttä koskevia merkityksiä tuotetaan, välitetään ja vakiinnutetaan kielenkäytön kautta. Konstruktionistinen viitekehys soveltuu diskurssianalyttiseen lähestymistapaan, sillä se mahdollistaa monitasoisen analyysin, jossa merkitysten rakentumista tutkitaan niin kielellisellä, sosiaalisella kuin kulttuurisella tasolla.

4.2 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysissä kiinnostuksen kohteena on se, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan ja muokataan kielenkäytön kautta, eli kuinka kielen käyttäjät merkityksellistävät kohteet, joista puhutaan tai kirjoitetaan. Tutkimuksessa ei pyritä paljastamaan ilmiöiden "todellista" olemusta, vaan tarkastelemaan sitä, millaisin kielellisin keinoin erilaiset tulkinnat ja merkitykset rakentuvat ja vakiintuvat osaksi sosiaalista todellisuutta (Jokinen ym. 2016a, 17).

Jokinen ym. (2016a, 17) määrittelevät diskurssianalyysin *"kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä"*. Tällöin huomio ei kiinnity siihen, mitä kieli mahdollisesti "paljastaa" tutkittavasta ilmiöstä, vaan siihen, miten asioita tehdään ymmärrettäviksi, oikeutettaviksi tai kiistanalaisiksi kielen avulla. Analyysin kohteena ovat siis kielelliset valinnat ja käytännöt, joiden kautta ilmiöt saavat tietynlaisen muodon ja aseman yhteiskunnallisessa keskustelussa (Pynnönen 2013, 9; Jokinen ym. 2016a, 231–233).

Diskurssi itsessään voidaan ymmärtää ”*suhteellisen vakiintuneeksi merkityssuhteiden järjestelmäksi, jonka avulla tietynlaista todellisuutta voidaan jäsentää ja tehdä ymmärrettäväksi*” (Jokinen ym. 2016a, 17). Todellisuus puolestaan näyttäytyy kielenkäyttäjille moninaisena ja toisinaan myös ristiriitaisena kenttänä, jossa erilaiset keskenään kilpailevat diskurssit tarjoavat erilaisia tapoja tulkita maailmaa ja sen ilmiöitä. (Valtonen 2003, 97–98; Jokinen ym. 2016a, 17–18.) Diskurssin käsitettä voidaan tarkastella monitasoisena ilmiönä, joka yhdistää kielenkäytön, sosiaaliset rakenteet ja tiedon tuottamisen käytännöt. Pynnönen (2013, 6) määrittelee diskurssin kielenkäytön järjestymisenä tietyllä tavalla sekä tilanteisena toimintana, jossa tekstit tai puhe eivät itsessään muodosta sosiaalista todellisuutta, vaan merkitykset syntyvät tekstien välisissä suhteissa ja kontekstuaalisessa vuorovaikutuksessa. Diskurssit voidaan siis ymmärtää sosiaalisina ja jaettuina rakenteita, jotka syntyvät yhteiskunnallisten ryhmien vuorovaikutuksessa ja saavat merkityksensä historiallisissa ja sosiaalisissa kehyksissä. Fairclough (1997, 75, 124) puolestaan kuvaa diskursseilla tarkoitettavan kielenkäytön lisäksi myös sosiaalisen toiminnan jäsentymistä tietyllä tavalla ja merkitysten tuottamista tietyistä näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa ymmärrän diskurssin historiallisissa ja sosiaalisissa kehyksissä syntyvänä merkityksellistämisenä, jonka kautta todellisuus tuotetaan kielellisesti aina tietyistä näkökulmista.

Diskurssianalyysissa tutkimuksen kohteena ovat ne kielelliset prosessit ja tuotokset, joiden kautta ja joissa yhteinen sosiaalinen todellisuus konstruoituu (Pynnönen 2013, 9). Diskurssianalyysissä ei olla kiinnostuneita siitä, millaisia selityksiä tai kuvauksia jostakin ilmiöstä esitetään, vaan siitä, *miten* toimijat *tekevät* asioista ja ilmiöistä ymmärrettäviä kielenkäytön avulla. Kieltä tarkastellaan siis ennen kaikkea tekemisenä, jonka avulla tuotetaan merkityksiä ja rakennetaan sosiaalista todellisuutta. (Jokinen ym. 2016a, 231–233.)

Kielenkäyttäjät nähdään olevan aina osallisia kulttuuristen merkitysjärjestelmien uusintamisessa tai muuttamisessa. He toimivat kielen kautta suhteessa tulkinnallisiin resursseihin, joiden avulla ilmiöitä tehdään ymmärrettäviksi. Lähtöoletuksena on, ettei mikään ilmiö, kuten esimerkiksi syntyvyys, ole yksiselitteinen tai itsestään selvä, vaan siihen on mahdollista liittää lukuisia keskenään ristiriitaisiakin tulkintoja, jotka kaikki voivat olla omassa kontekstissaan perusteltuja. Diskurssintutkimuksen tavoitteena ei ole selvittää, mikä tulkinta on oikea. Sen sijaan huomio kohdistuu siihen, millaiset tulkinnat tietyissä konteksteissa muodostuvat ymmärrettäviksi ja vallitseviksi sekä siihen, millaisia seurauksia tällaisilla tulkinnoilla voi olla (Jokinen ym. 2016a, 47–48; 231–233).

Diskurssianalyysille ei ole yksiselitteistä määritelmää, sillä sen lähestymistavat ja painopisteet vaihtelevat käytetyn teoreettisen viitekehyksen ja menetelmien mukaan. Jokinen ym. (2016a, 25) painottavat, ettei diskurssianalyysiä voida myöskään pitää varsinaisena tutkimusmenetelmänä. Kyse on pikemminkin väljästä teoreettisesta viitekehyksestä, joka mahdollistaa monipuolisesti erilaisten menetelmien soveltamisen sekä painopisteiden tarkastelun. Diskurssintutkimuksen kaikille lähestymistavoille on kuitenkin yhteistä kielenkäytön tarkastelu tekemisenä ja toimintana, joka rakentaa ja jäsentää sosiaalista todellisuutta.

Husa (1995, 42) täydentää tätä näkemystä korostamalla diskurssien institutionaalista luonnetta. Hänen mukaansa diskurssi voidaan ymmärtää tekstien tuottamista ohjaavina sääntöinä ja tapoina, jotka määrittävät, miten tiettyjä aiheita voidaan esittää ja ymmärtää. Diskurssit järjestävät tietoa tavalla, joka mahdollistaa tiettyjen merkitysten korostamisen ja muiden poissulkemisen. Diskurssit eivät ole itsenäisiä, vaan ne muodostuvat suhteessa toisiin diskursseihin ja ulkoisiin valtasuhteisiin, kuten instituutioihin.

Tässä yhteydessä on keskeistä tarkastella Michel Foucault'n tapaa ymmärtää diskurssi. Foucault liittää käsitteen läheisesti valtaan ja tiedon muodostumiseen, eikä pyri määrittelemään sitä yksiselitteisesti. Remeksen (2014) mukaan Foucault lähestyy diskurssia monitasoisesti: toisinaan hän käyttää käsitettä viitatakseen kaikkeen, mitä on sanottu, ja toisinaan taas rajatumpaan joukkoon institutionaalisesti tuotettuja ja säänneltyjä lausumia. Yksi keskeinen tapa jäsentää diskurssia on tarkastella sitä lausumien kokonaisuutena, joka muodostaa niin sanotun diskursiivisen muodostelman – eli kokonaisuuden, jossa merkityksiä tuotetaan ja uusinnetaan tiettyssä ajallisessa ja sosiaalisessa kehyksessä (Husa 1995, 43). Diskurssit eivät Foucault'n ajattelussa ole vain kielen ilmaisumuotoja, vaan ne muovaavat niitä ehtoja, joiden puitteissa tiedon muodot ja totuuden käsitykset voivat syntyä. Ne sisältävät myös ne rajat, jotka määrittävät, mitkä lausumat ovat mahdollisia ja mitkä suljetaan ulos tiettyssä historiallisessa tilanteessa (Remes 2014). Diskurssi on siten väline, jonka kautta yhteiskunnallisessa ja historiallisessa kontekstissa määritellään se, mitä voidaan sanoa, ajatella ja pitää totena.

Remeksen (2014) mukaan Ranskalaiselle analyysiperinteelle, jota Foucault'n ajattelu osaltaan edustaa, on ominaista kiinnostus siihen, miten kulttuuriset merkitykset jäsentävät yhteiskunnallista todellisuutta ja sitovat yksilöt osaksi niitä. Diskurssit eivät ole neutraaleja, vaan ne ylläpitävät tiettyjä käsityksiä maailmasta ja toiminnasta, jotka saavat asemansa osana yhteiskunnan legitiimejä käytäntöjä. Tämän vuoksi keskeistä on tehdä näkyväksi ne

historiallisen kehityksen myötä syntyneet tiedolliset rakenteet, joiden kautta valta toimii ja joiden varaan yhteiskunnallinen järjestys rakentuu. Näin voidaan ymmärtää, millä tavoin toiminta saa oikeutuksensa ja millaiset merkitykset ovat yhteiskunnallisesti mahdollisia tai hallitsevia (Remes 2014.)

Jokinen ym. (2016a, 25) esittävät diskurssianalyysin perustuvan viiteen keskeiseen teoreettiseen lähtökohtaan, jotka ohjaavat sen soveltamista tutkimuksessa. Niistä ensimmäisessä kielenkäyttö nähdään sosiaalista todellisuutta rakentavana prosessina. Kieli ei siis pelkästään heijasta maailmaa, vaan myös muovaa ja ylläpitää sitä. Toinen lähtökohta lähtee oletuksesta, että yhteiskunnassa on aina useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkitysjärjestelmiä, jotka tuottavat erilaisia tapoja ymmärtää todellisuutta. Kolmanneksi merkitysten muodostuminen on kontekstisidonnaista: se, mitä sanotaan ja miten se ymmärretään, riippuu aina ajallisesta, paikallisesta ja kulttuurisesta ympäristöstä. Neljäs lähtökohta perustuu käsitykseen, jonka mukaan toimijat ovat kytköksissä merkitysjärjestelmiin ja voivat käyttää niitä tarkoituksellisesti tai tiedostamattaan sosiaalisen vuorovaikutuksen välineinä. Viimeisessä, eli viidennessä lähtökohdassa kielenkäyttö ymmärretään toimintana, jolla on seurauksia: puhe ja tekstit voivat ylläpitää, haastaa tai muuttaa yhteiskunnallisia valtasuhteita ja normeja. Se, kuinka keskeisessä asemassa kukin näistä lähtökohdista yksittäisessä tutkimuksessa on, riippuu aina tutkimusongelman ja -asetelman erityispiirteistä. Painotusten valinnat vaikuttavat väistämättä tutkijan tulkintoihin ja tutkimuksen tuloksiin, minkä vuoksi niiden tietoinen huomioiminen on olennainen osa diskurssianalyttistä lähestymistapaa. (Jokinen ym. 2016a, 25–26.)

4.3 Kriittinen diskurssianalyysi

Tässä luvussa tarkastelen kriittisen diskurssianalyysin näkökulmaa ja perustelen, miksi juuri tämä lähestymistapa on tutkimuksellisesti tarkoituksenmukainen syntyvyyttä koskevien merkitysten ja vallankäytön muotojen analysoimiseksi. Diskurssianalyysi kattaa useita teoreettisia suuntauksia ja metodologisia lähestymistapoja, minkä vuoksi tutkijan on perusteltava tarkoin omat metodivalintansa suhteessa tutkimustehtäväänsä ja aineistonsa erityispiirteisiin varmistaakseen tutkimusprosessin läpinäkyvyyden ja tulkintojen perusteltavuuden. (Suoninen 2021.)

Teoreettiselta lähestymistavaltaan tutkimukseni asettuu erityisesti vallan tutkimuksen kentälle, minkä vuoksi sovellan tutkimuksessani kriittisen diskurssianalyysin viitekehystä, joka voidaan määritellä yhdeksi diskurssianalyysin alaluokaksi. Kriittisessä diskurssianalyysissä

lähtökohtana on usein pyrkimys haastaa ja arvioida kriittisesti vallitsevaa sosiaalista järjestystä. Sen tavoitteena voi olla yhteiskunnallisten epäkohtien esiin tuominen ja niiden muuttaminen. Analyysi perustuu usein oletukseen, että yhteiskunnassa on vallalla olevia alistussuhteita, joiden näkyväksi tekeminen on keskeinen tutkimuksellinen tehtävä. Tämä tapahtuu tarkastelemalla erityisesti niitä kielellisiä käytänteitä, joiden kautta valtasuhteita ylläpidetään ja legitimoidaan. (Fairclough 1997, 75; Jokinen ym. 2016a, 95.)

Kriittinen diskurssianalyysi ammentaa käsitteistönsä pääasiassa jälkistrukturalistisesta teoriaperinteestä sekä erityisesti Foucault'n (2010) ajattelusta. Sen keskeisiä tutkimuskohteita ovat muun muassa ideologiat, ideologiset käytännöt, valta ja valtasuhteet sekä hegemoniset diskurssit ja marginalisoidut äänet. Foucault'n ajattelussa diskurssit eivät ole tietoisesti rakennettuja kokonaisuuksia, vaan ne syntyvät historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuvien käytäntöjen kautta. (Remes 2014; Husa 1995.) Analyysi kohdistuu siihen, miten kielenkäyttö kytkeytyy vallan rakenteisiin ja muovaa käsityksiä siitä, mitä pidetään hyväksyttävänä tai luonnollisena osana yhteiskunnallista todellisuutta. (Husa 1995; Jokinen ym. 2016a.)

Suonisen (2021) mukaan kriittinen diskurssianalyysi tarkastelee erityisesti sitä, miten kielenkäyttö kytkeytyy yhteiskunnalliseen valtaan ja osallistuu sosiaalisen ja poliittisen eriarvoisuuden ylläpitämiseen. Kiinnostuksen kohteena on, miten erilaiset vahvat diskurssit, kuten uusliberalismia, psykologiaa tai seksuaalisuutta käsittelevät, vähitellen jäsentyvät sellaisiksi tietorakenteiksi, jotka alkavat ohjata ajattelua ja toimintaa erilaisissa yhteiskunnallisissa konteksteissa. Näiden diskurssien kautta muodostuu tiedollisia rakenteita, jotka suuntaavat sitä, miten yhteiskunnallisia ilmiöitä tulkitaan ja millaisia toimijuuden mahdollisuuksia eri ryhmille tarjoutuu. Kriittinen diskurssianalyysi pyrkii tunnistamaan, mitkä diskurssit saavuttavat hallitsevan eli hegemonisen aseman ja millaisia subjektipositiota ne tarjoavat erityisesti alisteisessa asemassa oleville. (Suoninen 2021.) Kriittisessä diskurssianalyysissä ei siis tyydytä kuvaamaan, mitä sanotaan, vaan pyritään tekemään näkyväksi ne merkityksellistämisen tavat, jotka muovaavat yhteiskunnallista todellisuutta ja uusintavat tai kyseenalaistavat vallitsevia valtasuhteita.

Niin kutsutussa ”foucault'laisessa metodissa” (Husa 1995), joka on yksi kriittisen diskurssianalyysin alakategoria, kielenkäyttöä tarkastellaan erityisesti vallan, tiedon ja sosiaalisten suhteiden muodostumisen näkökulmasta. Se eroaa perinteisistä diskurssianalyytisistä suuntauksista siinä, että tarkastelun kohteena ei ole vain yksittäinen puhetilanne tai teksti, vaan laajemmat diskursiiviset muodostelmat, joissa lausumat, puhuvat

ja institutionaaliset käytännöt organisoivat sekä tietoa että valtaa. Foucault'n mukaan diskurssi määrittää sen, mitä jostakin asiasta voidaan sanoa, miten siitä voidaan puhua ja kuka on oikeutettu puhumaan. Se ei ole vain kielellinen ilmiö, vaan tapa jäsentää todellisuutta ja ohjata toiminnan ehtoja tietyissä historiallisissa olosuhteissa (Remes 2014; Husa 1995, 42–46). Diskurssi toimii siten välineenä, jonka kautta tietyt tiedon muodot ja valtasuhteet saavat hyväksytyt aseman. Foucault'laisessa analyysissä diskurssi ymmärretään itsenäisenä ja subjektittomana rakenteena, joka ei heijasta yksittäisten puhujien ajatuksia, vaan organisoii tiedollisia ja sosiaalisia suhteita, joiden kautta todellisuus muotoutuu.

Kriittinen diskurssianalyysi soveltuu erityisesti tutkimuksiin, joiden tavoitteena on tehdä näkyväksi kielen ja vallan välistä suhdetta sosiaalisen eriarvoisuuden konteksteissa. Sen avulla pyritään selittämään, kuvaamaan ja kritisoimaan tapoja, joilla hallitsevat eli hegemoniset diskurssit vaikuttavat siihen, millaisiksi kollektiivisesti jaetut käsitykset todellisuudesta muotoutuvat (Pynnönen 2013, 28–30). Diskursiivinen valta ilmenee Pynnösen (2013, 29–30) mukaan paitsi siinä, miten merkityksiä tuotetaan, myös siinä, miten vastaanottajat omaksuvat sellaisia merkityksiä, asenteita, arvoja, normeja ja ideologioita, jotka palvelevat valta-asemassa olevien ryhmien etuja ja tavoitteita. Tämän vuoksi analyysi kohdistuu erityisesti niihin kielellisiin rakenteisiin ja merkityksenmuodostuksen tapoihin, joilla vastaanottajiin pyritään vaikuttamaan. Kriittisen diskurssianalyysin tehtävänä on paljastaa ja purkaa tällaisia epätasavertaisia valtasuhteita ylläpitäviä merkitysrakenteita ja siten edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta. (Pynnönen 2013, 30; Fairclough 1997, 75.)

Valta-analyysin näkökulmasta keskeistä on tarkastella myös sitä, millä tavoin tietyt diskurssit saavuttavat hallitsevan eli hegemonisen aseman, jossa niitä pidetään yleisesti hyväksytyinä ja totena. Kriittisyydellä tarkoitetaan pyrkimystä huomioida se, että vaikka normaalioloissa emme huomaa niitä juuri lainkaan, kytkeytyvät sosiaaliset käytännöt ja etenkin kielenkäytön tavat aina syy- seuraussuhteisiin. Kriittinen diskurssianalyysi pyrkii tuomaan näkyväksi ne mekanismit, joiden kautta tietyt merkitykset vakiintuvat hegemonisiksi samalla, kun vaihtoehtoiset näkökulmat marginalisoituvat tai suljetaan ulos (Fairclough 1997, 75; Valtonen 2003, 105). Analyysin kohteena voi olla esimerkiksi se, kuka tekstissä puhuu, mistä asemasta käsin ja millä tavalla, sekä miten tietoa luokitellaan, arvotetaan ja esitetään uskottavana (Valtonen 2003, 104).

Kriittisen lähestymistavan avulla on mahdollista tarkastella, millaiset merkityksenannot syntyvyyttä käsittelevissä artikkeleissa saavat hegemonisen aseman, ja minkälaiset puolestaan jäävät tulkintamahdollisuuksien ulkopuolelle. Sen avulla on mahdollista tehdä näkyväksi ne

kielelliset ja diskursiiviset mekanismit, joiden avulla esimerkiksi tietyt väestöpoliittiset toimet muotoutuvat “välttämättömiksi”, tai normittavat ihanteet ”luonnollisiksi”. (Pynnönen 2013, 28–30). Kriittinen diskurssianalyysi soveltuu erityisen hyvin tämänkaltaiseen tutkimukseen, jossa huomion kohteena ovat kielen kautta näkyväksi tulevat ja tuotetut yhteiskunnalliset normit ja valtasuhteet.

5 Tutkimuksen toteutus

Edellä olen esitellyt kriittistä diskurssianalyysia, ja kuvannut sen keskeisiä lähtökohtia. Tässä luvussa esittelen, kuinka olen rakentanut tutkimukseni käytännössä. Avaan ensin sekä tutkimustehtävääni että tutkimuskysymyksiäni, minkä jälkeen esittelen aineistoni ja kuvaan tarkemmin median roolia tutkimuskontekstina. Lopuksi jäsenän omaa asemaani tutkijana sekä kuvaan, miten analyysini on käytännössä edennyt.

5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaisia merkityksiä syntyvyydelle tuotetaan ja jäsenetään Yleisradion (Yle) vuonna 2024 julkaisemissa uutisartikkeleissa sekä miten biopoliittinen hallinta niissä muotoutuu. Lähtökohtanani on, että vaikka median tehtävänä on pitää ihmiset ajan tasalla, mediatekstit osallistuvat aina yhteiskunnalliseen vallankäyttöön, ja toimivat myös biopolitiikan välineinä (Väliaho 2006, 38). Ne muokkaavat todellisuutta kielellisten valintojen ja merkitysjärjestelmien kautta, uusintaen samalla vallitsevia valtasuhteita ja yhteiskunnallisia normeja (Fairclough 1997, 66–68). Tästä syystä tarkastelen mediaa paitsi tiedonvälittäjänä myös kasvatuksellisena ja hallinnallisena instituutina, joka kykenee vaikuttamaan kansalaisten arvoihin, asenteisiin ja toimintaan osana laajempia yhteiskunnallisia pyrkimyksiä.

Teoreettisena viitekehyksenäni hyödynnän Foucault'n (2010) biovallan ja biopolitiikan käsitteitä, jotka tarjoavat analyysivälineitä elämään kohdistuvan vallan ja tiedon kietoutumisen tarkasteluun mediavälitteisessä kontekstissa. Foucault'n (2010, 99–103) mukaan valta ei ilmene ainoastaan pakottamisena, vaan myös tiedon, normien ja asiantuntijuuden kautta tapahtuvana ohjauksena. Biopoliittinen hallinta kietoutuu arkisiin käytäntöihin ja kielellisiin muotoiluihin, jotka ohjaavat yksilöitä toimimaan yhteiskunnallisesti toivottavalla tavalla – usein oman valintansa ja vapautensa nimissä. Tutkimukseni kohdistuu erityisesti näiden hallinnan muotojen tunnistamiseen Ylen uutisoinnissa: miten tekstit tuottavat normalisoivia ja pehmeitä kehotuksia, joiden kautta yksilöt suostutellaan ja lopulta velvoitetaan osallistumaan sen ratkaisemiseen.

Tutkimuksessani en tarkastele yksittäisten väestö- tai perhepoliittisten ehdotusten sisältöä, vaikuttavuutta tai poliittista tarkoituksenmukaisuutta. Sen sijaan keskityn analysoimaan, miten erilaiset väestöpoliittiset toimet tuodaan esiin uutisteksteissä: millaisilla kielellisillä valinnoilla ne esitetään lukijalle, ja millaisia merkityksiä syntyvyydelle näiden esitystapojen kautta

rakentuu. Tarkastelen, millä tavoin sanavalinnat, metaforat ja retoriset rakenteet voivat esimerkiksi esittää ehdotuksia hoivana ja huolenpitona tai vaihtoehtoisesti kontrollina ja velvoittamisena. Analyysini kohdistuu siihen, miten syntyvyyteen liittyvät diskurssit jäsentävät todellisuutta ja miten biopoliittinen hallinta rakentuu osaksi näitä esityksiä. Tavoitteeni on osoittaa, millä tavoin media ohjaa lukijaa omaksuma tietynlaisen suhteen syntyvyyteen – esimerkiksi esittämällä tietyt ratkaisut ymmärrettävinä, hyväksyttävinä tai jopa välttämättöminä – ja kuinka yksilöt asemoidaan osaksi väestöpoliittista vastuuta.

Tutkimukseni sijoittuu kasvatustieteelliseen viitekehykseen korostaen median kasvatuksellista roolia arvojen, asenteiden ja kansalaisuuden merkityksellistämässä. Analyysissäni pureudun siihen, miten media muovaa kansalaisten käsityksiä syntyvyydestä niin yhteiskunnallisena kuin yksilötason ilmiönä. Kiinnostavaa on, miten uutistekstit uusintavat tai haastavat normatiivisia ja sukupuolittuneita käsityksiä esimerkiksi hyvästä elämästä, vanhemmuudesta ja lapsettomuudesta.

Näiden tavoitteiden tarkentamiseksi asetan seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten ja minkälaisia merkityksiä syntyvyydelle tuotetaan ja jäsenetään Ylen artikkeleissa?
2. Miten syntyvyyden biopoliittinen hallinta muotoutuu Ylen artikkeleissa, ja millä tavoin sitä uusinnetaan tai haastetaan?

Tutkimuskysymykseni ohjaavat analyysia sekä teoriaohjaavaan että aineistolähtöiseen diskurssianalyysiin. Ensimmäinen kysymys asettaa tutkimukselle laajan tavoitteen ja toimii analyysini keskeisenä aineistolähtöisenä suuntaviivana. Se ohjaa huomioni niihin kielellisiin ja retorisiin keinoihin, joiden kautta syntyvyyttä merkityksellistetään. Tarkastelen muun muassa sanavalintoja, metaforia, tulkintakehyksiä ja argumentointistrategioita, kuten asiantuntijalausuntojen tai tilastojen käyttöä sekä moraalisia vastakkainasetteluja (esimerkiksi vastuullinen kansalainen suhteessa itsekeskeiseen yksilöön). Analyysin kohteena ovat ne diskursiiviset tavat, joiden kautta syntyvyys liitetään yhteiskunnallisiin arvoihin, normeihin ja poliittisiin intresseihin. Kiinnitän huomiota myös siihen, mitkä näkökulmat nostetaan esiin ja mitkä jäävät marginaaliin eli millaisin keinoin diskurssit avaavat tai sulkevat vaihtoehtoisia tapoja käsittää syntyvyyttä.

Toinen tutkimuskysymys syventää analyysia biopoliittisesta näkökulmasta. Biopolitiikalla viitataan siihen, miten valta kohdistuu elämän prosesseihin, kuten syntyvyyteen, ja miten

väestön lisääntyminen muodostuu keskeiseksi hallinnan kohteeksi. Tarkastelen, millaisia biopoliittisen hallinnan piirteitä aineistossa on havaittavissa sekä miten ne kielellisesti muotoutuvat. Samalla analysoin, missä määrin tekstit uusintavat vallalla olevia merkityksenantoja ja missä määrin ne mahdollistavat niiden haastamisen. Kiinnostavaa on myös se, tuodaanko esiin vaihtoehtoisia näkökulmia, jotka voivat kyseenalaistaa hegemonisia tulkintoja syntyvyydestä ja väestöpolitiikasta.

Tutkimuskysymyksiin vastaamalla pyrin muodostamaan kokonaiskuvan siitä, millä tavoin syntyvyyttä koskevat diskurssit muodostuvat, mitä merkityksiä niille tuotetaan ja miten nämä merkitykset kytkeytyvät yhteiskunnallisiin ja poliittisiin valtarakenteisiin. Kysymykset tarkentuivat ja muotoutuivat lopulliseen muotoonsa vasta analyysivaiheen aikana, mikä on tyypillistä laadulliselle ja diskurssianalyttiselle tutkimukselle (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 225).

5.2 Aineiston kuvaus

Tutkimusaineistoni koostuu valitsemistani 88:sta Yleisradion (Yle) vuonna 2024 julkaisemasta uutisartikkelista, joissa esiintyy sana *syntyvyys*. Aineisto koostuu teksteistä, joissa syntyvyyteen liittyy sisällöllistä käsittelyä, eli joissa syntyvyydelle rakennetaan merkityksiä tai joissa sitä tarkastellaan osana väestöpoliittisia toimenpiteitä tai yhteiskunnallista keskustelua. Aineistonkeruuprosessia sekä aineiston käsittelyä kuvaan tarkemmin luvussa 5.5.

Alun perin tarkoitukseni oli kerätä aineisto sekä Ylen että Helsingin Sanomien vuonna 2024 aikana julkaisemat syntyvyyttä käsittelevät uutisartikkelit. Laskettuani kummankin mediatalon julkaisemat uutisartikkelit tekemilläni rajauksillani, tulin siihen tulokseen, että aineisto tulisi olemaan liian suuri tähän tutkielmaan nähden. Olisin voinut rajata aineistoa esimerkiksi ajallisesti, mutta päädyin pitämään aikarajauksen koko vuoden 2024 mittaisena, ja rajata tutkimusaineistoni keruun vain toiseen mediataloon. Valitsin tutkimuksen aineistolähteeksi Ylen, koska sen asema suomalaisessa mediakentässä on sekä tutkimuksellisesti että yhteiskunnallisesti erityislaatuinen: Yle on Suomen ainoa julkisen palvelun mediatoimija, jonka toiminta perustuu lakiin (Laki Yleisradio Oy:stä 1993/1380). Toisin kuin kaupalliset tiedotusvälineet, kuten Helsingin Sanomat, Ylen uutis- ja ajankohtaissisällöt ovat kaikkien saatavilla ilman maksumuureja, mikä takaa laajan saavutettavuuden. Ylen toiminta ei perustu markkinalogiikkaan, vaan sitä ohjaavat laissa määritellyt julkisen palvelun periaatteet, jotka painottavat monipuolista, totuudenmukaista ja yhteiskunnallisesti merkityksellistä tiedonvälitystä koko väestölle. Näin ollen Ylen tuottamaa sisältöä ohjaavat ensisijaisesti

yhteiskunnalliset arvot sekä institutionaalisesti tuotetut käsitykset siitä, mitä pidetään merkityksellisenä julkisessa keskustelussa.

Ylen ohjelmatoiminnan ja sisältöjen eettisissä ohjeissa (OTS) Yle itse kuvaa toimintansa perustuvan riippumattomuuteen, puolueettomuuteen ja luotettavuuteen: ”*Emme anna miltään taholta tulevien vaikutusyritysten ohjata journalismia. Poliittiset, kaupalliset tai muut vastaavat intressit eivät vaikuta toimitukselliseen sisältöön.*” (Yle, OTS-ohjeet 4.11.2021). Tämän lisäksi Kunnallisanalan kehittämissäätiön (KAKS) vuonna 2021 toteuttamassa kansalaistutkimuksessa Ylen TV-uutisia (81 %) ja radiouutisia (79 %) pidettiin luotettavimpina uutislähteinä Suomessa. Tämä vahvistaa käsitystä Ylestä instituutiona, jonka sisältöjen voidaan olettaa vaikuttavan laajasti julkiseen keskusteluun ja käsityksiin yhteiskunnasta.

Tutkimuksessani Yle toimii keskeisenä tutkimuskohteena paitsi siksi, että sen tuottama aineisto on laajasti saavutettavissa myös siksi, että se edustaa instituutiota, joka osallistuu aktiivisesti yhteiskunnallisten merkitysten muodostukseen. Olen kiinnostunut tarkastelemaan mediaa erityisesti diskursiivista valtaa käyttävänä toimijana, joka muovaa syntyvyyteen liittyviä käsityksiä, normeja ja odotuksia osana väestöpoliittista hallintaa. Julkisen palvelun asemansa ansiosta Yle on erityisen relevantti ja vaikutusvaltainen aineistolähde.

5.3 Tutkimuskonteksti: median rooli ja media-aineiston erityispiirteet

Tutkielmani aihetta on tärkeää tarkastella suhteessa mediaan ja erityisesti uutisjournalismiin. Selvännän seuraavaksi, millaisena ymmärrän median roolin yhteiskunnallisena vallankäyttäjänä ja merkitysten tuottajana. Tarkastelen samalla, miten aineistoni asemoituu osaksi tätä kokonaisuutta sekä millaisia diskursiivisia erityispiirteitä media-aineistoon liittyy ja mikä niiden merkitys on tutkimuskontekstin kannalta. Luvun tehtävänä on toimia siltana teoreettisen viitekehyksen ja aineistoesittelyn välillä sekä taustoittaa, miksi mediassa tuotetut diskurssit ovat tutkimuksellisesti merkittäviä.

Tiedotusvälineillä on keskeinen asema siinä, millaisia aiheita yhteiskunnallisessa keskustelussa pidetään merkityksellisinä, ja millä ehdoilla niistä puhutaan (Fairclough 1997, 50; Valtonen 2003, 117). Median valta perustuu siihen, että se voi esitystavoillaan muovata käsityksiä todellisuudesta – sekä tuottaa yhteiskunnallista tietoa että ohjata ihmisten uskomuksia ja identiteettejä. Valtonen (2003, 117) korostaa, että jotkut yhteiskunnalliset kysymykset voivat kansalaisen näkökulmasta olla olemassa ainoastaan median kautta. Tällöin media toimii

portinvartijana, joka paitsi valikoi tietoisuuteen ja keskusteluun nousevat aiheet myös määrittävät niiden esittämisen tavat.

Uutisjournalismi on yksi keskeisimmistä merkityksiä tuottavista mediaesityksen muodoista. Uutisteksti ei kuitenkaan ole yksioikoinen tai objektiivinen kertomus asioista tai tapahtumista, vaan koostuu monista päällekkäisistä ja ristiriitaisistakin diskursseista (Ridell 1994, 152). Kuten Kunelius (2003, 21) asian kuvaa, journalismi esittää kertovansa mitä maailmassa tapahtuu, ikään kuin todellisuus olisi ensin ja sitten media raportoi siitä. Tämä luo illusion objektiivisuudesta, vaikka tosiasiaa uutisoinnissa tehdään aina valintoja, jotka jäsentävät tapahtumia ja todellisuutta tietyllä tavalla. Lukijalle voidaan esittää samanaikaisesti useitakin erilaisia tulkintavaihtoehtoja, sekä niin sanottuja "kutsuhuutoja", jotka ohjaavat häntä omaksumaan tietynlaisen merkityksenannon ja sen myötä asemoitumaan osaksi esitettyä sosiaalista todellisuutta. Kun lukija hyväksyy uutistekstin tarjoaman tulkinnan, hän samalla sijoittuu siihen sosiaaliseen järjestykseen, jota teksti implikoi. (Ridell 1994, 105; 152.)

Myös biopolitiikan näkökulmasta medialla on keskeinen asema. Väliaho (2006, 28–29) tarkastelee mediaa elämän hallinnan teknologiana, joka kytkeytyy tiedollisiin ja teknisiin järjestelmiin kuten painettuun mediaan, radioon ja televisioon. Näiden järjestelmien kautta yksilöt ja väestöt tulevat määritellyiksi, tarkastelluiksi ja ohjatuiksi. Biopolitiikassa elämä saa merkityksen vasta, kun sitä voidaan hallita ja säädellä. Väliaho (2006, 38) huomauttaa, ettei media välttämättä itse käytä biovaltaa, mutta toimii sen välineenä: se vahvistaa biopoliittisia rakenteita toistamalla esimerkiksi poliittisia linjauksia, asiantuntijapuheenvuoroja ja kansallisia strategioita, jotka ohjaavat yksilöiden elämänvalintoja.

Syntyvyyttä käsittelevät uutiset kytkeytyvät näihin prosesseihin monin tavoin. Ne eivät ole vain olemassa olevan todellisuuden raportoimista, vaan osa laajempaa merkitysten tuotantoa, jossa yksilöiden lisääntymiseen liittyvät valinnat ja elämäntilanteet tuodaan yhteiskunnallisen arvioinnin kohteeksi. Ne tarjoavat lukijalle valmiita tulkintakehyksiä siitä, miten syntyvyyteen tulisi suhtautua. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut paitsi tarjotuista tulkinnoista, myös siitä, mitkä näkökulmat jäävät näkymättömiin.

Tässä luvussa esitetyt näkökulmat toimivat pohjana analyysille, jossa tarkastelen, miten syntyvyyttä koskeva uutisointi osallistuu väestöpoliittisten tavoitteiden muotoiluun. Media ei ole tutkimuksessani pelkästään konteksti, vaan aktiivinen toimija, joka tuottaa ja välittää syntyvyyteen liittyviä merkityksiä, ja toimii siten keskeisenä biopolitiikan välineenä (Väliaho 2006, 38).

5.4 Tutkijan positio

Kriittistä diskurssianalyysia tekevän tutkijan yksi keskeisimpiä tehtäviä on tarkastella paitsi aineistoa, myös itseään tutkijana. Kriittisen diskurssianalyysin parissa työskentelevä tutkija ei asetu tutkimuskohteensa ulkopuolelle objektiiviseksi havainnoijaksi, vaan osallistuu myös itse aktiivisesti merkitysten muodostumiseen. Tutkija ei pelkästään analysoi aineistoaan, vaan myös tuottaa tekstiä ja käy jatkuvaa vuorovaikutusta tutkimuskohteensa kanssa: hän valitsee näkökulmia, nimeää diskursseja ja osallistuu aineistossa rakentuvan todellisuuden jäsentämiseen. Näin hänen oma toimintansa sulautuu osaksi tutkimusprosessia ja sen kielellistä dynamiikkaa. (Jokinen ym. 2016b, osa 2, luku 7; Pietikäinen 2008, 200–202.)

Kuten Valtonen (2003, 105) painottaa, kriittinen diskurssianalyysi edellyttää reflektiivisyyttä suhteessa tutkijan omiin tulkintakäytäntöihin ja tutkimuksellisiin valintoihin. Pyrin tutkijana tekemään nämä valinnat mahdollisimman läpinäkyviksi ja perustelluiksi, sekä olemaan tietoinen siitä, että näkökulmani ja tulkintani kumpuavat paitsi aineistosta myös omista tutkimuksellisista kiinnostuksenkohteistani ja lähtökohdistani, mikä korostaa tarvetta jatkuvaan reflektioon tutkimusprosessin aikana.

Jokisen ym. (2016b, osa 2, luku 7) esittämien tutkijapositionien valossa asemoin itseni tutkijana ennen kaikkea asianajajan positioon, joka viittaa sitoutumiseen olemassa olevien merkitysjärjestelmien kriittiseen tarkasteluun ja haluan tuoda esiin vaihtoehtoisia tapoja rakentaa todellisuutta. Asianajaja toimii eräänlaisena todellisuuden kriitikkona: hän ei tyydy kuvaamaan, miten sosiaalinen todellisuus kielellisesti rakentuu, vaan kysyy myös, miten se voisi rakentua toisin. Hän näkee tutkimuksen välineenä osallistua yhteiskunnalliseen muutokseen, joka edellyttää puolen valitsemista. (Jokinen ym. 2016b, osa 2.)

Asianajajan positio pohjautuu poststrukturalistiseen tutkimusperinteeseen, etenkin Foucault'n genealogiseen valtakäsitykseen, jonka mukaan mikään keskustelukenttä ei ole vapaa vallasta (Jokinen ym. 2016b, osa 2). Tiedon ja vallan yhteenkietoutuminen tarkoittaa, että myös tutkimus osallistuu vallan ja tiedon tuottamiseen. Siksi tutkijan on tehtävä näkyväksi ne valinnat ja lähtökohdat, joista käsin hän analysoi rakentaa.

Tutkimukseni ei pyri olemaan neutraali kuvaus syntyvyydestä käytävästä keskustelusta, vaan kriittinen analyysi siitä, miten väestöä pyritään hallitsemaan kielen ja merkitysten kautta, millaisia normeja keskustelu uusintaa ja millaiset näkökulmat jäävät marginaaliin. Tarkastelen, miten todellisuus tehdään tietyllä tavalla todeksi, mutta myös sitä, miten se voitaisiin tehdä

toisin – millaisia vaihtoehtoisia näkökulmia marginalisoidaan tai jätetään näkymättömiin. Asianajajan positiossa tutkimus näyttäytyy väistämättä poliittisena tekona, sillä se ottaa kantaa siihen, millaisia arvoja, normeja ja tavoitteita tutkimuskohteessa uusinnetaan (Jokinen ym. 2016b, osa 2, luku 7). Syntyvyyskeskusteluun liittyy väistämättä biopoliittista vallankäyttöä, päätöksiä siitä, kenen elämää arvotetaan, millä perustein ja kenen ruumiiseen kohdistuvat odotukset esitetään yhteiskunnallisena velvollisuutena. Näiden rakenteiden purkaminen ja näkyväksi tekeminen mediakeskustelussa on keskeinen osa tutkimukseni päämäärää. Lisäksi, kuten Jokinen ym. (2016b, osa 2, luku 7) huomauttaa, tutkijan positio näkyy tutkimuksessa aina – oli se eksplisiittisesti tuotu esille tai ei. Riippumatta tutkijan positioista, on tutkimus myös aina poliittisesti sitoutunutta. Erityisesti kriittisessä diskurssianalyysissä tämän tunnustaminen on paitsi väistämätöntä, myös keskeinen osa tutkimuksellista läpinäkyvyyttä.

5.5 Analyysin eteneminen

Analyysin lähtökohtana toimii luvussa 5.2 esittelemäni aineisto. Nimitän kaikkia aineistooni lukeutuvia tekstejä yhteisnimellä 'artikkelit', vaikka diskurssianalyysissä genren käsitteellä olisikin mahdollista eritellä tekstejä eri lajityyppeihin (Ridell 1994; Fairclough 1997).

Aineistonkeruu ajoittui marras-joulukuulle 2024, sekä tammikuulle 2025. Keräsin aineiston Ylen verkkosivuilta käyttämällä Yle Haku -hakutyökalua. Valitsin hakukohteeksi artikkelit, jolloin hakutyökalu kohdistui ainoastaan artikkelisisältöihin ja jätti ulkopuolelle video- ja audio-muotoisen sisällön. Kirjoitin hakutermit ”syntyvyys”, asetin omaksi aikaväliksi 1.1.2024–31.12.2024, ja valitsin hakutulosten kieleksi suomen. Hakutuloksia oli mahdollista rajata myös seuraavien palveluiden mukaan: *Kaikki palvelut*, *Uutiset*, *Urheilu*, *Oppiminen*, *Elävä arkisto* ja *YleX*. Kävin erikseen läpi kunkin palvelun tulokset aiemmin valitsemillani hakukohteilla. Hakutuloksia löytyi kuitenkin ainoastaan valinnoilla *Uutiset* ja *Kaikki palvelut*, eli toisin sanoen *Kaikki palvelut* -kohdan hakutulokset olivat samat, kuin *Uutiset*-palvelussa. Näiden artikkelien joukkoon lukeutui varsinaisten uutisten lisäksi myös kolumnit, jotka olen sisällyttänyt aineistooni. Tässä vaiheessa huomasin, etteivät artikkelit asettuneet Ylen hakutoiminnoissa mihinkään selkeään aika- tai aakkosjärjestykseen, hakutulosten lukumäärää ei ollut nähtävillä eikä tuloksia ollut mahdollista asettaa järjestykseen esimerkiksi uusimmasta vanhimpaan. Saadakseni paremman käsityksen aineiston ajallisesta jakautumisesta ja kokonaisuudesta päätin kerätä artikkelit kuukausittain alkaen tammikuusta 2024. Tallensin kaikki hakukriteereilläni (aikaväli 1.1.–31.12.2024 ja hakusana 'syntyvyys') löytyneet

artikkelit, yhteensä 159 kappaletta, joka osoittaa, että syntyvyys on ollut vuoden 2024 aikana yhteiskunnallisesti näkyvä ja paljon keskustelua herättänyt aihe.

Keräsin artikkelit PDF-tiedostomuodossa, ja järjestin ne 12 eri kansioon julkaisukuukauden mukaan. Latasin artikkelit käyttämällä Safari-selaimen lukijanäkymää, joka näyttää ainoastaan tekstimuotoisen sisällön jättäen pois videot ja toisinaan myös kuvat. Tutkimusaineistoni laajuuden ja aiheen rajauksen vuoksi olen jättänyt analyysin ulkopuolelle kokonaan kuvat. Aineistossa oli kuitenkin artikkeleita, joihin oli upotettu haastatteluvideoita, ja joista moni tarjosi tutkimukseni kannalta olennaista ja kiinnostavaa sisältöä. Tällaisten videoiden sisällöt kirjoitin tekstimuotoon joko suoraan videon tekstityksistä, tai kuulemani perusteella (suomenkielisten videoiden kohdalla), mikäli katsoin tekstitysten muuttavan puhutun merkitystä tai jättävän pois jotain olennaista (tekstitykset eivät aina vastanneet kirjaimellisesti sitä, mitä haastateltavat videolla sanoivat). Tulososiossa olen merkinnyt selvästi videoilta peräisin olevat aineisto-otteet.

Tutkimusaineiston kerääminen ja sopivien artikkelien seulominen oli monitasoinen ja aikaa vievä prosessi. Jo aineistonkeruuvaiheessa kiinnitin huomiota lokakuussa 2024 julkaistujen artikkelien määrään, jossa oli havaittavissa selkeä piikki, yhteensä 33 artikkelia, kun muina kuukausina julkaistuja artikkeleja oli keskimäärin noin 10–15 kappaletta. Vähiten artikkeleita, yhteensä kuusi kappaletta, julkaistiin heinäkuussa, mitä selittää toimittajien kesälomakausi. Nopealla silmäyksellä kävi ilmi, että lokakuun uutispiikkiin olivat osallisina kaksi väestöpoliittisesti merkittävää julkaisua: 1) Väestöliitto sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta laatima väestöpoliittinen selvitys syntyvyyden laskusta, jossa esitetään *20 ehdotusta lapsitoiveiden tukemiseksi* (Väestöliitto 10.10.2024) sekä 2) Tilastokeskuksen kolmen vuoden välein julkaisema väestöennuste (Tilastokeskus 24.10.2024). Väestöliiton selvitys osoittautui tutkimukseni kannalta erityisen kiinnostavaksi, sillä sen ”20 ehdotusta lapsitoiveiden tukemiseksi” tarjoavat konkreettisen esimerkin biopoliittisesta ohjauksesta, jossa valtion tavoitteet kanavoituvat asiantuntijatahoa hyödyntämällä yksilöiden lisääntymispäätöksiin. Vielä keskeisempää on kuitenkin se, millä tavoin media tarttuu selvitykseen ja kehystää sen sisällön, sillä juuri näissä esitystavoissa biopoliittista hallintaa on mahdollista tehdä näkyväksi analysoimalla tekstin kielellisiä ja retorisia keinoja.

Aineiston keruun jälkeen laadin Excel-taulukon aineiston käsittelyä ja olennaisten piirteiden kategorisointia varten. Kirjasin taulukkoon jokaisesta artikkelista seuraavat tiedot: julkaisuajankohta, otsikko, verkko-osoite sekä Ylen käyttämä kategoria (esimerkiksi *Perheet*

tai *Politiikka*), joka Ylen verkkosivuilla on sijoitettu artikkelin otsikon yläpuolelle. Muodostin jokaiselle artikkelille oman yksilöllisen tunnisteeseen, joka koostui julkaisupäivämäärästä ja kategoriasta, esimerkiksi 15.4.24_Kunnat. Päätin sisällyttää tunnisteeseen myös kategorian, koska osa artikkeleista oli julkaistu samana päivänä, eikä pelkkä päivämäärä olisi riittänyt erotteluun. Artikkelikategorioilla ei kuitenkaan ole tutkimuksessani analyttistä painoarvoa, enkä ole luokitellut aineistoa niiden perusteella.

Loin Excel-tilukkuun myös omat sarakkeet tutkimuskysymyksille, joihin tein yksityiskohtaisia muistiinpanoja jo ensimmäisellä lukukerralla jokaisen artikkelin osalta. Käytin Excelin lisäksi NVivoa aineiston koodaamiseen ja yksityiskohtaisempaan hahmotteluun. Pietikäisen ja Mäntysen (2019, 239) mukaan etenkin suurten tekstiaineistojen kohdalla on tärkeää löytää käsittelytapa, joka tukee tutkimustehtävää ja auttaa vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Samalla on olennaista huolehtia siitä, että aineisto on tallennettavissa ja siihen voi palata analyysin eri vaiheissa (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 239). Excel-tilukko palveli tätä tarkoitusta erinomaisesti, sillä sen avulla tutkimuskysymykset ja omat havaintoni pysyivät jatkuvasti näkyvillä ja olivat helposti muokattavissa. Lisäsin tilukkuun myös sarakkeen kielellisiä havaintoja varten, kuten yksittäisiä sanoja, ilmauksia sekä pidempiä aineisto-otteita, jotka toistuivat tekstissä tai joiden katsoin muodostavan syntyvyyteen liittyviä merkityksiä jollakin erityisellä tavalla.

Aloitin aineistoon tutustumisen ensin lukemalla artikkelit useaan otteeseen muodostaakseni aineistosta mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan. Poissuljin aineistosta sellaiset artikkelit, joilla ei ollut suoranaista yhteyttä syntyvyyteen tai väestöpoliittiseen keskusteluun. Tämän seurauksena aineistosta karsiutui 43 artikkelia. Aineiston määrä tuntui silti edelleen valtavalla, ja sen käsittelyn vaativuus alkoi tässä vaiheessa konkretisoitua. Valtosen (2003, 117) mukaan diskurssianalyyssissa tutkimusprosessin työläys voi muodostua keskeiseksi haasteeksi, sillä valmista ja yksiselitteistä menetelmää ei ole, ja alan kirjallisuudessa käytettyjen käsitteiden kirjo on laaja. Erityisesti suurten aineistojen analysointi voi olla kuormittavaa, sillä tekstien läpikäyminen on hidasta ja aikaa vievää. Pienten aineistojen kohdalla taas tutkimus voi kohdata validiteettiin liittyviä ongelmia. (Valtonen 2003, 117.) Syvälukuvaiheessa aineistosta karsiutui vielä 13 artikkelia. Niissä alhaisen syntyvyyden saatettiin kertoa olevan syynä esimerkiksi tietyllä alueella olevan koulun lakkauttamiselle, tai pelkkänä sivuhuomiona. Näissä teksteissä syntyvyydelle ei kuitenkaan varsinaisesti muodostunut merkityksiä, eivätkä ne näin ollen vastanneet tutkimuskysymyksiini.

Aluksi harkitsin sisällyttäväni aineistoon myös ulkomaita koskevat uutisartikkelit, joita oli yhteensä 15 kappaletta. Näissä artikkeleissa käsiteltiin muiden maiden syntyvyyden laskua, siihen vaikuttavia tekijöitä sekä eri valtioiden väestöpoliittisia ratkaisuja. Vaikka tällaiset vertailuasetelmat olisivat olleet analyysin kannalta kiinnostavia, päätin tutkimukseni rajauksen vuoksi keskittyä ainoastaan Suomen syntyvyyttä käsitteleviin uutisartikkeleihin. Tämän ja muiden aineistosta tekemiäni karsintojen seurauksena poissuljin alkuperäisestä 159 artikkelin aineistosta yhteensä 71 artikkelia, jolloin lopulliseksi tutkimusaineistoksi jäi 88 artikkelia.

Tutkimuskysymysteni lopullinen muoto täsmentyi vasta analyysin edetessä. Lähestyin aineistoa aluksi avoimesti ja aineistolähtöisesti, havainnoiden tekstien yhtäläisyyksiä ja eroja sekä sitä, millaisiin asiayhteyksiin syntyvyys kytkeytyi. Tarkastelin, millaisia merkityksiä syntyvyydelle muotoutui ja minkälaisin kielellisin keinoin nämä merkitykset tuotettiin. Tämä vaihe oli keskeinen aineistossa esiintyvien diskurssien hahmottamiseksi ja analyysin kannalta merkityksellisten teemojen esiin nostamiseksi. Foucault'n (2010) biovallan ja biopolitiikan käsitteet kulkivat mukana analyysissä tulkintaa ohjaavana viitekehyksenä, jonka avulla tarkastelin, miten väestöön kohdistuva valta ja normatiiviset tavoitteet kytkeytyvät yksilöiden elämään ja valintoihin. Etsin aineistosta niitä tapoja, joilla syntyvyys merkityksellistyy väestöpoliittisena kysymyksenä, johon liittyy pyrkimys ohjata, säädellä ja suostutella yksilöitä osaksi väestöpoliittisia tavoitteita. Näin teoria ja aineisto asettuivat vuoropuheluun siten, että aineiston piirteet ohjasivat diskurssien jäsentelyä, mutta niiden tulkinnassa nojauduin vahvasti biovallan ja biopolitiikan käsitteistöön.

Tutkimusaineiston käsittely tuntui ajoittain lähes loputtomalta suolta, sillä tekstimassan rajaaminen ja jäsentäminen vaati jatkuvaa tarkastelua ja uudelleenarviointia. Diskurssianalyysissä aineistoon on sukeltettava syvälle – pelkkä pintatason lukeminen ei riitä, sillä merkitysten ja kielellisten rakenteiden ymmärtäminen vaatii syvällistä ja toistuvaa lukemista. Vähitellen aineiston läpikäyminen alkoi tuottaa tulosta: toistuvat merkityksenannot, puhettavat, kielelliset painotukset, sävyt ja ilmaukset sekä rakenteet alkoivat hahmottua diskursseiksi.

Analyysin edetessä aloin tarkastella aineistoa systemaattisemmin ja tunnistin siinä toistuvia merkityksenantoja ja kielellisiä piirteitä. Näiden pohjalta aloin jäsentää kokonaisuuksia, jotka tulkitsin diskursseiksi. Annoin niille nimet, jotka pyrkivät kuvaamaan niiden keskeistä sisältöä mahdollisimman osuvasti ja selkeästi. Diskurssien nimet heijastavat siis kunkin merkityskokonaisuuden keskeisiä sisältöjä ja sitä tapaa, jolla ne asemoituvat väestöön

kohdistuvan hallinnan näkökulmasta. Kun aineisto alkoi toistaa itseään siinä määrin, ettei uusia näkökulmia enää juurikaan tarjoutunut, siirryin vaiheeseen, jossa valitsin analyysiin sisällytettävät tekstit.

Kävin aineiston läpi diskurssi kerrallaan useaan otteeseen ja etsin teksteistä sellaisia kohtia, joissa diskursiiviset merkitykset tiivistyivät erityisen selkeästi tai jotka herättivät tulkinnallisesti kiinnostavia kysymyksiä. Keskityin erityisesti lauseisiin ja sanavalintoihin, joiden katsoin tuottavan tai vahvistavan tarkasteltavan diskurssin mukaisia merkityksiä. En pyrkinyt purkamaan kaikkia tekstejä alusta loppuun, sillä aineiston laajuus ja artikkelien pituus olisivat tehneet tästä työlästä ja osin toisteista. Sen sijaan keskityin niihin kohtiin, jotka ovat diskurssianalyysin näkökulmasta tulkinnallisesti merkityksellisimpiä.

Valitessani varsinaisessa tulosluvussa analysoitavia aineisto-otteita painotin sellaisia tekstikatkelmia, joissa diskurssin ydin hahmottui erityisen selkeästi, ja jotka auttoivat myös minua jäsentämään kokonaisuutta analysoitavaan muotoon. Nämä otteet muodostavat analyysini empiirisen ytimen. Jäsenin aineistoa myös diskurssien sisällä edelleen pienempiin kokonaisuuksiin alaotsikoiden alle. Tällä tavoin sain näkyviin diskurssien sisäistä vaihtelua ja moniulotteisuutta. Samalla tekstin lukeminen ja analysointi selkeytyi, kun aineisto ei näyttäytynyt yhtenä massana vaan rajattuina kokonaisuuksina. Tämä rakenteen tarkoituksena on tukea myös lukijaa hahmottamaan diskurssien eri ilmenemismuotoja.

Olen antanut kullekin artikkelille oman numerotunnisteen, jota käytän viitatessani aineistokatkelmiin. Katkelmissa kolmen pisteen merkintä hakasulkeissa '[...]' osoittaa, että välistä on jätetty pois lauseita tai virkkeitä. Lisäksi olen kursivoinut tekstistä sellaiset kohdat, jotka mielestäni kiteyttävät diskurssin keskeisiä merkityksiä ja suuntaavat lukijan huomiota siihen, millä tavoin todellisuutta jäsennetään kielellisesti.

6 Syntyvyyden diskursiivinen jäsentyminen

Tutkimukseni tavoitteena oli tarkastella, miten syntyvyyttä käsitellään journalistisesti osana suomalaisen julkisen palvelumedian tuottamaa uutisointia. Ensisijaisesti olin kiinnostunut siitä, millaisia merkityksiä syntyvyydelle tuotetaan ja jäsennetään Ylen verkkosivuilla julkaistuissa artikkeleissa. Lisäksi tarkastelin, miten näissä artikkeleissa ilmenee biopoliittinen hallinta: millaisin kielellisin ja sisällöllisin keinoin väestöön pyritään vaikuttamaan, miten hallinnan oikeutus tuotetaan ja missä määrin tätä hallintaa uusinnetaan tai kenties haastetaan. Koska tavoitteenani ei ollut tarkastella kaikkia aineistossa esiintyviä merkityksenantoja, keskityin erityisesti niihin diskursseihin, jotka toistuivat, korostuivat ja asemoituivat aineistossa hallitseviksi. Näiden hegemonisten diskurssien analyysin lisäksi tarkastelin myös harvalukuisempia merkityksenantoja, jotka pyrkivät haastamaan syntyvyyden biopoliittista hallintaa uusintavaa merkitysjärjestelmää.

Kriittisen diskurssianalyysin avulla muodostin aineistosta kaksi laajempaa päädiskurssia, jotka kokoavat yhteen syntyvyyteen liitettyjä merkityksiä ja hallinnan muotoja. Ensimmäinen, aineistossa selvästi hallitseva ja hegemoninen kokonaisuus, on väestöpoliittinen diskurssi. Siinä syntyvyys merkityksellistyy väestöpoliittisena ongelmana, jonka ratkaisemiseksi hyödynnetään asiantuntijatietoa, tilastollisia laskelmia, ja yksilöihin kohdistuvaa ohjausta. Diskurssi rakentuu kriisitiedon, resurssilähtöisyyden ja normatiivisten odotusten varaan, ja se asemoi lisääntymisen valtiollisten päämäärien mukaiseksi tavoiteltavaksi toiminnaksi.

Toinen, aineistossa selvästi harvinaisempi mutta merkittävä hegemonista väestöpoliittista diskurssia haastava kokonaisuus, on kriittinen diskurssi. Se kyseenalaistaa paitsi keinot, joilla syntyvyyttä pyritään edistämään, myös syntyvyyden edistämisen itsestään selvänä ja toivottavana päämääränä. Diskurssi nostaa esiin yksilönvapautta, kehon autonomiaa, sukupuolten tasa-arvoa ja ympäristöä korostavia näkökulmia sekä paljastaa väestöpolitiikan ideologisia ja historiallisia yhteyksiä. Näin se mahdollistaa syntyvyyden ymmärtämisen myös toisin, väestöpoliittisten tavoitteiden ulkopuolelta.

Nämä päädiskurssit jäsenyvät edelleen viideksi toistuvaksi ja merkitykselliseksi aladiskurssiksi, jotka muodostin ja nimesin. Väestöpoliittisen diskurssin alle sijoittuu kolme aladiskurssia: *syntyvyys yhteiskunnallisena kriisinä*, *syntyvyys laskennallisena resurssina* ja *yksilöihin kohdistuva hallinta*. Kriittinen diskurssi jäsenyy puolestaan kahdesta aladiskurssista: *syntyvyys toisin nähtynä* sekä *väestöpolitiikan naamioiden riisuminen*.

Taulukko 1 kokoaa yhteen tutkimuksessa tunnistamani ja nimeämäni syntyvyyttä koskevat päädiskurssit ja niiden aladiskurssit, tuoden esiin kunkin diskurssin keskeiset kielelliset ja toiminnalliset tunnuspiirteet, hallinnan muodot, tavoitteet sekä diskursiiviset seuraukset. Taulukko 1 tiivistää analyysin olennaiset havainnot ja toimii rakenteellisena siltana ennen aineisto-otteisiin pohjautuvaa tarkempaa tulkintaa.

Käsittelen seuraavissa alaluvuissa näitä kahta päädiskurssia ja niihin sisältyviä aladiskursseja yksitellen. Esittelen niiden kielellisiä piirteitä ja merkityksenantotapoja sekä tarkastelen niiden suhdetta biopoliittiseen hallintaan.

Taulukko 1

Päädiskurssi	Väestöpoliittinen diskurssi			Kriittinen diskurssi	
Aladiskurssit	Syntyvyys yhteiskunnallisena kriisinä	Syntyvyys laskennallisena resurssina	Yksilöihin kohdistuva hallinta	Syntyvyys toisin nähtynä	Väestöpolitiikan naamioiden riisuminen
Tunnuspiirteet	Syntyvyys esitetään yhteiskuntaa uhkaavana kriisinä, joka tuotetaan määrällistämällä, tilastoilla, historiallisilla vertauksilla ja asiantuntijapuheella.	Esittää väestön resurssina, työvoimana ja veronmaksajina. Keskiössä huoltosuhteen ja eläkejärjestelmän turvaaminen.	Kytkee syntyvyyden laskun syyt ja ratkaisuehdotukset yksilöihin (nuoriin aikuisiin ja naisiin).	Syntyvyyden laskun ongelmalähtöisyyden hylkääminen ja niiden korvaaminen positiivisilla syillä ja seurauksilla.	Väestöpolitiikan ideologisen perustan paljastaminen, vallan ja intressien näkyväksi tekeminen.
Hallinnan muoto	Kriisitiedon tuottaminen, määrällistäminen, emotionaalinen kriisikuvasto.	Teknokraattinen suunnittelu ja laskennallinen väestön ohjaus. Ihmisiä koskevan tiedon kytkeminen poliittisiin tarkoituksipyrkimyksiin.	Pehmeä hallinta, paimenvalta, asiantuntijatieto, normalisointi, yksilöiden pelottelu, syyllistäminen ja suostuttelu, vanhemmuuden romantisointi	Hegemonisten merkitysten purkaminen ja vaihtoehtoisten merkityksellistämistapojen tarjoaminen.	Hegemonisen diskurssin haastaminen ja väestöpoliittisten toimenpide-ehdotusten kritiikki.
Tavoite	Legitimoida tarve väestöpoliittisille toimenpiteille; tehdä syntyvyyden lisääminen yhteiskunnalliseksi prioriteetiksi.	Turvata julkisen talouden kestävyys ja valtion toimintakyky tulevaisuudessa.	Saada yksilöt toimimaan väestöpoliittisten päämäärien mukaisesti omien elämäntilaintensa kautta.	Kysymyksenasettelun uudelleenarviointi; mahdollisuus nähdä väestönkehitys toisin.	Väestöpoliittisen vallankäytön paljastaminen; osoittaa nykyisten tavoitteiden yhtäläisyydet historialliseen vallankäyttöön.
Seuraukset	Yhteiskunnallinen paine syntyvyyden edistämiseen kasvaa. Väestöpoliittinen interventio alkaa näyttää välttämättömältä.	Väestö redusoituu hallittavaksi resurssiksi; syntyvyyden arvo määräytyy taloudellisen hyödyn perusteella, yksilölliset näkökulmat jäävät sivuun	Yksilöt alkavat sisäistää väestöpoliittiset tavoitteet omiksi valinnoikseen; yksilö toimii niin kuin hallinta toivoo, mutta uskoo toimivansa itsenäisesti.	Lisää tilaa yksilönvapaudelle ja vaihtoehtoisille näkökulmille; kyseenalaistetaan syntyvyyden esittäminen itsestään selvänä tavoitteena.	Mahdollistaa väestöpolitiikan kriittisen tarkastelun; tuo esiin vaihtoehtoja ja tekee hallinnan mekanismeista julkisia ja eettisesti kyseenalaisia.

6.1 Syntyvyys hallinnan kohteena – väestöpoliittinen diskurssi

Väestöpoliittiseksi diskurssiksi nimeämäni päädiskurssi muodostuu kolmesta aladiskurssista: 1) *syntyvyys yhteiskunnallisena kriisinä*, 2) *syntyvyys laskennallisena resurssina* sekä 3) *yksilöihin kohdistuva hallinta*. Niissä syntyvyys esitetään vakavana yhteiskunnallisena ongelmana, johon on tarpeen puuttua asiantuntijatiedolla, tilastoilla ja yksilöihin kohdistuvalla ohjauksella. Näiden kolmen aladiskurssin avulla tulen tässä luvussa tarkastelemaan väestöpoliittisen diskurssin merkitysrakenteita ja biopoliittisen hallinnan muotoutumista.

6.1.1 Syntyvyys yhteiskunnallisena kriisinä

Ylen uutisaineistossa syntyvyyden lasku näyttäytyy itsestään selvänä huolenaiheena, jonka vakavuutta ei perustella, mutta jonka uhkaluonne tuotetaan tilastollisen toiston, asiantuntijalausuntojen ja historiallisten rinnastusten avulla. Syntyvyyttä kuvataan ilmaisuilla kuten *ennätysalhainen*, *tilastohistorian heikointa* ja *hälyttävän vähän*, jotka ohjaavat lukijaa asemoitumaan tilanteen vakavuuden tunnistajaksi, vaikka huolen varsinainen syy huoleen jää usein nimeämättä. Kriisitulkinta rakentuu erityisesti numeerisen tarkkuuden, metaforien, asiantuntijalausuntojen ja pitkän aikavälin tilastollisen vertailun varaan: kuinka monta lasta on syntynyt milläkin alueella, minäkin vuonna, ja kuinka poikkeava tämä lukema on aiempaan verrattuna. Aladiskurssissa syntyvyys muodostuu koko yhteiskuntaa koskevaksi kriisiksi, jonka seuraaminen ja siihen puuttuminen näyttäytyvät itsestään selvinä. Tarkat luvut yhdessä asiantuntijalausuntojen kanssa luovat vaikutelman, ettei syntyvyyden laskussa ole mitään hyviä puolia.

Tilastot ja metaforat kriisin tuottajina

Tilastollinen määrällistäminen, metaforat ja emotionaalinen kriisikuvasto toimivat keinoina, joilla syntyvyyden laskusta tuotetaan poikkeuksellinen ja huolestuttava kriisi. Aluksi käsittelen kvantifiointia eli määrällistämistä ja siihen liittyvää vertailua, erityisesti silloin kun ne sidotaan historialliseen kehykseen. Jokisen ym. (2016a, 358) mukaan numeerinen määrällistäminen on yleinen retorinen keino, joka pyrkii vakuuttamaan joko tarkoilla luvuilla ja prosenteilla tai vaihtoehtoisesti määrää ja osuuksia kuvaavilla sanoilla (esim. *matalin*, *vähemmän* tai *eniten*). Ylen syntyvyyttä käsittelevissä uutisartikkeleissa määrällistäminen on yksi näkyvimmistä ja toistuvimmista käytetyistä keinoista. Seuraavat aineisto-otteet havainnollistavat, miten määrällinen esitystapa ohjaa tarkastelemaan syntyvyyttä lukumääräisenä ilmiönä, jonka vähentyminen esitetään täsmällisin luvuin ja ilman tulkintaa.

[24] Syntyneiden määrä ja syntyvyys Suomessa laski *historiallisen matalalle* vuonna 2023. Viime vuonna syntyi Tilastokeskuksen mukaan noin 43 400 lasta. Tammiheinäkuussa 2024 *syntyneitä oli noin 15 600*. (11.9.24_Yhteiskunta)

[2] Syntyvyys laski TAYSissa 2,5 prosenttia viime vuonna, kun HUSin alueella syntyvyys laski 1,6 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Viime vuonna TAYSissa syntyi 4 196 vauvaa. Koronapoikkeusvuonna 2021 vauvoja syntyi 4 742. Vauvojen määrä väheni kahdessa vuodessa peräti 11,5 prosenttia. Tilastokeskuksen mukaan Suomen syntyvyys on laskenut *ennätyksellisen alas*. Ennakkotietojen mukaan vuonna 2022 syntyi 44 933 lasta, mikä on 4 661 lasta vähemmän kuin vuonna 2021. (17.1.24_Lapset)

Diskurssissa määrällistäminen (Jokinen ym. 2016a, 358) toimii keskeisenä keinona, jolla syntyvyys esitetään konkreettisesti mitattavana, alueellisesti vertailtavana ja valtakunnallisesti merkityksellisenä ilmiönä. Tarkat luvut – kuten 2,5 %, 1,6 % tai 11,5 % – sekä syntyneiden lasten määrät antavat vaikutelman täsmällisestä ja todennettavissa olevasta tiedosta. Kyseisissä artikkeleissa lukuja tai niiden merkityksiä ei kuitenkaan seuraa minkäänlaista tulkintaa. Prosenttimuotoiset erot ja alueelliset vertailut ohjaavat ajattelemaan väestöä lukumääräisenä resurssina, jonka määrän laskeminen sinänsä riittää osoittamaan ongelman vakavuuden. Huoli ei kohdistu yksilöihin, vaan väestön vähenemiseen sinällään. Tällainen esitystapa ei vielä nimeä syntyvyyttä kriisiksi, mutta toistuessaan se tuottaa kehystä, jossa väestön määrällinen muutos alkaa näyttäytyä yhteiskunnallisesti merkityksellisenä ja huolestuttavana.

[16] Suomessa syntyvyys laski viime vuonna *tilastohistorian matalimmalle tasolle*. Suomessa kokonaishedelmällisyysluku oli viime vuonna 1,26 lasta naista kohti, mikä on *vuodesta 1776 alkaneen tilastoinnin matalin luku*. (21.6.24_Lapset)

[11] Suomessa syntyi *ennätyksellisen vähän* lapsia viime vuonna. [...] Suomeen syntyy *yhä vähemmän* vauvoja. Syntyvyys oli viime vuonna *tilastohistorian heikointa*. Vauvoja syntyi 43 383 vuonna 2023. (24.5.24_Ihmiset2)

Näissä aineisto-otteissa syntyvyyden laskun poikkeuksellisuus tehdään näkyväksi ja vakuuttavaksi hyödyntämällä suuntaa-antavaa määrällistämistä (Jokinen ym. 2016a, 358–359): *Tilastohistorian matalimmalle tasolle, matalin luku, ennätyksellisen vähän, yhä vähemmän ja tilastohistorian heikointa*. Tarkat ja suuntaa-antavat kielelliset lukuarvot yhdessä historiallisen kontekstoinnin avulla lisäävät kriisin vaikutelman totuusarvoa. toimivat samanaikaisesti sekä konkreettisina todisteina vallitsevasta tilanteesta että vihjeinä siitä, miten tilanne tulisi

ymmärtää. Lukijalta ei odoteta tietoa siitä, mikä on paljon tai vähän; luvut ja historialliset vertaukset johdattavat kohti tulkintaa, jossa kehitys näyttyy vakavana ja poikkeuksellisena.

Erityisesti viittaus *vuodesta 1776 alkaneeseen tilastointiin* toimii retorisenä keinona, joka ankkuroi nykyhetken pitkään aikajänteeseen ja esittää syntyvyysluvut merkittävänä poikkeamana koko tilastoidun väestöhistorian jatkumossa. Näin yksittäinen lukuarvo ei näyttäydy satunnaisena vaihteluna, vaan merkkinä huolestuttavasta kehityssuunnasta, jonka poikkeavuus saa painoarvonsa juuri pitkän historiallisen kontekstin kautta. Tällainen kielellinen kehystys vahvistaa tulkintakehystä, jossa syntyvyys hahmottuu kriisinä.

Samalla muut mahdolliset tulkintatavat jäävät diskursiivisesti taka-alalle. Esimerkiksi syntyvyyden vähenemistä ei esitetä osana yhteiskunnallista muutosta tai yksilöiden valinnanvapauden lisääntymistä. Artikkeleissa ei usein kerrota, miksi syntyvyyden lasku on ongelma tai kenen näkökulmasta se sellaisena nähdään. Kriisiluonne esitetään lukijalle itsestään selvänä, ilman että sen taustalla olevia oletuksia tehdään näkyviksi. Lukija asemoidaan osaksi yhteistä huolestunutta yleisöä, jonka oletetaan jakavan käsitys tilanteen vakavuudesta ilman erillistä perustelua.

[21] *Vauvoja syntyy Suomessa liian vähän* [alaotsikko] (21.8.24_Perheet)

Suuntaa-antava määrällistäminen (Jokinen ym. 2016a, 358) ilmenee sanaparissa *liian vähän*, joka sanoittaa suoraan sen, että jokin tavoiteltava taso on jäänyt saavuttamatta. Samalla ilmaus antaa ymmärtää, että vauvoille on olemassa jokin tavoitemäärä, jota ei ole onnistuttu saavuttamaan. Ilmaus ei kuitenkaan tee näkyväksi, kuka tämän tavoitemäärän asettaa tai minkä perusteella jokin lukumäärä määrittyy *liian vähäiseksi*. Jokisen ym. (2016b, osa 2, luku 5) mukaan kyse on toimijuuden häivyttämisestä, joka on yksi kielenkäyttöön liittyvistä vallankäytön muodoista. Se tapahtuu käyttämällä passiivimuotoa, jolloin asiat saadaan näyttämään siltä, kuin ne vain tapahtuisivat tai olisivat tietynlaisia (esim. *vauvoja syntyy liian vähän*). Samalla merkityksen ehtoina olevat taustaoletukset jäävät täysin nimeämättä. Kun määrällinen arvio esitetään ilman lähdettä tai kontekstia, mutta kuitenkin esille nostettuna alaotsikkona, syntyy vaikutelma, että kyseessä on jaettu ja kiistämätön tosiasia. Diskursiivisesti kyse ei ole vain yksittäisestä näkökulmasta, vaan kielellisestä järjestelmästä, joka ohjaa lukijaa ymmärtämään syntyvyys tietyllä tavalla – ilman että tätä tulkintaa eksplikoidaan. Tässä havainnollistuu diskurssin vaikutusvalta: merkitys esitetään valmiina ja näennäisesti kiistattomana, jolloin kriittinen tarkastelu sulkeutuu pois jo ennen kuin se ehtii alkaa.

[19] Kartta *paljastaa*, kuinka *hälyttävän vähän* Suomessa syntyy lapsia [otsikko] (13.8.24_Perheet)

Yllä oleva otsikko ei pyri esittämään ilmiötä mielipiteenä vaan totuutena, jonka todennettavuus voidaan osoittaa visuaalisen esityksen avulla. Viittaus karttaan toimii retorisenä todisteena, jonka perusteella syntyvyyden vähyys saa aseman vakavana ja havaittuna poikkeamana. Ilmaisuuksella *hälyttävän vähän* ei ainoastaan kuvaa määrää, vaan lataa määrän kuvauksen emotionaalisesti kyllästyneeksi tuottaen vaikutelman äärimmäisen poikkeavasta, suorastaan vakavasta hätätilasta. Kartta toimii tällöin visuaalisena auktoriteettina, jonka tehtävä ei ole vain näyttää vaan todistaa. Näin ollen esitystapa ei tarjoa lukijalle mahdollisuutta neuvotella merkityksistä, vaan se asettaa lukijan asemaan, jossa huolestuminen on looginen, jopa välttämätön seuraus.

[23] Syntyvyys Suomessa on kuitenkin ollut jo useita vuosia 1800-luvun *nälkävuosien tasolla*. (27.8.24_Työelämä)

Tekstikatkelmassa nykyhetken syntyvyysluvut rinnastetaan 1800-luvun nälkävuosiin, mikä toimii vahvana retorisenä keinona tuottaa syntyvyydestä yhteiskunnallisesti vakava hätätila. Nälkävuodet aktivoivat kollektiivisen muistijäljen laajamittaisesta ajanjaksosta (vuosina 1866–1868), jolloin nälänhätä ja taudit vievät noin kymmenesosan Suomen väestöstä. Kun tämän hetken syntyvyys rinnastetaan tuohon aikakauteen, jolloin kansallinen olemassaolo oli uhattuna, seuraa johtopäätös, että *jotakin on tehtävä*. Foucault'n (2010, 102–103) mukaan väestön esittäminen uhattuna mahdollistaa biopoliittisen vallankäytön, sillä uhkakuvien kautta valtio voi oikeuttaa toimia, joiden tavoitteena on elämän jatkuvuuden turvaaminen. Rinnastus nälkävuosiin ei siis ole pelkkä historiallinen viittaus, vaan diskursiivinen valinta, jonka kautta syntyvyydestä muodostuu kansallinen hätätila, joka puolestaan implikoi tarvetta puuttua tilanteeseen.

[5] – Tämä [syntyvyyden lasku] on *huolestuttava asia, joka muuttaa suomalaista yhteiskuntaa todella paljon tulevina vuosina*, [Kiteen sivistysjohtaja] Valoaho sanoo. (9.2.24_Koulutus)

Diskurssille on tyypillistä erilaisten uhkakuvien tuottaminen, mutta kuten esimerkki [5] osoittaa, lukijalle ei useinkaan tarkenneta, *miten* syntyvyys muuttaa yhteiskuntaa

tai *miksi* syntyvyyden lasku on huolestuttava tai vakava asia. Tulkinta jää lukijan varaan, valmiiksi rajatussa merkityskehyksessä, jossa alhainen syntyvyys yhdistyy itsestään selvästi kielteisiin seurauksiin. Ilmaisuuksissa *muuttaa suomalaista yhteiskuntaa todella paljon* tuottaa vaikutelman laaja-alaisesta ja väistämättömästä vaikutuksesta, jonka sisältö jää avoimeksi, mutta jonka vakavuus oletetaan yhteisesti tunnustetuksi. Tässä ei siis pyritä perustelemaan, miksi syntyvyyden lasku olisi ongelmallista, vaan se esitetään lähtökohtaisesti uhkana, jonka seuraukset ulottuvat koko yhteiskunnan rakenteisiin. Tällainen esitystapa kiinnittyy biopoliittiseen hallintaan siinä, että väestötason muutoksesta muodostetaan huolen aihe, joka edellyttää reaktiota, vaikka toiminnan perusteluita ei esitellä. Kun jokin ilmiö esitetään huolena ilman selitystä, se ei jää yksittäiseksi näkemykseksi vaan toimii osana tiedollista järjestystä, jossa tietty ilmiö – tässä tapauksessa syntyvyyden lasku – asemoituu itsestään selvästi korjattavaksi tilaksi. Valta ei siis toimi määräten *mitä* ajatella, vaan *miten* jokin asia ylipäätään tulee näkyväksi ongelmana.

[31] – *Suomen syntyvyyskriisi on koko kansakunnan tulevaisuuden kohtalonkysymys*. Kaikki ne keinot, joilla saadaan ensimmäisen lapsen syntymää aikaistettua ja mahdollisimman monen lapsihaave täysimääräisesti toteutettua, ovat kannatettavia, toteaa vastauksessaan perussuomalaisten Ari Koponen. (4.11.24_Politiikka)

Syntyvyyden kuvaaminen *syntyvyyskriisinä* ja *koko kansakunnan tulevaisuuden kohtalonkysymyksenä* asemoi sen koko yhteiskunnan olemassaoloa määrittäväksi huoleksi. Ilmaisus sitoo syntyvyyden osaksi kansallista jatkumoa ja tuottaa mielikuvan käännekohdasta, joka määrittää tulevaisuuden suunnan – kohti pelastusta tai tuhoa. Syntyvyydestä muodostuu hallinnan kohteen, jota voidaan ohjata ajallisesti ja määrällisesti – esimerkiksi aikaistamalla ensimmäisen lapsen syntymää tai maksimoimalla lapsihaaveiden *täysimääräinen toteutuminen*. Yksilölliseen lisääntymiseen kohdistuu näin normatiivista ohjausta, joka nojaa kriisin logiikkaan: koska kyseessä on *kriisi*, joka uhkaa kokonaisen kansan tulevaisuutta, ovat kaikki keinot perusteltavissa, kunhan ne tähtäävät väestönkasvuun. Samalla yksityiset päätökset muuttuvat yhteiseksi huoleksi ja jopa velvollisuudeksi. Väestö näyttäytyy hallittavana kokonaisuutena, jonka määrällinen muutos oikeuttaa väestöpoliittisen väliintulon – se, mikä esitetään kohtalonkysymyksenä, muotoutuu väistämättä myös hallinnan kysymykseksi.

[17] Seinäjoen keskussairaалassa *päivänvalon näki* tammi–kesäkuussa 659 vauvaa, mikä on vain neljätoista edellisvuotta vähemmän. (26.7.24_Perheet)

[35] Tammi-marraskuussa *näki päivänvalon* Vaasan keskussairaalassa reilut 910 vauvaa eli reilut 50 viime vuoden vastaavaa aikana vähemmän. (27.12.24_Lapset)

Metaforilla, eli kielikuvilla, voidaan kuvata jotain, mitä puheen kohteena oleva asia ei kirjaimellisesti ole. Ne ohjaavat lukijan tulkintaa kielellisten valintojen kautta, ja tuottavat teksteihin tiivistettyjä merkityksiä usein ilman eksplisiittistä argumentaatiota. (Jokinen ym. 2016b, osa 1, luku 6; Hellsten 2003, 69.) Esimerkeissä [17] ja [35] *näki päivänvalon*, voidaan pitää inhimillistävänä kielikuvana, joka tuo määrällisten syntyvyyslukujen rinnalle emotionaalisesti latautuneen inhimillistävän sävyn (Hellsten 2003, 64–68). Sen sijaan, että tekstissä olisi käytetty verbiä *syntyi*, on käytetty metaforaa, joka aktivoi symbolisen merkitysjärjestelmän, jossa elämä ja valo yhdistyvät myönteiseksi ja toivottavaksi tapahtumaksi. Tässä tapauksessa *päivänvalon näkeminen* tuo syntymään tarinallisen ulottuvuuden: vauva ei ole pelkkä tilastoyksikkö, vaan olento, joka syntyessään nousee esiin pimeydestä ja näkee päivänvalon. Samalla syntyy symbolinen asetelma, jossa syntymättömät lapset ikään kuin jäävät ikuisesti pimeyteen, maailmamme ulkopuolelle, eivätkä koskaan pääse näkemään päivänvaloa. Metafora siis ei vain inhimillistä ilmiötä, vaan kytkee sen laajempaan kulttuuriseen kertomukseen syntymän arvosta ja merkityksellisyydestä (Jokinen ym. 2016b, osa 2, luku 5).

Toisin sanoen kyseessä ei ole vain arkipäiväinen sanonta, vaan metaforinen järjestely, joka osallistuu syntyvyyden politisoimiseen. Kuten Jokinen ym. (2016b, osa 2, luku 5) esittävät, metaforat jäsentävät todellisuutta siten, että ne vaikuttavat siihen, millaisina asiat lukijalle näyttäytyvät ja millaisia affektiivisia ja moraalisia sävyjä niihin liitetään. *Päivänvalon näkeminen* tekee syntymästä emotionaalisesti resonoivan tapahtuman ja samalla johdattaa lukijaa pitämään syntyvyyttä tavoiteltavana. Näin metafora osallistuu biopoliittiseen vallankäyttöön peittämällä väestöpolitiikan hallinnallisen luonteen kertomuksellisen ja inhimillisen verhon alle.

Tilastot ja metaforat asettuvat keskeiseksi osaksi syntyvyyttä koskevaa biopoliittista hallintaa. Tilastot tarjoavat määrällisen perustan, jonka avulla väestönkehitystä voidaan mitata, vertailla ja ohjata. Diskurssissa tilastotieto toimii ihmistieteellisenä tietona, jonka kautta valta määrittää, mikä kehityskulku näyttäytyy normaalina ja mikä edellyttää korjaamista (Helén 2016, 89). Metaforat puolestaan tekevät tästä tiedosta affektiivisesti vaikuttavaa ja moraalisesti velvoittavaa. Tilastollinen vertailu yhdessä metaforisen inhimillistämisen kanssa tekee syntyvyyden muutoksista sekä mitattavia että emotionaalisesti merkityksellisiä.

Asiantuntijuuteen tukeutuva faktualisointi tarjoaa keinon esittää subjektiivinen tulkinta objektiivisena tietona, samalla kaventaen vaihtoehtoisten näkökulmien uskottavuutta ja mahdollisuutta tulla kuulluiksi (Jokinen ym. 2016b, osa 2, luku 5). Syntyvyyden kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että yksittäiset arviot saavat institutionaalisen painoarvon ja esitetyt näkemykset näyttäytyvät faktoina, jotka eivät jätä juurikaan neuvotteluvaraa. Kuten Jokinen ym. (2016a, 358) toteavat, asiantuntijatietoon vetoaminen on tehokas legitimointikeino, joka vahvistaa esitetyn näkemyksen totuusarvoa ja kaventaa vaihtoehtoisia tulkintoja. Journalistisessa kerronnassa asiantuntijapuhe toimii myös retorisenä etäännytykskeinona. Kun esimerkiksi kriisitulkinta muotoillaan asiantuntijan suulla, toimittaja voi ulkoistaa kannanoton ja säilyttää tekstin näennäisen neutraaliuden (Jokinen ym. 2016b, osa 2, luku 5). Seuraavissa aineistotteissa tarkastelen, miten asiantuntijalausunnat jäsentävät syntyvyyden hallinnalliseksi ongelmaksi, joka oikeuttaa väestöpoliittisen puuttumisen.

[28] *Asiantuntijalla on yksi lääke lapsipulaan. [...] Syntyvyyden lasku on ongelma koko maassa, ja Väestöliitto vastikään ehdotti lääkkeeksi rahakannustinta.* (21.10.24_Lapset)

Esimerkissä [28] asiantuntijaviittaus kytkeytyy lääke-metaforaan, jonka avulla syntyvyys esitetään hoidettavissa olevana ongelmana. Ilmaisun *asiantuntijalla on yksi lääke lapsipulaan* jäsentää syntyvyydestä sairaudenkaltaisen tilan ja luo vaikutelman, että tilanteen ratkaisu olisi selkeä ja yksiselitteinen. Syntyvyyden lasku diagnosoidaan lapsipulaksi, jonka hoitomuodoksi ehdotetaan rahakannustinta. Metafora jäljittelee lääketieteellistä logiikkaa, jossa diagnoosia seuraa hoito ja sen myötä toipuminen. Tämän esitystavan seurauksena monisyinen yhteiskunnallinen ilmiö palautetaan hallittavaksi ja teknisesti ratkaistavaksi kysymykseksi.

Asiantuntijaviittaus toimii tässä yhteydessä retorisenä vipuvartena, jonka avulla esitetty väite ja sitä koskeva toimenpide-ehdotus legitimoidaan. Asiantuntijuuteen vetoaminen tuottaa konsensusta ja vahvistaa siten esitetyn näkemyksen totuusarvoa (Jokinen ym. 2016a, 358). Tässä diskursiivisessa kehyksessä kansalaiset asemoidaan passiiviseksi potilaaksi, jonka tehtäväksi jää vastaanottaa asiantuntijan määräämä hoito ilman mahdollisuutta kyseenalaistaa diagnoosia tai ehdotettua ratkaisua.

Jokisen ym. (2016b, osa 2, luku 5) mukaan journalistisissa teksteissä asiantuntijalausunnat toimivat myös retorisinä etäännytystrategioina, joiden avulla toimittaja voi ulkoistaa

kannanoton ja säilyttää tekstin näennäisen puolueettomuuden. Asiantuntijan suulla muotoiltu tulkinta ei näytä toimitukselliselta mielipiteeltä, vaan institutionaalisesti vahvistetulta faktalta. Tämä mahdollistaa kiistanalaistenkin väitteiden esittämisen ilman eksplisiittistä journalistista vastuuta niistä. Näin journalistinen teksti säilyttää vaikutelman puolueettomuudesta samalla, kun se osallistuu aktiivisesti todellisuuden jäsenyykseen ja hallinnallisten ratkaisujen oikeuttamiseen (Jokinen ym. 2016b, osa 2, luku 5; Fairclough 2003, 55–56).

Myös Foucault (esim. 1972; 1980) on tuonut esiin, miten valta ja tieto kietoutuvat toisiinsa diskursseissa: asiantuntijatieto on valikoituneen tiedonmuodostuksen tulos, joka määrittää, mitä voidaan sanoa totena ja millaisia toimia pidetään perusteltuina. Kun jokin tietämisen tapa, kuten esimerkiksi väestötieteellinen tulkinta syntyvyydestä, saavuttaa institutionaalisen pätevyyden, siitä muotoutuu hallitseva diskurssi, joka sulkee ulkopuolelle vaihtoehtoiset merkitykset ja näkökulmat. Asiantuntijuuteen vetoaminen ei siis ainoastaan tuo keskusteluun uskottavuutta, vaan se myös osallistuu aktiivisesti todellisuuden määrittelyyn, vahvistaen sitä, mikä esitetään ongelmana ja millä ehdoilla se on ratkaistavissa.

[18] Viime vuonna Suomessa syntyi vähiten vauvoja sitten vuoden 1836, ja väestön uusiutumista kuvaava hedelmällisyysluku painui ennätysalas, yhä lähemmäksi yhtä. Tilastot syntyvyydestä ulottuvat vuoteen 1776. Väestöliiton tutkimusprofessori Anna Rotkirch pitää tilannetta *yhteiskunnallisena kriisinä – Näin alhaisessa syntyvyydessä ei ole enää mitään hyviä puolia*. (11.8.24_Politiikka)

Tässä Väestöliiton tutkimusprofessorin lausunto "*näin alhaisessa syntyvyydessä ei ole enää mitään hyviä puolia*" toimii tehokkaana legitimaationa sille, että kyseessä todella on vakava yhteiskunnallinen ongelma, joka vaatii toimia. Lausuma on yksiselitteinen ja kategorinen, eikä se jätä tilaa vaihtoehtoisille tulkinnoille syntyvyyden merkityksestä. Tällainen retorinen muotoilu toimii osana asiantuntijadiskurssia, joka tuottaa tilanteelle kriisiluonteen ja kytkee sen normatiiviseen vaatimukseen havaita ongelma ja reagoida siihen. Rotkirchin asema tutkimusprofessorina antaa lausunnolle institutionaalisen painoarvon ja sitoo sen tiedolliseen auktoriteettiin, jolloin näkökulma ei näyttäyty mielipiteenä vaan asiantuntijatietona. Samaan aikaan tekstissä hyödynnetään määrällistämistä (Jokinen ym. 2016b, osa 2, luku 5) sekä historiallista vertailua. Asiantuntijalausunto ja tilastollinen kehys muodostavat yhdessä vahvan diskursiivisen asetelman, jossa syntyvyyden lasku näyttää kiistattomana kriisinä ja kansallisena huolenaiheena. Näin asiantuntijapuhe jäsentää todellisuutta tavalla, joka sulkee pois vaihtoehtoiset näkökulmat. Samanlainen asiantuntijalausunnon kautta rakennettu

kriisitulkinta toteutuu myös seuraavassa aineisto-otteessa, jossa yhdistyy numeerinen harvinaisuus, kollektiivinen ymmärtämättömyys ja asiantuntijan auktoriteetti:

[14] Lasten määrä jäi ensimmäistä kertaa alle miljoonan – *tutkijan mukaan asian vakavuutta ei Suomessa ymmärretä* [otsikko] (8.6.24_Lapset)

Tässä otsikossa kriisitulkinta muodostuu kahden toisiinsa kytkeytyvän väitteen varaan: ensin esitetään tilastollinen fakta lasten määrän poikkeuksellisesta alhaisuudesta, ja heti perään asiantuntijan arvio siitä, kuinka tilanteen *vakavuutta ei ymmärretä*. Ensimmäinen osa (*Lasten määrä jäi ensimmäistä kertaa alle miljoonan*) viittaa historialliseen käännekohtaan, joka saa painoarvonsa poikkeuksellisuutensa kautta: näin ei ole ikinä ennen käynyt. Toinen osa (*tutkijan mukaan asian vakavuutta ei Suomessa ymmärretä*) tuo mukaan asiantuntijan auktoriteetin, joka toimii sekä tulkitsijana että suunnannäyttäjänä: asiantuntija tunnistaa uhan, jonka vakavuutta muut eivät ymmärrä tai ota tosissaan. Asiantuntijalla on pääsy oikean tiedon pariin, ja siten myös velvollisuus välittää tuo tieto laajemmalle yleisölle.

Syntyvyys yhteiskunnallisena kriisinä -aladiskurssi jäsentää syntyvyyden laskun kriisiksi, jonka ongelmaluonnetta ei määritellä suoraan, vaan se oletetaan itsestään selväksi. Kriisitulkinta tuotetaan kielellisesti yhdistämällä historiallista vertailua ja asiantuntijalausuntoja kulttuurisesti tunnistettaviin merkityksiin. Aladiskurssi tuottaa myös normatiivisen odotuksen: syntyvyyden laskuun tulee suhtautua vakavasti. Sen ongelmaluonne näyttäytyy itsestään selvänä, ja vaihtoehtoiset tulkinnat – kuten ympäristönäkökulma, yksilöllinen valinnanvapaus sulkeutuvat pois. Tämä osoittaa, kuinka diskurssi toimii valtaa käyttävänä merkitysjärjestelmänä: se määrittää, mistä ja miten voidaan puhua ja minkä katsotaan olevan yhteiskunnallisesti merkittävää. Pietikäisen ja Mäntysen (2019, 73–74) mukaan diskurssien valta piilee juuri tässä: kyvyssä esittää maailmaa tietyllä tavalla ja sulkea muita tapoja pois.

6.1.2 Syntyvyys laskennallisena resurssina

Ylen uutisissa on vahvasti läsnä Helénin (2016, 65) kuvaama modernin väestöajattelun ydinajatus, jossa väestön luonnolliset ominaisuudet ja prosessit – kuten syntyvyys ja lisääntymiskyky – nähdään ratkaisevina valtion elinvoiman ja kansantalouden kukoistuksen kannalta. Kun väestönkehitystä tarkastellaan tätä kautta, syntyvyydestä tulee tapa mitata yhteiskunnan tulevaisuutta ja sen kykyä selviytyä poliittis-taloudellisessa kilpailussa.

Tämä aladiskurssi jäsenyy erityisesti huoltosuhteen, alueellisen elinvoiman ja kansantalouden tasapainon kaltaisten teemojen ympärille. Väestö esitetään osana yhteiskunnan rakenteellista järjestelmää, jonka toimintakyky edellyttää jatkuvaa valvontaa ja säätelyä. Syntyvyys kiinnittyy tähän kokonaisuuteen laskennallisena muuttujana: kuinka paljon ihmisiä tarvitaan, missä ja milloin. Tällaisessa tarkastelutavassa korostuu teknokraattinen hallinta, joka nojaa mittareihin, ennusteisiin ja asiantuntijatietoon (Rose 1999, 235). Yksilölliset kokemukset, toiveet ja olosuhteet jäävät näkymättömiin, kun väestö redusoituu tilastolliseksi kokonaisuudeksi ja yhteiskuntapolitiikan ohjauksen kohteeksi.

[32] Tänä syksynä julkaistu tilastokeskuksen *ennuste ei optimismista huolimatta näytä kovin hyvältä*. Lasten ja nuorten määrä vähenee, ja ikäihmisten määrä kasvaa. *Se tarkoittaa hankaluuksia huoltosuhteeseen* eli siihen paljonko työkäisiä on suhteessa esimerkiksi lapsiin ja vanhuksiin. (20.11.24_Kunnat2)

Katkelmassa väestökehitystä kuvataan ennusteen valossa huolestuttavana (*ennuste ei optimismista huolimatta näytä kovin hyvältä*). Ilmaus tuottaa vaikutelman objektiivisesta tiedollisesta tilannekuvasta, vaikka kyse on arvottavasta tulkinnasta, jossa väestön muutokset esitetään kielteisinä järjestelmän kannalta. Se, mikä ei näytä ”hyvältä”, määrittyy yksinomaan huoltosuhteen näkökulmasta: kyse ei ole esimerkiksi ihmisten hyvinvoinnista, perheiden arjesta tai elämänvalintojen mahdollisuuksista, vaan siitä, kuinka monta työkäistä suhteessa vanhuksiin ja lapsiin on tilastollisesti odotettavissa. Lapset eivät näyttäyty subjekteina vaan laskennallisina resursseina, joiden määrällinen riittävyys ratkaisee järjestelmän kantokyvyn.

Tällaisessa esitystavassa väestö pelkistyy järjestelmätason muuttujaksi, jonka poikkeamat nähdään hallinnallisesti ongelmallisina. Kuten Helén (2016, 72) toteaa, biopolitiikka kohdistuu erityisesti sellaisiin kehityskulkuihin, joita pidetään tavanomaisesta järjestyksestä poikkeavina – tässä yhteydessä väestöennuste toimii juuri tällaisena poikkeamana, joka esitetään epäsuotuisana ja johon liittyy oletus tarpeesta reagoida. Seuraavassa tekstikatkelmassa poikkeavaksi esitetty syntyvyyden lasku esitetään syyksi välttämättömille ja radikaaleille päätöksille:

[23] Suomessa syntyy niin vähän vauvoja, että eläkeikä uhkaa nousta reippaasti – katso, milloin pääset eläkkeelle [otsikko]
Kun syntyvyys on alhaista, riskinä on, että tulevaisuudessa joudutaan tekemään radikaaleja päätöksiä eläkejärjestelmän kestävyuden varmistamiseksi. (27.8.24_Työelämä)

Uutisotsikko (*katso, milloin pääset eläkkeelle*) kutsuu lukijan tarkastelemaan syntyvyyttä omasta elämästään käsin. Henkilökohtainen näkökulma toimii eräänlaisena sisäänheittokeinona, jonka tehtävänä on herättää kiinnostus ja tuottaa ymmärrys siitä, miksi väestörakenteen muutos on ongelmallinen. Kun eläkkeelle pääsyyn liitetään uhka siitä, että se siirtyy yhä kauemmaksi tulevaisuuteen, näyttäytyy syntyvyyden edistäminen hyvältä tavoitteelta, jos sen avulla eläkkeet voidaan turvata. Tällainen esitystapa saa lukijan asemoitumaan huolen jakajaksi: jos asia vaikuttaa suoraan minuun, sen ratkaiseminen näyttäytyy tarpeellisena. Varsinaisessa uutistekstissä painopiste siirtyy järjestelmätason uhkaan, jossa *radikaalit päätökset* asetetaan mahdolliseksi seuraukseksi, ellei väestökehitystä saada hallintaan. Syntyvyyden määrällinen niukkuus esitetään riskinä, joka pakottaa valtion toimiin – ja samalla tuottaa väestöstä kokonaisuuden, jota tulisi säädellä, jotta taloudelliset mekanismit säilyisivät ennallaan.

Tätä diskurssia muodostaville artikkeleille on tyypillistä, ettei niissä korostuu ainoastaan taloudellisten huolien ja uhkakuvien tarkastelu. Se, millaisia seurauksia syntyvyyden lisäämiseen tähtäävillä väestöpoliittisilla toimilla voi olla, jää täysin tarkastelun ulkopuolelle. Lukijalle ei tarjota tietoa esimerkiksi siitä, millaisia sukupuolittuneita oletuksia, normatiivisia ydinperhekäsityksiä tai tasa-arvon rajoitteita mahdolliset ratkaisumallit saattavat pitää sisällään. Näkökulma rajautuu puhtaasti siihen, miten syntyvyys palvelee talousjärjestelmän kestävyyttä jättäen ulkopuolelle sen, millä ehdoilla tai kenen kustannuksella tämä kestävyys rakennetaan.

[20] *Suomessa syntyy niin vähän vauvoja, että hallituksessakin etsitään keinoja syntyvyyden kohentamiseksi.* (15.8.24_Koulutus)

Diskurssi tuottaa syy-seuraussuhteiden avulla vaikutelman hallinnallisen väliintulon välttämättömyydestä – syntyvyys on niin matalalla tasolla, että sen kohentamiseksi on etsittävä keinoja. Merkitysrakenne muotoutuu tavalla, jossa riittävän alhainen syntyvyys aktivoi poliittisen vastuun ja käynnistää toimenpiteiden etsimisen. *Suomessa syntyy niin vähän vauvoja* hyödyntää suuntaa-antavaa määrällistämistä (Jokinen ym. 2016a, 358–359): lukuarvoa ei kerrota, mutta viestin teho perustuu vaikutelmaan, että syntyvyys on merkittävästi alle tavoitellun tai normaalin tason. Siinä missä aiemmin esitellyssä aladiskurssissa (*Syntyvyys yhteiskunnallisena kriisinä*) määrällistäminen (Jokinen ym. 2016a, 358–359) toimi todisteena käsillä olevasta kriisistä, tässä sen tehtävänä on oikeuttaa hallinnallinen väliintulo. Tällainen tapa, jolla ihmisiä koskeva demografinen tieto (kuten syntyvien lasten määrä) liitetään

poliittiseen toimintaan ja järjestelmätason säätelytarpeeseen, onkin yksi keskeisimpiä biopolitiikan tunnusmerkkejä (Helén 2016, 89).

[14] [...] *mitä vähemmän lapsia on, sitä vähemmän poliitikoilla on myös motivaatiota investoida syntyvyyteen.* Silloin lähetetään viestiä siitä, että lasten kanssa on Suomessa vaikea elää. Ensiarvoisen tärkeää olisi Bergin mielestä *satsata lapsiin, nuoriin, perheisiin ja koulutukseen*, koska siten voi ennaltaehkäistä monia ongelmia. – *Hyvinvoivat lapset jaksavat aikanaan kantaa myös vastuun yhteiskunnasta.* (8.6.24_Lapset)

Ilmaus "*mitä vähemmän lapsia on, sitä vähemmän poliitikoilla on myös motivaatiota investoida syntyvyyteen*" paljastaa tavan, jolla tässä aladiskurssissa syntyvyys kytketään markkinalogiikkaan. Siinä ihmiselämän arvo määräytyy sen tulevaisuudessa tuottaman hyödyn perusteella. Syntyvyys näyttäytyy resurssina, johon investoimalla saadaan irti tietty hyötypotentiali. Jos väestöä on liian vähän, sen "arvo" laskee, ja samalla laskee myös halukkuus panostaa sen kasvattamiseen. Tällaisessa järjestelmässä väestö ei toimi poliittisen toiminnan päämääränä vaan resurssina, jonka arvo realisoituu tulevaisuudessa.

Hyvinvoivat lapset jaksavat aikanaan kantaa myös vastuun yhteiskunnasta muotoilee lapsuuden merkityksen tulevaisuuteen suuntautuvana sijoituksena. Lasten arvoa ei asemoida nykyhetkeen, vaan heidän kykyihinsä suoriutua tulevaisuudessa veronmaksajina. Lapsi määrittyy tässä ennen muuta tulevaisuuden toimijaksi, jonka tehtävänä on "kantaa vastuuta", eli toisin sanoen tehdä töitä, maksaa veroja ja siten ylläpitää hyvinvointivaltion rakenteita. Tämä merkityksellistää lapset osaksi välineellistä järjestelmää, jossa yksilön arvo kiinnittyy hänen tuottavaan rooliinsa. Lapsuus ei muodostu omalakisesti tärkeäksi elämänvaiheeksi, vaan vaiheeksi, jossa muovataan tulevaa vastuunkantajaa.

[23] *Lisää lapsia? Lastentekotalkoilla on huono kaiku lisääntymisikäisten suomalaisten mielissä. Jos asiaa lähestytään matemaattisesti, voisi eläkkeiden tason taata tulevaisuudessa myös nostamalla kokonaishedelmällisyyslukua takaisin vuoden 2016 tasolle.* (27.8.24_Työelämä)

Tekstissä hallinnan kieli muuttaa muotoaan tilanteessa, jossa aiempi väestöpoliittinen retoriikka ei ole johtanut toivottuun lopputulokseen. Kulttuurisesti epäonnistunut puhetapa (*lastentekotai synnytystalkoot*) saa väistyä, ja sen tilalle nostetaan teknokraattinen järkipärisyys (*jos asiaa lähestytään matemaattisesti*). Tämän tarkoituksena on astua mielipidekeskustelun yläpuolelle, ja osoittaa "faktat" matemaattisella evidenssillä. Kuten Helén (2016, 88–89) huomauttaa, juuri

tällaisissa siirtymissä biopoliittinen hallinta osoittaa joustavuutensa: tavoitteet pysyvät, mutta perustelut ja esittämistavat mukautuvat yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Samalla syntyvyys pelkistyy välineeksi, jonka avulla yhteiskunnallinen järjestelmä – tässä tapauksessa eläkejärjestelmä – voidaan pitää vakaana. *Nostamalla kokonaishedelmällisyyslukua* syntyvyys esitetään muuttujana, jota on mahdollista ohjata ja säätää haluttuun arvoon, tässä tapauksessa *takaisin vuoden 2016 tasolle*. Tekstissä ei kerrota sitä, kuka kokonaishedelmällisyyslukua nostaa, eikä millä keinoilla – juuri tämä epämääräisyys piilottaa hallinnan kohteen, eli yksilöt.

Tässä diskurssissa syntyvyys nähdään resurssina, jota on mahdollista säädellä yhteiskunnan tarpeiden mukaisesti. Rose (1999, 235) kuvaa tällaista lähestymistapaa väestön teknokraattisena hallintana: väestö esitetään todennäköisyyksien ja laskennallisten mallien kautta ohjattavana kokonaisuutena, jonka poikkeamat on tunnistettava ja korjattava ennen kuin ne realisoituvat ongelmiksi. Helén (2016, 89) tuo esiin saman logiikan biopolitiikan tiedollis-teknisessä ulottuvuudessa, jossa väestön säätely edellyttää ihmistieteellistä tietoa, mittareita ja menetelmiä, joiden avulla elämän prosesseja voidaan seurata ja suunnata. Tällaisessa hallinnan tavassa syntyvyys ei näyttäydy inhimillisenä tai yksilöllisenä kysymyksenä, vaan järjestelmän toimivuuden kannalta säädeltävänä resurssina. Laskennallinen optimointi korvaa arvokeskustelun, ja hallinta piiloutuu neutraalin ja tieteellisesti perustellun logiikan taakse.

Maahanmuuton ja syntyvyyden vastakkainasettelu

Väestöpoliittisia ratkaisuja koskevassa keskustelussa syntyvyys ja maahanmuutto esitetään hierarkkisesti asemoituina väestöpoliittisina ratkaisuina. Vaikka molempien tavoitteena on valtion toimintaedellytysten turvaaminen, syntyvyyden edistäminen näyttäytyy ensisijaisena ja toivottuna keinona, maahanmuutto puolestaan varavaihtoehdoksi, johon turvaudutaan vain, jos syntyvyyttä ei saada nousemaan. Katkelmissa korostuu pyrkimys turvata valtion toimintaedellytykset väestön määrällisellä riittävyydellä, mutta keinot tämän tavoitteen saavuttamiseksi järjestyvät selvästi hierarkkisesti. Tarkastelun kannalta kiinnostavaa on se, miten kielellisesti tuotetaan asetelma, jossa syntyvyyden lisääminen näyttäytyy ensisijaisena, luonnollisena ja toivottavana vaihtoehtona, ja maahanmuutto sen sijaan tilanteen pakottamana varavaihtoehtona, joka näyttäytyy poikkeuksellisena, ongelmallisena tai vaikeasti hallittavana. Kiinnostavaa on myös, miten maahanmuuton arvo määrittyy nimenomaan resurssina – väestön kasvun välineenä ja työvoiman lähteenä – ei ihmisten moninaisuuden tai yksilöiden itsensä näkökulmasta. Havainnollistan tätä seuraavilla esimerkeillä:

[16] *Syntyvyys on nyt huomattavasti alle tason*, jolla nykyinen väestömäärä pysyisi yllä ilman maahanmuuttoa. Nykyisen väestön säilyttämiseksi *lapsia tulisi syntyä 2,1 naista kohden*, järjestö [OECD] sanoo. (21.6.24_Lapset)

Syntyvyys näyttäytyy ensisijaisena ja toivottavana ratkaisuna nykyisen väestömäärän ylläpitämisessä, kun taas maahanmuutto asemoituu toissijaiseksi vaihtoehdoksi. Hierarkia tuotetaan ehtorakenteella *ilman maahanmuuttoa*, joka viittaa tilanteeseen, jossa väestö säilyy nimenomaan syntyvyyden ansiosta. *Lapsia tulisi syntyä 2,1 naista kohden* asettaa määrällisen tavoitteen, joka näyttäytyy objektiivisena vaatimuksena, ei yksilön valintana. jokaista naista kohti tulisi syntyä tietty määrä lapsia, jotta kansallinen tasapaino säilyy. Syntyvyys merkityksellistyy näin paitsi ensisijaisena ratkaisuna myös moraalisen velvoitteenä, jonka toteutuminen sidotaan yksilöiden vastuulle. Yksilöihin kohdistuvaa sukupuolittunutta hallintaa käsittelen tarkemmin luvussa 6.2.

Lukijalle muodostuu käsitys siitä, että väestönkasvun suositeltavin muoto on suomalaisen väestön syntyvyyden lisääminen, kun taas maahanmuutto näyttäytyy viimekätisenä keinona, johon joudutaan turvautumaan, mikäli ensisijainen tavoite ei toteudu. Järjestön auktoriteetti vahvistaa väitteen totuusarvoa, ja väestön säilyttämisen tavoite asetetaan lähtökohdaksi, jota ei tarvitse perustella. Diskurssi määrittää näin, mikä on toivottua ja normaalina pidettyä väestökehitystä, ja kohdistaa lisääntymisvastuun eksplisiittisesti naisruumiiseen. Valta toimii tässä määrittelemällä, mikä on väestöllisesti riittävää, ja tuottamalla siihen kytkeytyvän normatiivisen velvoitteen.

[11] *Syntyneistä noin 16 prosenttia syntyi vieraskielisille äideille*, kun osuus oli neljä prosenttia vuonna 2000. (24.5.24_Ihmiset2)

Tämä aineisto-ote tarjoaa kiinnostavan lisän syntyvyyden ja maahanmuuton suhteeseen – erityisesti siinä, miten näiden välinen raja alkaa hämärtyä mutta samalla säilytetään jako "meihin" ja "muihin". Kun tekstissä todetaan, että *syntyneistä noin 16 prosenttia syntyi vieraskielisille äideille*, jaotellaan äidit ja sitä kautta myös lapset taustan perusteella kahteen ryhmään: kielivähemmistöön ja -enemmistöön. Vieraskielisyys toimii tässä luokittelun välineenä, jonka avulla syntyvyys jäsennetään ei-yhtenäiseksi vaan eriytyneeksi. Tämä ylläpitää käsitystä siitä, että kaikki syntyvyys ei ole samanarvoista, vaan osa siitä liitetään selkeästi maahanmuuttotaustaiseen väestöön. Näin aineisto voi tulla osaksi samaa diskursiivista rakennetta, jossa *toivottava* väestönkasvu liittyy ensisijaisesti kantasuomalaisiin, ja toissijainen

tai ehdollisesti hyväksyty kasvu taas maahanmuuttajataustaisiin. Ote tuo siis näkyväksi sen, miten syntyvyyttä tarkastellaan myös laadullisesti. Myös seuraavassa otteessa väestöpoliittiset ratkaisut järjestyvät selkeään hierarkiaan, jossa syntyvyys näyttäytyy ensisijaisena keinona ja maahanmuutto sen puutetta paikkaavana vaihtoehtona.

[34] Maahanmuutto korostuu, *jos* Suomen syntyvydessä ei nouse lähivuosille. Väestönkasvu on ollut maahanmuuton takia *poikkeuksellisen voimakasta* viime vuosina myös väestön kokoon suhteutettuna kansainvälisesti. (13.12.24_Maahanmuutto)

Tarkastelun ytimeen asettuu ehtolause, jossa *jos-sana* asettaa ehdon maahanmuuton korostumiselle. Kielellisesti tämä tarkoittaa, että maahanmuuttoa ei aseteta itseisarvoiseksi ratkaisuksi, vaan sen tarpeellisuus riippuu siitä, mitä syntyvyydelle tapahtuu. Syntyvyys saa ensisijaisen aseman väestönkasvun toivottuna ja ”normaalina” perustana, kun taas maahanmuutto näyttäytyy pakon sanelemana ratkaisuna – toissijaisena, poikkeavana ja potentiaalisesti hallinnan kannalta ongelmallisena varavaihtoehtona.

Toisessa virkkeessä väestönkasvun kuvataan olleen poikkeuksellisen voimakasta maahanmuuton vuoksi. Yhdistelmä tuottaa jakoa hallittuun ja hallitsemattomaan väestönkasvuun: syntyvyyden kautta tapahtuva kasvu näyttäytyy luonnollisena ja toivottuna, maahanmuuton kautta tapahtuva sen sijaan äkillisenä, hallitsemattomana ja uhkaavana. Diskurssi ylläpitää syntyvyyskeskeistä väestöpolitiikkaa, jossa maahanmuutto on varavaihtoehto, johon turvaudutaan vain pakon edessä.

Tapa, jolla Ylen artikkeleissa maahanmuutto ja syntyvyys asetetaan keskinäiseen järjestykseen, muistuttaa Ollilan (1994, 88–89) kuvaamaa vuoden 1987 väestöpoliittista ohjelmaa. Siinä syntyvyyden nostaminen väestön uusiutumisen tasolle näyttäytyi ainoana varteenotettava, kun taas ”vierastyövoimaan” turvautumista pidettiin sekä laadullisesti että sopeutumisen kannalta ongelmallisena. Kolmannen vaihtoehdon mukaan väestön määrälle ei tulisi tehdä mitään, vaan pikemminkin tulisi olla tyytyväisiä siihen, että väestönosa, joka kuluttaa suuren osan maailman luonnonvaroista, vähenee. Tätäkään vaihtoehtoa ei raportissa pidetty varteenotettavana, sillä Suomella ei nähty olevan pienenä maana osaa eikä arpa globaalissa väestökysymyksessä. (Ollila 1994, 88–89.)

Syntyvyys laskennallisena resurssina -aladiskurssi jäsentää väestön määrän taloudellisen ja yhteiskunnallisen järjestelmän kannalta ratkaisevaksi muuttujaksi. Syntyvyys merkityksellistyy

viitearvon mukaisena ilmiönä, jonka poikkeamat oikeuttavat poliittisen väliintulon. Diskurssi nojaa ennusteisiin, huoltosuhdelaskelmiin ja vertailukelpoisiin lukuarvoihin, joiden kautta syntyvyyden taso arvioidaan. Se häivyttää yksilöllisen toimijuuden ja liittää syntyvyyden osaksi yhteiskunnan taloudellista kestävyyttä. Diskurssin hegemoninen asema näkyy siinä, miten se määrittää keskustelun rajat: mitkä tulkinnat näyttävät mielekkäinä ja millaisia ratkaisumalleja pidetään perusteltuina. Näin se osallistuu vallankäyttöön jäsentämällä syntyvyyden säädeltävänä resurssina, jonka poikkeamiin voidaan ja tulee reagoida.

6.1.3 Yksilöihin kohdistuva hallinta

Tässä aladiskurssissa syntyvyyttä merkityksellistetään yksilötason valintojen, ominaisuuksien ja asenteiden kautta. Diskurssin ytimessä on ajatus siitä, että syntyvyyden lasku on ongelma, johon voidaan ja johon tulisi vaikuttaa. Se sisältää siis kummankin edellä esitetyn aladiskurssin (*syntyvyys yhteiskunnallisena kriisinä* ja *syntyvyys laskennallisena resurssina*) oletukset, mutta eroaa niistä tavalla, jolla keskustelu syntyvyyden syistä ja ratkaisuehdotuksista kohdistuu yksilöihin. Hallinta ei tässä ilmene käskyinä tai suorina vaatimuksina, vaan pehmeinä ohjauksen muotoina, joissa yhdistyvät huolenpito, valistus ja asiantuntijatieto. Yhteiskunta näyttää hoivaavana paimenena (Helén 2016, 294), jonka tehtävänä on ohjata yksilöt tekemään väestöpoliittisesti hyödyllisiä ratkaisuja – usein yksilön omaksi parhaaksi esitetyn perustelun kautta. Diskurssi tuottaa normatiivisen käsityksen siitä, miten yksilöiden tulisi elää, ajatella ja toimia saavuttaakseen onnellisen ja merkityksellisen elämän.

Syntyvyyden laskun yksilöllistäminen – syiden etsiminen yksilöistä

Syntyvyyden laskun syitä pyritään selittämään erityisesti nuorten henkisten ominaisuuksien, elämäntapojen ja valintojen kautta. Syiksi esitetään muun muassa liiallinen ruutuaika, heikot hedelmällisyystiedot, liialliset toiveet kumppania kohtaan sekä vääristynyt käsitys siitä, että elämän tulisi olla valmis ennen perheen perustamista. Asiantuntijat toimivat keskeisinä sanansaattajina. Erityisen painoarvon saavat Väestöliiton asiantuntijat, jotka asemoituvat ohjaamaan yksilöitä kohti toivottua lisääntymiskäyttäytymistä – esimerkiksi varoittamalla hedelmällisyyden rajallisuudesta sekä ehdottamalla kannustimia nuorena perheellistymiseen.

[26] Rotkirch listaa asioita, jotka saattavat olla yhteydessä syntyvyyden laskuun Suomessa:

- heikot tiedot hedelmällisyydestä
- nuorten aikuisten mielenterveys
- parisuhteiden haurastuminen

- yhä korkeampi vanhemmaksituloikä
- tunne yhteisön tuesta
- vanhemmuuden arvostus
- some ja internet. (10.10.24_Perheet)

Anna Rotkirchin kokoama lista esitetään uutisessa asiantuntijapuheena, joka esittää neutraalilta näyttävän, mutta vahvasti arvolatautuneen tulkinnan syntyvyyden syistä. Kielellisesti lista rakentuu luettelona, joka nimeää ilmiöitä ilman suoraa syylistämistä. Silti se asemoituu asiantuntijatiedon varaan rakentuvaksi diagnoosiksi, jossa ongelma paikantuu yksilöiden tietoihin, mielenterveyteen, elämäntapoihin ja digitaaliseen kulttuuriin. Lista ei ainoastaan kuvaa tilannetta, vaan rajaa sitä, mikä esitetään selityskelpoisena ja mihin puuttamalla syntyvyyttä voitaisiin kasvattaa.

Merkillepantavaa on, kuinka sujuvasti mielenterveys, parisuhteiden laatu ja internet-käyttäytyminen niputetaan samalle listalle hedelmällisyystiedon ja biologisten realiteettien kanssa. Tällainen esitystapa siirtää vastuun syntyvyydestä yksilöön, jolta puuttuu paitsi tieto, myös henkinen kyvykkyys ja oikeanlainen arvopohja. Olennaista on myös se, mitä listauksessa ei ole: työelämän epävarmuus, taloudelliset syyt, hoiva- ja kasvatusvastuun epätasainen jakautuminen, työelämän ja perheen yhteensovittamisen haasteet etenkin naisilla – toisin sanoen rakenteelliset ja yhteiskunnalliset tekijät, jotka ovat keskeisiä perheellistymispäätöksiin vaikuttavia tekijöitä (Perhebarometri 2017, 58–59). Kun näitä edellä mainittuja tekijöitä ei listauksessa ole, syntyy käsitys, että ongelman ydin on yksilöissä.

Edellisen aineisto-otteen tavoin myös seuraava katkelma jatkaa syntyvyyden ongelman yksilöllistämistä, mutta vie tulkintaa pidemmälle osoittamalla ”vauvakadon” yhtenä syynä olevan yksilöiden liiallinen kännyköiden käyttö:

[18] Kännykät ovat yksi syy vauvakatoon, sanoo väestötutkija Anna Rotkirch [...] [otsikko]

1. Vauhtia lapsensaantiin [alaotsikko]

Suomalaisten pariutumiseen ja lapsenhankintaan pitäisi saada vauhtia. Vauvakadon ydinsyitä ovat parisuhteiden hauraus ja se, että lapsia ruvetaan hankkimaan biologisesti katsoen usein kovin myöhään. [...]

Suomalaiset solmivat ensimmäisen liittonsa yhä keskimäärin 25-vuotiaina. Mutta avoliitot päättyvät nyt useammin eroon kuin lapseen tai avioliittoon Turun yliopiston tutkimuksen mukaan. – Tämä on uusi käänne. Se näkyy nuoremmissa ikäryhmissä, Rotkirch sanoo. *Väestötutkijan mukaan yhtenä syynä on kännyköiden*

jatkuva selaaminen: mitä enemmän pariskunta käyttää aikaa ruuduilla, sen heikompi parisuhteen laatu. (11.8.24_Politiikka)

Tekstissä modaaliverbi *pitäisi* rakentaa moraalista velvoitetta, kun taas *vauhtia* tuottaa kiireellisyyden tunteen ilman eksplisiittistä perustelua. Yksilön vastuu muotoutuu biologiseen ikään ja elämäkulun oikea-aikaisuuteen liittyväksi velvollisuudeksi. Kun syntyvyyden laskun *ydinsyyksi* nimetään parisuhteiden hauraus ja liian myöhäinen vanhemmuus, vaikutelma asiantuntijatiedon objektiivisuudesta sulkee pois vaihtoehdot yhteiskunnalliset selitykset. Diskurssi palauttaa monimutkaisen väestökehityksen käyttäytymisongelmaksi, jota voidaan ohjata ja säännellä.

Selitysmalli liiallisesta ruutuajasta jatkaa yksilöllistämisen logiikkaa. Kielellinen rakenne (*mitä enemmän – sitä heikompi*) luo mekaanisen syy-seuraussuhteen, jossa yksilön teknologian käyttö tuottaa parisuhteiden heikentymisen, joka puolestaan johtaa väestötasolla syntyvyyden laskuun. Tällainen esitystapa siirtää huomion pois rakenteellisista tekijöistä ja yksinkertaistaa ratkaisut elintapaohjauksen suuntaan esimerkiksi ruutuakasuosituksiksi (10.10.24_Perheet2). Myös seuraava aineisto-ote jatkaa yksilöllistävää selitysmallia, mutta kohdistaa huomion erityisesti parisuhteisiin ja niihin liitettyihin odotuksiin hyödyntämällä psykoterapeutin asiantuntijuutta syntyvyyden laskun selittämisessä.

[3] Syntyvyyden *rajuun laskuun* vaikuttavat muun muassa *parisuhteiden lyhyt kesto ja kumppanin puuttuminen*. *Psyko-terapeutti kertoo miksi parisuhteet eivät kestä ja miksi sitä oikeaa ei löydy*. [ingressi] [...]
Liiallisia toiveita kumppanista [alaotsikko]

Pari- ja perheterapian kouluttaja ja psykoterapeutti Marjo Panttila arvelee, *etteivät parisuhteet kestä, koska niihin ladataan liikaa odotuksia*. *Oletetaan, että juuri kumppani tekee onnelliseksi ja elämästä täydellisen*. (4.2.24_Perheet)

Toisin kuin edellisessä aineisto-otteessa [18], jossa huomio kohdistui yksilöiden liialliseen ruutu-aikaan, esimerkissä [3] parisuhteiden ongelmat selittyvät yksilöiden epärealistisilla odotuksilla ja vääristyneillä uskomuksilla. Psykoterapeutin asiantuntijuus toimii välineenä, jonka kautta yksilön ajattelu määrittyy korjattavaksi. Alaotsikon *“liiallisia toiveita”* tuottaa normatiivisen rajan sille, millaisia odotuksia on lupa asettaa.

Lause *“oletetaan, että juuri kumppani tekee onnelliseksi ja elämästä täydellisen”* toimii sekä arvottavana erontekona että kritiikkinä yksilöä kohtaan. Sen sijaan, että tarkasteltaisiin

kulttuurisia ihanteita tai rakenteita, jotka ylläpitävät käsitystä parisuhteesta onnen lähteenä, jäävät näkymättömiin. Kolehmainen (2021, osa 3, luku 1) mukaan koko nykyinen kulttuurimme ylläpitää parisuhdetta merkityksellisyyden ja onnellisuuden lähteenä. Sen sijaan diskurssi esittää näin ajattelevat yksilöt naiiveina ja todellisuudesta vieraantuneina.

Olennaista on huomioida myös se, mitä tekstistä jää puuttumaan (Fairclough 1997, 80). Yhdessäkään artikkelissa ei pohdita, voisivatko vaikeudet löytää sopivaa kumppania (heterosuhteissa) tai haluttomuus hankkia lapsia liittyä epätasa-arvoisiin rakenteisiin ja asenteisiin tai sukupuolten väliseen arvokuiluun. Esimerkiksi Männeströmin ym. (2023) tutkimus osoittaa, että sukupuolten arvomaailmat ovat Suomessa etäänntyneet toisistaan 2000-luvulla, erityisesti 15–29-vuotiaiden keskuudessa: nuoret naiset ovat keskimäärin yhä liberaalimpia, kun taas miehet ovat muuttuneet entistä konservatiivisemmiksi. On ymmärrettävää, että yhteensopivuus on epätodennäköistä, jos toinen etsii kodinhoitajaa ja toinen tasavertaista kumppania. Tällaisen näkökulman poissulkeminen on ideologinen valinta, joka kaventaa keskustelua ja siirtää huomion yhteiskunnallisista jännitteistä yksilön oletettuun virheelliseen ajatteluun.

[21] Elias Lavasteen [artikkelissa haastateltu puolivuotiaan lapsen isä] mukaan *nyt on vallalla maailmanlaajuinen trendi oman elämän korostamisesta pidempään, jota voi olla vaikea muuttaa. – Elämä halutaan mahdollisesti toteuttaa ilman lasta.* (21.8.24_Perheet)

Syntyvyyden lasku kytketään maailmalla leviävän trendin seuraukseksi. Sanavalinta *trendi* on analyttisesti kiinnostava, sillä se ei viittaa harkittuun tai perusteltuun valintaan, vaan muoti-ilmiöön, johon liittyy epävakaa, ohimenevä ja pinnallinen sävy. Seuraava ilmaus (*jota voi olla vaikea muuttaa*) tuottaa ajatuksen, että kyseessä oleva trendi on ongelmallinen, sillä perheellistymisen sijaan siinä korostuu ei-toivottu omaa elämää korostava elämäntapa, johon tulisi puuttua. *Elämä halutaan mahdollisesti toteuttaa ilman lasta* paljastaa, kuinka vapaaehtoinen lapsettomuus kuvataan valintana, jonka ihmiset tekevät trendin ohjaamana. Kyseessä ei siis ajatella olevan normaalitila, vaan ohimenevä trendi, jonka ajatellaan leviävän maailmanlaajuisesti ikään kuin virus, jonka saaneet ihmiset ”sairastuvat” ajatukseen siitä, että he haluavat poikkeuksellisesti toteuttaa elämän ilman lasta.

[27] Yliopisto-opiskelijoille tehdyssä ryhmähaastattelututkimuksessa opiskelijat taas kertoivat kokevansa mallin olevan sellainen, että ensin opiskellaan ja lapset ehtii hankkia myöhemminkin. – *Se on oikeastaan minun ja minua edeltävien*

sukupolvien syy. Mehän opetimme nuorille sen, että käyttäkää ehkäisyä ja hankkikaa lapset "sitten kun". Nyt saadaan sitä, mitä tilattiin, Klemetti [THL:n tutkimuspäällikkö] toteaa. (17.10.24_Terveys)

Tässä aineisto-otteessa syntyvyyden laskun juurisyytä etsitään nuorten elämäntavoista, mutta syyllisyyttä jaetaan poikkeuksellisesti myös vanhemmille sukupolville. THL:n tutkimuspäällikkö Klemetin mukaan nuoret toimivat "meidän" opettamallamme tavalla: ensin opiskellaan, ehkäisyä käytetään, ja lapset hankitaan "sitten kun". Ilmaus *nyt saadaan sitä, mitä tilattiin* rakentaa kausaalista jatkumoa, jossa aiemmat ohjeet tuottavat ei-toivotun seurauksen. Retorisesti kepeä sävy häivyttää ongelman monimutkaisuutta ja ohittaa vaihtoehtoiset selitykset, kuten taloudelliset, työelämään liittyvät tai arvopohjaiset syyt.

Vaikka vastuu näyttäisi hetkellisesti siirtyvän aiemmille sukupolville, syntyvyys esitetään silti hallittavana ilmiönä, jonka suuntaa voidaan – ja tulisi – ohjata. Puhe ehkäisyn opettamisesta ja lapsien hankkimisesta *sitten kun* ei tunnusta nuorten lisääntymisvalintoja itsenäisinä päätöksinä, vaan jäsentää ne ohjauksen tuloksena. Samalla viitataan implisiittisesti tarpeeseen uudenlaiseen ohjaukseen: korjaavaan viestintään, jonka kautta nuoret saadaan takaisin toivotulle väestöpoliittiselle uralle.

[21] Nuoret aikuiset kokevat elämän epävarmuuksien rajoittavan perheen perustamista aiempaa enemmän. *Todellisuudessa epävarmuudet eivät välttämättä ole kasvaneet*, vaan ne vain tiedostetaan aiempaa paremmin. Näin arvioi Väestöliiton tutkija Tiia Sorsa. Hänen mukaansa tilanne on johtanut siihen, että *yhä useampi haluaa elämän olevan yhä "valmiimpi" ennen kuin siihen uskalletaan yrittää saada lapsia*. (21.8.24_Perheet)

Aiemmissa aineisto-otteissa syntyvyyden lasku on liitetty yksilöiden elämäntapavalintoihin ja epärealistisiin odotuksiin. Sama yksilöllistävä tulkinta jatkuu myös tässä katkelmassa [21], jossa epävarmuuden kokemus etäännytetään rakenteellisista tekijöistä esittämällä sen olevan seurausta nuorten aikuisten lisääntyneestä tiedostamisesta. Väestöliiton asiantuntija asemoituu tiedon haltijaksi, joka arvioi, ovatko nuorten kokemukset "todellisia" vai eivät. Väite (*Todellisuudessa epävarmuudet eivät välttämättä ole kasvaneet*) sivuuttaa täysin sen mahdollisuuden, että lapsia ei välttämättä haluta lainkaan tai voida hankkia, johtuen ajankohtaisesta maailmantilanteesta (kuten ilmastokriisi, sodat, tai yleinen epävarmuus työllistymisestä tai toimeentulosta). Näin syntyy vaikutelma, että nuorten huolet eivät olisi oikeutettuja tai rationaalisia, vaan seurausta yksilöpsykologisista haasteista.

Diskurssille onkin tyypillistä tuottaa nuorista aikuisista haavoittuvainen ja hauras joukkona, jota on autettava psykologisella tuella ja ohjauksella. Tällaisten psykologisten toimenpide-ehdotusten kohdalla on Kolehmainen (2021, osa 3, luku 1) mukaan kuitenkin syytä kyseenalaistaa niiden neutraalius ja objektiivisuus. Sekä ongelmien määrittelyssä, että ehdotetuissa ratkaisuissa voidaan jo itsessään tulla uusintaneeksi vallitsevia valtasuhteita. Kolehmainen (2021, osa 3, luku 1) käyttää esimerkkinä parisuhdeneuvontaa, jossa asiakkaat ja asiantuntijat yhdessä tunnistavat ja määrittelevät ensin ongelman, jonka jälkeen etsitään ratkaisua vähintään tuen tai erilaisten neuvojen muodossa. Kyse ei ole yleispätevistä saati objektiivisista avun pyytämisen ja avun antamisen prosesseista, sillä ongelmien ja haasteiden määrittely on jo itsessään poliittinen kysymys, joka jakaa eri ihmisryhmien intressejä joskus huomattavastikin (mt. 2021, osa 3, luku 1). Väestöpoliittisia toimenpide-ehdotuksiakin on edeltänyt se, että syntyvyys on ensin määritelty ongelmaksi, jonka jälkeen sitä selittäviä syitä on etsitty (ja löydetty) yksilöistä.

Tavoite ja ratkaisut

Kun laskevan syntyvyyden syyt on nimetty, ryhdytään etsimään keinoja, joilla syntyvyys saataisiin käännettyä nousuun. Se, mistä näkökulmasta ongelma kuvataan sekä millaisia syy-seuraus-suhteita siihen liittyen esitetään, vaikuttaa myös siihen, millaisia ratkaisuja päädytään ehdottamaan. Ylen syntyvyysuutisoinnissa syntyvyyden laskun syyt paikantuvat pääosin yksilöiden elämäntapoihin, arvoihin ja tiedollisiin puutteisiin, ja siksi ratkaisuehdotukset tähtäävät ennen kaikkea yksilöiden ajatusmallien, uskomusten ja käyttäytymisen muuttamiseen. Kuten Helén (2016, 91) tuo esiin, ihmisten paimentaminen ja elämän hallinta edellyttää välineistöä, joka ohjaa keskustelua siitä, mitä pitäisi tavoitella ja mitä tavoitteiden saavuttamiseksi pitäisi tehdä. Biopolitiikkaan kuuluu jatkuva neuvottelu näiden välineiden sisällöstä ja oikeutuksesta – siitä, miten ihmisten elämää tulisi suunnata ja millaisin keinoin.

[18] Tulisi siis miettiä, *miten nuoria tuetaan ihmissuhdetaidoissa ja elämänsuunnittelussa. Valtio ei voi määrätä ihmisiä pariutumaan ja hankkimaan lapsia tietyssä iässä. Edellytyksiä sille voidaan kuitenkin luoda.* (11.8.24_Politiikka)

[19] *Valtio ei voi määrätä ihmisiä hankkimaan lapsia.* Se voi kuitenkin päätöksillään *yrittää kuroa toivotun ja toteutuneen lapsiluvun välistä eroa*, sanoo sosiaaliturvaministeri Sanni Grahn-Laasonen. (13.8.24_Perheet)

Kummassakin yllä olevassa tekstikatkelmassa toistuu lausuma, (*valtio ei voi määrätä ihmisiä hankkimaan lapsia*), joka rajaa hallinnan liikkumatilaa yksilön vapauden ja yhteiskunnallisen kontrollin välillä. Näennäisesti vapauden korostus kuitenkin toimii retorisenä keinona, joka valmistaa lukijaa hyväksymään sen, että valtio voi silti puuttua syntyvyyteen pehmein keinoin. Oteissa valtio asemoituu samanaikaisesti rajallisen vallan haltijaksi ja vastuulliseksi huolenpitäjäksi, jonka tehtävänä on vaikuttaa yksilöiden valintoihin tukemalla, ohjaamalla ja kehystämällä niitä yhteiskunnallisesti tavoiteltaviksi. Toisaalta todetaan, *ettei valtio voi määrätä ihmisiä hankkimaan lapsia* – toisaalta taas annetaan ymmärtää, että valtio voi ja sen tuleekin pyrkiä vaikuttamaan syntyvyyteen.

Kun valtio ei esiinny käskyttäjänä vaan toiveiden ja mahdollisuuksien säätäjänä, hallinta saa hyväksyttävämmän muodon. Vakuuttamalla, ettei kansalaisia pakoteta, ja samalla puhumalla “toivotun ja toteutuneen lapsiluvun välin kuromisesta” tai “ihmissuhdetaitojen tukemisesta”, vaikutusvalta yksilöihin verhoutuu huolenpidon ja järkevän suunnittelun kieleen. Samalla yksilöiden odotetaan sisäistävän väestöpoliittiset päämäärät osaksi omia elämänsuunnitelmiaan. Ennen kaikkea yhteiskunnallinen ohjaus toteutuu yksilöiden itsehallinnan mekanismeina, jolloin ihmisiä suostutellaan mukauttamaan omaa toimintaansa väestöpoliittisten päämäärien mukaiseksi. Tällainen vallankäyttö ilmenee biopoliittisena prosessina, jossa yksilöiden vapaus ja itsemäärääminen kytkeytyvät väestön hallintaan: ihmiset muokkaavat itseään ja elämäänsä vapaaehtoisesti halutun järjestyksen mukaiseksi (Foucault 1998, 132–134).

Tiedollinen vaikuttaminen näyttäytyykin keskeisenä osana tätä hallinnan tapaa. Kun väestöpoliittiset tavoitteet eivät voi toteutua suoralla ohjauksella, niiden saavuttamista edistetään yksilöiden ymmärrystä ja ajattelua muokkaamalla. Diskurssissa toistuu oletus siitä, että syntyvyyden laskun taustalla on nuorten puutteellinen hedelmällisyysosaaminen, ja että näitä puutteita voidaan paikata kasvatuksen ja valistuksen keinoin. Kajesalon ja Topon (1994, 216) mukaan syntyvyydensäännöstelyohjelmien perusoletuksena kehittyvissä maissa on ollut ajatus siitä, että väestöä tulee motivoida tiedotuksen ja kasvatuksen keinoin käyttämään ehkäisyä, ja sitä kautta rajoittamaan syntyvyyttä. Ajatuksena on, ettei yksilöiden lisääntymiskäyttäytyminen ole rationaalista ilman kasvatusta. Ylen uutisoinnissa hedelmällisyyskasvatuksen tarpeesta käytävä keskustelu pitää sisällään tämän saman perusoletuksen sillä erotuksella, että tavoite on päinvastainen.

[27] *Kaikille ei opeteta koulussa, että raskaaksi tuleminen vaikeutuu iän myötä Suomessa on herätty siihen, etteivät nuoret ole tietoisia hedelmällisyydestään.* [...] Väestöliiton tutkimusjohtaja Anna Rotkirch on listannut 20 ehdotusta tilanteen korjaamiseksi. Hän on myös tuonut esiin asioita, jotka saattavat olla yhteydessä syntyvyyden laskuun Suomessa. Niistä yksi on *heikot tiedot hedelmällisyydestä.* [...] Väestöliiton Danielssonin mukaan *nuoret saavat enemmän kannustusta esimerkiksi hyvän koulutuksen hankkimiseen ja vakaan taloudellisen aseman saavuttamiseen.* – Siinä voi syntyä sellainen *ajatusvääristymä*, että kunhan nyt suojaudun seksitaudeilta, niin hedelmällisyys säilyy nelikymppiseksi asti. Pitäisi ääneen tuoda tietoa siitä, miten ja milloin hedelmällisyys lähtee huononemaan, Danielsson sanoo. (17.10.24_Terveys)

Yksilöt asemoidaan tiedollisten puutteidensa vuoksi olevan kasvatuksen ja valistuksen tarpeessa. Väestöliiton asiantuntijat asemoituvat *kasvattajan* rooliin, ja nuoret asemoidaan *kasvatettaviksi*. Hyvän koulutuksen ja taloudellisen vakauden tavoittelun kannustaminen kuvautuu Väestöliiton asiantuntijan puheessa haitallisena kehityssuuntana, joka aiheuttaa nuorille *ajatusvääristymää*: nuorten kuvataan uskovan, että suojaamalla itsensä seksitaudeilta hedelmällisyys säilyy nelikymppiseksi. Näin nuorten oma kokemus ja tietoisuus eivät pääse artikuloitumaan, vaan asiantuntija määrittelee niiden paikkansapitävyyden ja korjaamisen tarpeen.

Diskurssi asettaa asiantuntijan valta-asemaan suhteessa yksilöön ja luo tarpeen kasvatuksellisille toimille, joilla nuoria tulisi ohjata tekemään ”parempia” lisääntymispäätöksiä. Samalla asiantuntijan kommenttiin sisältyy epäsuora viesti siitä, ettei nuoria tulisi enää kannustaa hyvän koulutuksen hankkimiseen ja vakaan taloudellisen aseman saavuttamiseen, vaan kannustus tulisi kohdistaa perheen perustamiseen. Asiantuntijan kommentti (*pitäisi ääneen tuoda tietoa siitä, miten ja milloin hedelmällisyys lähtee huononemaan*), ehdottaa aktiivista väliintuloa myös kasvatuksen ja koulutuksen keinoin. Kyse on Helénin (2016, 89) kuvaamasta biopolitiikan teknologisesta muodosta, jossa esimerkiksi pedagoginen tieto kytketään poliittisiin tarkoitukseen ja hallintaan. Tässä hallinta tapahtuu kasvatuksen ja koulutuksen keinoin, ”oikean tiedon” avulla. Tällaisessa merkityksenannossa koulutus näyttäytyy hoivana, jonka tehtävänä on palauttaa yksilöt yhteiskunnallisesti toivottuun elämänrytmiin. Syntyy kuva kansalaisesta, joka tarvitsee ohjausta, kasvatusta ja oikeaa tietoa voidakseen tehdä oman elämänsä kannalta ”oikeita” valintoja, jotka sattumalta palvelevat myös väestöpoliittisia tavoitteita.

[26] Väestötutkija ehdottaa: Tuhansien eurojen etu, jos ensimmäisen lapsen saa alle 30-vuotiaana [otsikko]

Syntyvyys saataisiin nousuun kansallisella ruutuajakuosituksella sekä pariterapian tarjoamisella myös nuorille aikuisille, sanoo Anna Rotkirch. [ingressi]

Suomessa *tulisi ottaa käyttöön taloudellinen kannustin* ensimmäisen lapsen saamiseksi ennen 30. ikävuotta, ehdottaa Väestöliiton tutkimusjohtaja Anna Rotkirch syntyvyyselvityksessään. Samalla Rotkirch ehdottaa syntyvyyden nostamiseksi muun muassa *kansallista ruutuajakuositusta, ripeää apua mielenterveysongelmiin* sekä *pariterapiaa* myös nuorille aikuisille. [...] Alle 30-vuotiaille suunnatun kannustimen suuruus olisi 10 000-30 000 euroa ja se voisi koskea esimerkiksi asunto- tai opintolainaa, verotusta tai eläkkeitä. Taustalla on se, että *jos toivoo useampaa lasta, raskaaksi tulemisen yrittäminen olisi hyvä aloittaa ennen kuin täyttää 30 vuotta.* [...]

– *Meidän tulisi siirtyä yhteiskuntaan, joka on sopuoinnussa lisääntymisbiologian kanssa,* Rotkirch sanoo.

Selvitys sisältää 20 konkreettista ehdotusta *lapsitoiveiden tukemiseksi.* [...]

Syntyvyys historiallisen alhaalla [alaotsikko]

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa syntyvyys laski viime vuonna *tilastohistorian matalimmalle tasolle, kun naiset* saivat keskimäärin 1,26 lasta elinaikanaan. *Luku on Pohjoismaiden matalin.* Syntyvyys on lähtenyt laskuun maailmanlaajuisesti.

Suomalaiset toivovat keskimäärin 2–3 lasta, mutta läheskään kaikilla se ei tule toteutumaan nykytrendillä. [...] (10.10.24_Perheet)

Yllä oleva ote havainnollistaa, kuinka väestöpoliittiset toimenpide-ehdotukset muotoillaan yksilöiden hyvinvoinnin ja autonomian edistämisen kielelle. Ohjaus lasten hankintaan ei esiinny käskyjen tai vaatimusten muodossa, vaan se kietoutuu kielellisesti huolenpitoon, kun väestöpoliittiset toimet myydään nimellä ”*lapsitoiveiden tukeminen*”. Tästä syntyy vaikutelma, että valtion tarkoituksena on edistää nimenomaan yksilöiden lapsitoiveita. Toisaalta, kun juuri tätä edeltävästi ehdotusten tarkoituksiksi on nimetty syntyvyyden nostaminen, ja lopussa on nosto vielä siitä, kuinka *syntyvyys historiallisen alhaalla,* on varsin ilmeistä, että *lapsitoiveiden tukeminen* on keino silotella todellinen tavoite kauniimman kuuloiseksi.

Rinnakkain tämän näennäisen huolehtivan kehyksen kanssa diskurssi tuottaa esimerkissä [26] myös suurempaa ohjausta: *”jos toivoo useampaa lasta, raskaaksi tulemisen yrittäminen olisi hyvä aloittaa ennen kuin täyttää 30 vuotta”.* Tämä ilmauksellinen valinta tuottaa kiireellisyyden ja aikapaineen tunteen, joka kohdistetaan erityisesti nuoriin naisiin. Erityisesti epäsuoran kehotuksen muoto *”olisi hyvä ”* pyrkii säilyttämään yksilön näennäisen päätäntävällän samalla, kun se ohjaa toimintaa tiettyyn suuntaan. Lause *”suomalaiset toivovat 2–3 lasta, mutta läheskään kaikilla se ei tule toteutumaan nykytrendillä”* toimii sekä pelon herättelynä,

että retorisena painopisteen siirtona: sen sijaan, että viivästyneestä perheellistymisestä puhuttaisiin kansallisena huolena, se kuvataan yksilön henkilökohtaisena menetyksenä. Se pyrkii aktivoimaan yksilöitä epäsuoralla viestillä: ellet toimi ajoissa, saatat jäädä kokonaan lapsettomaksi.

Tämä retorinen rakenne, jossa "neuvo" liitetään biologiseen aikarajaan, tuottaa yksilöihin – erityisesti nuoriin naisiin – kohdistuvaa pehmeää hallintaa (Foucault 2010). Hallinta ei tapahdu pakottamisen vaan huolenpidon ja asiantuntijatiedon välityksellä, jolloin yksilö itse tulee osalliseksi säätelystä omien päätöstensä kautta. Biopoliittinen hallinta ilmeneekin tässä siis erityisen hienovaraisena: se ei ohjaa käskemällä, vaan tuottamalla kieltä, jossa tuki, huoli ja yhteinen hyvä sulautuvat toisiinsa.

Toiveiden tukeminen ei kuitenkaan saa artikkelissa sisällöllistä tarkennusta yksilön näkökulmasta. Rotkirchin listaamat “lapsitoiveen toteutumiseen liittyvät esteet” eivät ilmennä aitoa kiinnostusta yksilöiden toiveisiin, vaan kokoavat yhteen selityksiä, jotka koostuvat yksilöiden vajavaisuuksina: *“heikot tiedot hedelmällisyydestä”*, *“nuorten mielenterveys”*, *“parisuhteiden haurastuminen”*. Ehdotukset, kuten *ruutuaikasuositus* tai *parisuhdeneuvonta nuorille*, siirtävät vastuun syntyvyyden laskusta yksilöiden asenteisiin, elämäntapoihin ja -valintoihin sekä tietoihin ja taitoihin. Näin yhteiskunnallinen ongelma palautuu takaisin kehoon ja mieleen, joka ei kykene lisääntymään valtion mielestä oikeaan aikaan, oikealla tavalla tai riittävästi. Välittömästi ehdotuslistan jälkeen lukijaa muistutetaan jälleen siitä, että *syntyvyys on historiallisen alhainen ja että Suomessa naiset saavat vähemmän lapsia kuin muissa Pohjoismaissa*. Syntyvyydestä muodostuu näin vertailtava suoritus, jossa Suomi on jäänyt muita verrokkimaita jälkeen. Lisäksi nimenomaan naisten riittämätön synnytystahti osoittautuu ongelman keskiöön.

Sukupuolittunut syntyvyyskeskustelu

Brownin ja Ferreen (2005) tutkimus brittimediasta osoittaa, että syntyvyyden laskusta uutisoidaan erityisesti naisille suunnatuin pronatalistisin vetoimuksin, jotka vaihtelevat sävyiltään suostuttelusta valistamiseen, uhkailuun ja lahjontaan. Suostuttelevissa artikkeleissa korostetaan lasten myönteisiä puolia ja yhteiskunnallista tarvetta, kun taas valistavat ja uhkailevat kehukset tuottavat lapsettomuudesta kielteisiä merkityksiä, esittäen lapsettomat ihmiset esimerkiksi itsekkäinä tai onnettomina. Lahjontakehystyksessä korostuvat konkreettiset tukimuodot, kuten naisille suunnatut rahalliset kannustimet. Kaikkia kehystyksiä yhdistää

oletus, jonka mukaan naisen ruumiillinen tehtävä on synnyttää lapsia kansakunnan hyväksi. (Brown & Ferree 2005.)

Myös oma analyysini osoittaa, että vastuuta väestökehityksestä paikannetaan mediassa lähes poikkeuksetta naisiin – huolimatta siitä, että lisääntyminen edellyttää aina kahden osapuolen osallisuutta. Naiset asemoidaan väestöpoliittisina yksikköinä, joiden kehoja, valintoja ja elämänvaiheita tarkastellaan välineellisesti suhteessa valtiollisiin tavoitteisiin. Sukupuolittuneisuus ilmenee sekä eksplisiittisesti viittauksissa äiteihin ja naisiin, että implisiittisesti synnyttäjiin ja synnyttämiseen liittyvän kielen kautta. Syntyvyyden sukupuolittunutta tarkastelua ylläpitää erityisesti tilastollinen kieli, joka ohjaa tarkastelemaan syntyvyyttä sukupuolittuneesti vain naisten kautta. Tästä esimerkkinä on kokonaishedelmällisyysluvun käyttö, joka ilmaisee kuinka monta lasta nainen keskimäärin synnyttää elämänsä aikana:

[11] Tilastokeskuksen mukaan *kokonaishedelmällisyysluku oli 1,26 naista kohti viime vuonna. Jotta väestö uusiutuisi ilman muuttoliikettä, kokonaishedelmällisyysluvun pitäisi olla noin 2,1. (24.5.24_Ihmiset2)*

Kokonaishedelmällisyyslukua käytetään syntyvyyden mittarina näennäisen neutraalisti, vaikka se ohjaa tarkastelemaan syntyvyyttä yksinomaan naisten kautta. Luku perustuu oletukseen, että naiset synnyttävät tietyssä iässä tilastollisesti ennustettavalla tavalla, ja ohjaa näin tarkastelemaan väestön uusiutumista nimenomaan naisten ruumiillisen panoksen kautta. Kokonaishedelmällisyysluku ei huomioi isyyttä, ei-synnyttävien vanhempien asemaa eikä muita perhemuotoja, kuten adoptiota. Tämän vuoksi se ei pelkästään mittaa syntyvyyttä, vaan myös jäsentää sen käsitteellisesti biologiseen äitiyteen. Tilastollinen mittari muuntuu hallinnalliseksi välineeksi, joka liittää väestöpoliittiset tavoitteet naisten ruumiiseen ja ohjaa tarkastelemaan heidän hedelmällisyysikänsä ja lisääntymistään. Tällainen tietoperusta ilmentää juuri sitä, mitä Helén (2016, 89) kuvaa biopolitiikan ehtona: ihmistieteellinen tieto tekee mahdolliseksi väestön hallinnan, sillä se tuottaa käsitteet, mittarit ja erottelut, joiden varaan väestöön kohdistuva säätely rakentuu.

[13] Keskimäärin *naiset synnyttävät* Satakunnassa noin 1,5 lasta, mutta Merikarvialla luku on selvästi yli kahden. (29.5.24_Kunnat)

[35] *Synnytysten tahti hiipuu* kuitenkin hiljalleen. (27.12.24_Lapset)

[4] Keski-Suomessa *synnytettiin* viime vuonna yli kolmanneksen vähemmän lapsia kuin 2010-luvun taitteessa. Maahanmuuttajat nostivat kuitenkin väkilukua. (8.2.24_Maahanmuutto)

Yllä olevat otteet osoittavat, kuinka keskustelu syntyvyydestä paikantuu nimenomaan naisiin. Sen sijaan, että puhuttaisiin syntyneiden lasten määrästä, on puheen kohteena näissä teksteissä *synnyttäminen* toimintana. Ongelmana ei siis olekaan syntyneiden lasten liian vähäinen määrä, vaan liian vähäinen synnyttäminen. Vaikka ero voi vaikuttaa kielellisesti vähäiseltä, se on analyttisesti merkittävä: syntyvyysongelman kohteeksi ei asetu lapsiluku vaan naisten riittämätön synnyttäminen. Tällainen sanavalinta ohjaa tarkastelemaan naisten toimintaa sen sijaan, että huomio kohdistuisi esimerkiksi yhteiskunnallisten ehtojen tarkasteluun.

Sukupuolittuneisuus paljastuu myös siitä, mitä ei sanota. Jos esimerkiksi otteessa [4] käytettäisiin miehen lisääntymiseen viittaavaa termiä, kuten “Keski-Suomessa *siitettiin* kolmanneksen vähemmän lapsia”, huomio kiinnittyisi naisten sijaan miesten lisääntymiskäyttäytymiseen. Koska miesten lapsilukuja ei kuitenkaan uutisoida eikä heihin kohdisteta vastaavaa problematisointia, syntyvyyden hallinta jäsentyy yksipuolisesti naisiin. Diskurssissa myös lapsettomuus kuvautuu ainoastaan naisia koskettavana asiana:

[3] Suomessa yli 70 prosenttia alle 35-vuotiaista *naisista* on lapsettomia. (4.2.24_Perheet)

Aineisto-otteessa yksittäinen tilastolause on tiivis, mutta sen rajaus paljastaa ideologisesti latautuneen tulkintakehyksen. Yhdessäkään aineistoon kuluvaan artikkelissa ei mainita, kuinka suuri osuus miehistä on lapsettomia. Tämä ohjaa ajattelemaan, että lapsettomuus on yhteiskunnallisesti merkityksellistä vain naisten kohdalla. Katse kohdistuu siihen, kuinka moni nainen täyttää äitiyden oletuksen, aivan kuin vanhemmuus ei koskisi muita kuin synnyttäviä. Näin syntyy väestötietoa, joka toistaa ja vahvistaa ajatusta naisten ensisijaisesta vastuusta väestön uusiutumisesta.

[9] [...] suurin syy pienten paikkakuntien syntyvyyden laskuun on se, että nuoret ovat pitkään muuttaneet työn ja opintojen perässä kaupunkeihin. Se on *pienentänyt hedelmällisten naisten määrää* pikkukunnissa. (29.4.24_Lapset)

[30] Jos syntyvyys pysyy matalalla tasolla pitkään, heijastuvat sen vaikutukset kauas tulevaisuuteen. Aluksi vaikutus näkyy syntyvien lasten määrässä, mutta

pidemmällä ajalla myös *synnytysikäisten naisten määrässä*, [Tilastokeskuksen yliaktuaari] Rapo sanoo. (24.10.24_Kunnat)

Syntyvyyden ongelmallistaminen kohdistuu näissä kahdessa aineisto-otteessa väestörakenteen muutokseen, mutta analyyttisesti on kiinnostavaa, kuinka suureen keskiöön nimenomaan *synnytysikäiset naiset* asetetaan. Sanavalinta *hedelmällisten naisten määrä* on erityisen paljastava. Molemmissa esimerkeissä naiset esitetään resurssina, jonka arvo määrittyy yksinomaan heidän lisääntymispotentiaalinsa kautta. Naisista ei puhuta yksilöinä, joilla olisi oma toimijuus, vaan heidät redusoidaan määrällisesti arvioitavaksi hyötypotentiaaliksi, jonka hupeneminen esitetään uhkana kansalliselle kestokyvyille.

[6] *Positiivista puolestaan on se, että noin 40 prosentilla naisista oli tutkimushetkellä 32–35-vuotiaana raskaustoive. – Tällaisena aikana, jolloin syntyvyys on voimakkaassa laskussa, on hienoa todeta, että edelleen naisilla oli tällaisia suunnitelmia.* (15.2.24_Tutkimus)

Yllä oleva katkelma on analyyttisesti ainutlaatuinen ja merkityksellinen. Se ei ainoastaan toista aiempaa tematiikkaa, vaan paljastaa, miten halu itsessään voi olla hallinnan kohde ja väline. Positiivisena pidetty havainto koskee nimenomaan naisia, joiden raskaustoive esitetään väestöpoliittisen toivon merkinä, todisteena siitä, että vielä on olemassa naisia, jotka ovat yhä valmiita täyttämään yhteiskunnallisen tehtävänsä: synnyttämisen. Tällainen merkityksenanto ei ole irti historiallisista juuristaan, vaan liittyy kiinteästi suomalaisen väestöpolitiikan historiaan, jossa naisten tärkeimpänä yhteiskunnallisena tehtävänä on katsottu olevan uusien kansalaisten synnyttäminen ja kasvattaminen. Äitiyteen on vedottu naisten kansalaisvelvollisuutena erityisesti kriisiaikoina, jolloin äitiys on näyttäytynyt kansakunnan selviytymisen ja jatkuvuuden ehtona (Nätkin 1997, 74–80.) Myös syntyvyysuutisoinnissa naiseus ja äitiys kytkeytyvät toisiinsa tavalla, joka ei jätä juurikaan tilaa poikkeamille: nainen on "oikeanlainen" silloin, kun hän haluaa lapsia, etenkin *tällaisena aikana, jolloin syntyvyys on voimakkaassa laskussa*.

Diskursiivisesti tämä ilmentää Brownin ja Ferreen (2005, 12) kuvaamaa suostuttelun kehystä, jossa naiset pyritään saada toimimaan halutulla tavalla palkitsemalla heidät toivotunlaisesta toiminnasta. Kehuminen raskaustoiveista toimii moraalisenä tunnustuksena naiseudelle, joka palvelee kansallista etua: yksilöllinen halu näyttäytyy velvollisuutena, ja lisääntyminen asettuu osaksi väestöpoliittista vastuuta.

[1] Lapsia jää synnytyspelon takia hankkimatta – tutkijan mukaan äitien pitäisi tietää yksi koodisana saadakseen apua [otsikko]
Samalla kun syntyvyys laskee, synnytyspelon määrä kasvaa. [...] Synnytyksiä on keskitetty isoihin synnytyssairaaloihin ja käynnistetyt synnytykset ovat lisääntyneet muun muassa siksi, että *synnyttävien keski-ikä on noussut ja ylipaino lisääntynyt*. [...] käynnistetyt synnytykset aiheuttavat enemmän kielteisiä synnytyskokemuksia. [...] – *Synnytyspelkopoli on yksi koodisana, jolla synnyttäjää saa palvelua. Jotkut osaavat käyttää sitä*, mutta suurin osa synnytystä pelkäävistä ei saa pelkoonsa hoitoa, sosiologi Kaisa Kuurne sanoo. (2.1.24_Terveystieteidenhuolto)

Yllä oleva aineisto-ote asemoi synnytyspelon syntyvyyden laskun syyksi jo otsikkotasolla (*Lapsia jää synnytyspelon takia hankkimatta*). Ilmaus *jää hankkimatta* viittaa siihen, että jokin oletusarvoisesti tavoiteltava asia ei toteudu – ei valinnan, vaan epärationaalisen tunteen vuoksi. Pelko liitetään tekstissä erityisesti synnyttäjien korkeaan ikään ja ylipainoon, jolloin ongelma paikantuu naisen kehoon ja ominaisuuksiin. Artikkelin mukaan avun saaminen riippuu siitä, osaako käyttää ”oikeaa koodisanaa”, mikä nostaa esiin järjestelmän ehdollisen logiikan: yksilön tulee osata puhua järjestelmän kieltä saadakseen tarvitsemansa tuen. Näin vastuu siirtyy naiselle itselleen – ei vain pelon hallinnasta vaan myös palvelujärjestelmässä navigoimisesta. Diskurssi tuottaa naiseen kohdistuvan korjaamisen eetoksen, jossa synnytyspelko näyttäytyy häiriönä, joka estää väestöpoliittisesti toivotun lopputuloksen.

Vaikka artikkelin loppupuolella haastateltu sosiologi tuo esiin yhteiskunnallista painetta ja epärealistisia odotuksia naisen roolista (*”Naisen pitäisi olla toimiva yhteiskunnassa eli samaan aikaan kouluttautumassa ja perustamassa perhettä”*), jää tämä kriittinen ääni taka-alalle. Kokonaisuutta hallitsee edelleen ajattelu, jossa synnytyspelko tulkitaan yksilön sisäisenä, hänestä itsestään johtuvana reaktiona. Lisääntymiseen liittyvää hallintaa tuotetaan suostuttelun, tietämisen ja normatiivisen odotuksen kautta. Erityisesti naisen tehtäväksi jää mukautua väestöpoliittisiin tavoitteisiin hallitsemalla kehonsa, tunteensa – ja käyttämällä oikeaa koodisanaa.

[22] Lähes joka kahdeksas vaasalaisäiti kärsii synnytyspelosta: *”On sääli, jos ihmiset jättävät lapset tekemättä pelon takia”* [otsikko]
Synnytyspelkoisten naisten osuus on noussut Vaasan keskussairaalassa vajaassa parissakymmenessä vuodessa 12 prosenttiin. Pelkoon vaikuttavat aiemmat kokemukset ja kontrollin tarve. [...] – *Monilla on myös voimakas kontrollin tarve, joka luo tätä pelkoa*. [...]

Synnytystä ei voi täysin hallita [alaotsikko]

Syntyvyys on Suomessa tällä hetkellä alhaisempi kuin koskaan aiemmin. *Kokonaishedelmällisyysluku on 1,26 lasta naista kohden ja ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut 30,3 vuoteen. [...]*

Kun vauvoja syntyy yhä vähemmän, siitä tulee entistä suurempi tapahtuma elämässä. Siksi ihmiset haluavat entistä hallitumman, turvallisemman ja varmemman synnytyksen. Smeds uskoo, että sekin lisää synnytyspelkoa. – *Minusta on suuri harmi, jos joku päättää olla hankkimatta lapsia vain pelon vuoksi*, gynekologi Marika Smeds sanoo. (26.8.24_Perheet)

Synnytyspelko yhdistetään esimerkiksi [22] naisten liialliseen kontrollinhaluun, mikä tuottaa kuvan epärationaalisesti käyttäytyvästä yksilöstä tilanteessa, jota ”ei voi täysin hallita”. Pelko kehystetään yksilölähtöisenä häiriönä, joka osaltaan selittää syntyvyyden laskua. Otsikon toteamus ”on sääli, jos ihmiset jättävät lapset tekemättä pelon takia” sisältää normatiivisen oletuksen siitä, että lapsia tulisi hankkia, ja että pelko on irrationaalinen mutta valitettava este. Tällainen kehystys vastaa Brownin ja Ferreen (2005, 13–14) kuvaamaa valistamisen kehystä, jossa nainen esitetään moraalisesti kyseenalaisena, ellei hän täytä väestöpoliittista tehtäväänsä.

Artikkelissa pelko liitetään erityisesti synnytyksen hallinnan tarpeeseen ja esitetään lisääntyvän sitä mukaa, kun synnyttäminen vähenee. Tällöin pelko näyttäytyy kulttuurisen muutoksen ilmentymänä, jonka ratkaisu olisi yksinkertaisesti synnyttää enemmän. Implisiittisesti luodaan kuva aiemmista sukupolvista, jotka eivät pelänneet, mikä vahvistaa ajatusta, että nykyinen pelko on liioiteltua. Samalla naiset asemoidaan hallinnan kohteiksi: synnytys nähdään tapahtumana, jossa juuri naisen tunne-elämästä muodostuu väestöpoliittinen riski. Kun tämän jälkeen mainitaan konkreettinen syntyvyysluku (1,26 lasta per nainen), syntyy selvä kytkös pelokkaiden naisten ja kansallisen huolenaiheen välille. Miesten rooli jää jälleen näkymättömiin. Näin artikkeli uusintaa Brownin ja Ferreen (2005, 13) kuvaamaan sukupuolittunutta pronatalistista strategiaa, jossa lisääntymisen vastuu ja velvoite palautetaan yksin naiselle.

Nuorten suostuttelu ja vanhemmuuden romantisointi

Syntyvyyttä koskevissa artikkeleissa nuoret aikuiset asemoituvat ryhmäksi, jota tulee ohjata, valistaa ja suostutella kohti vanhemmuutta. Diskurssi nojaa oletukseen, että nuorten ajattelussa on jotakin korjattavaa: heiltä puuttuu joko ymmärrystä, rohkeutta tai kykyä nähdä lasten merkitys. Samalla vanhemmuutta kuvataan romantisoivasti ainutlaatuisena, elämän täyttymyksen tuovana kokemuksena, jonka puuttuminen jättää elämän vajaaksi. Näin yksilöä

ei hallita rajoittamalla, vaan herättämällä hänessä halu siihen, mikä esitetään luonnollisena ja toivottavana elämänsäkuuluuna kuuluvana päämääränä.

[12] – Kun sinulla ei ole omia lapsia, niin myöhemmin ei ole myöskään lapsenlapsia. [...] Lapsettomuuden *trendi* kiihtyy Suomessa. [...] "*Tosi iso prosentti nyt lisääntymisiässä olevista jää lopulta lapsettomiksi.*" [...] Mikään materia tai muu asia ei kuitenkaan korvaa sitä, että hänestä [haastateltavasta] ei toiveestaan huolimatta koskaan tule äitiä, vanhempaa tai isovanhempaa. (28.5.24_Lapset)

[18] – Tämä idea, että elämä ja ura valmiiksi ja sitten lapsia, on *nykymaailman ruletti, joka kostautuu. Todella monet jäävät vaille toivomaansa perhettä ja lapsia*, Anna Rotkirch sanoo. [...] (11.8.24_Politiikka)

Lapsettomuus esitetään ei-toivottuna ja vahvasti negatiivisesti värittyneenä seurauksena. Retorisesti keskeistä on tapa, jolla uhkakuvaa rakennetaan: yksilölle esitetään, että mikäli lapsia ei hankita riittävän ajoissa, seuraa peruuttamaton menetys. Lausumat kuten "*Mikään materia tai muu asia ei kuitenkaan korvaa sitä*" sekä "*nykymaailman ruletti, joka kostautuu*" ovat muodoltaan varoituksia, joiden tarkoituksena on synnyttää pelkoa siitä kurjasta kohtalosta ja tulevasta katumuksesta, joka on luvassa, jos ihminen epäonnistuu ja jää lapsettomaksi.

Tämä viestinnällinen taktiikka, pelottelu siitä, että ilman lapsia elämä jää vajaaksi tai merkityksettömäksi, perustuu tulevaisuuden negatiiviseen skenaarioon. Lukijaa ei käsketä suoraan tekemään lapsia, mutta hänen eteensä asetetaan mielikuva tulevaisuudesta, jossa ilman lapsia häneltä jää jotain perustavanlaatuista kokematta: vanhemmuus, isovanhemmuus, perhe-elämän merkityksellisyys. Näin syntyy vaikutelma, että vain yhdenlainen elämänpolku on johtaa onneen. Erityisesti naisille kohdistettu viesti – "*ei koskaan tule äitiä*" – kytkee äitiyden edelleen yhteen naisen täyttymyksen ja arvon kanssa. Samalla lapsettomuus esitetään kohtalonomaisena – kun aika on kulunut, sitä ei voi enää peruuttaa. Tällainen retorinen rakenne tuottaa kiireen tunteen ja muotoilee yksilön valinnat aikakriittisiksi: nyt tai ei koskaan. Valta ilmenee yksilöille luotujen varoittavien mielikuvien kautta, ja juuri siksi se on erityisen tehokas ja huomaamaton.

[19] Ministeri: "*Ei ole mitään ihanampaa*" – *Lapset ovat todella toivottuja ja maailman paras ja ihanin asia*. Hallitus työskentelee sen puolesta, että tahattomasti lapsettomat ihmiset saisivat apua, ministeri Sanni Grahn-Laasonen sanoo. [...] Ilmapiirin muutos vaatii laajempaa keskustelua ja iloisempaa perhepuhetta, ministeri sanoo. – *Muistetaan joskus sanoa vaipparallien ja valvottujen öiden*

lisäksi myös se, että lapset ovat parasta maailmassa. Että ei ole mitään ihanampaa,
Grahn-Laasonen sanoo. (13.8.24_Perheet)

Ministerin lausunto asemoituu osaksi pyrkimystä muuttaa lapsiperheistä käytävää julkista keskustelua myönteisempään suuntaan. Kun Grahn-Laasonen toteaa, että *muistetaan joskus sanoa vaipparallien ja valvottujen öiden lisäksi myös se, että lapset ovat parasta maailmassa*, hän tunnistaa vallitsevan kielteisen puhettavan ja tarjoaa sen tilalle voimakkaan emotionaalisesti ladattua, lähes ylevää puhetta vanhemmuudesta ja lapsista. Ilmaisut kuten *ei ole mitään ihanampaa* kuvaavat ministerin omaa henkilökohtaista näkemystä, mutta samalla niiden tarkoituksena on tuottaa kulttuurisesti jakamatonta kuvaa siitä, mitä hyvä elämä on – ja mitä sen odotetaan olevan.

Tällainen romantisoiva esitystapa jäsentää vanhemmuutta elämän huippukohtana, johon liittyy moraalista painoarvoa. Samalla se kaventaa vaihtoehtoisten elämänkulkujen näkyvyyttä: vapaaehtoinen lapsettomuus jää tämän kehystyksen ulkopuolelle, eikä tilaa jää myöskään kriittiselle pohdinnalle perheellistymisen ehdoista tai mahdollisista varjopuolista. Vanhemmuus ei näyttäydy pelkästään yksilön onnellisuuden lähteenä, vaan yhteiskunnallisesti tavoiteltavana normina, jota edistetään osana väestöpoliittista ohjelmaa, pehmeän hallinnan keinoin, huolenpidon ja positiivisuuden kielellä. Tämä vastaa Brownin ja Ferreen (2005, 12–13) kuvaamaa suostuttelun kehystystä, jossa yksilöitä houkutellessaan vanhemmuuteen korostamalla lasten tuomaa onnea ja elämän merkityksellisyyttä.

[25] Hilla Rautjärvi asuu Helsingissä kuuden poikansa kanssa. Heidän arkensa on äidin mukaan *hassua, hullunkurista ja hauskaa*. [...] ”Toiset ihastelevat ja toiset kauhistelevat, miten mielenterveyteni säilyy. *Moni ajattelee, että elämäni on kurjaa suorittamista. He eivät ymmärrä, kun kerron, etten koe niin.*” [...] Rautjärvi kannustaa muitakin hankkimaan monta lasta. Hän on onnellinen pojistaan. (18.9.24_Perheet)

Aineisto-otteen rakenne muistuttaa mainonnan logiikkaa: tavallinen ihminen kertoo kokemuksestaan, joka toimii suosituksena muille. Rautjärven haastattelu rakentuu henkilökuvaksi, jossa suurperheen arki näyttäytyy iloisena ja yllättävän kevyenä. *He eivät ymmärrä, kun kerron, etten koe niin* tuottaa eronteon yleisen käsityksen ja todellisen kokemuksen välille, jolloin kertomus asemoituu oikaisemaan väärää mielikuvaa ja ohjaamaan lukijaa samaistumaan toivottuun viestiin. Kertomus haastaa oletuksen vanhemmuuden

kuormittavuudesta ja esittää sen sijaan arjen hullunkurisena ja onnellisena – kokemuksena, jonka voi jakaa muiden kanssa.

Henkilökohtainen tarina asemoituu suostuttelevaksi malliksi, jossa onnellisuus liittyy kiinteästi lapsiin: *Hän on onnellinen pojistaan*. Herää kysymys, voisiko kukaan vastaavassa haastatteluasetelmassa ylipäättään ilmaista katuvansa lasten hankkimista tai kertoa kokevansa olleensa onnellisempi ennen lastensaantia? Aineistossa tällaisille vaihtoehdoisille kokemuksia ei ole ainuttakaan. Vanhemmuutta käsittelevät henkilökuvat rakentuvat yksinomaan myönteisten kertomusten varaan. Haastateltavan kannustaessa muitakin hankkimaan monta lasta, siirtyy teksti yksilöllisen kokemuksen kuvauksesta aktiiviseen vaikuttamiseen. Samankaltainen romantisoiva sävy ja vertaiskokemukseen nojaava ohjaus jatkuu myös seuraavassa otteessa, jossa kannustus muuttuu suorasanaiseksi kehotukseksi:

[26] Millaisia ajatuksia vauvabonus herättää tuoreissa vanhemmissa? Kävimme synnytyssairaalassa kysymässä [otsikko]
Tuoreessa selvityksessä on ehdotettu taloudellista kannustinta, jos saa lapsen alle 30-vuotiaana. Tavoitteena on kääntää Suomen ennätysalhainen syntyvyys kasvuun. [...]

He [haastateltavat] kannattavat ehdotusta vauvabonuksesta eli taloudellisesta kannustimesta ja vastaavat Ylelle kysymyksiin Naistenklinikalla Helsingissä pieni vauva sylissä. Perheen kolmas lapsi syntyi kaksi päivää sitten 8. lokakuuta. [...]

Pauliina ja Tuomas Dahllund saivat ensimmäisen lapsen 22- ja 24-vuotiaana. Mikä sai heidät haluamaan lasta niin nuorena? [...] Entä miten alle kolmekymmenvuotiaita saisi heidän mielestään rohkaistua hankkimaan lapsia? [...]

Entä millaisen viestin Dahllundit haluaisivat antaa heille, jotka ovat vielä epävarmoja ja miettivät haluavatko lapsia, tai kannattaako niitä ylipäänsä tehdä?

– *Tehkää lapsia, se tuo paljon sisältöä elämään. Lapset ovat ihania*, Pauliina Dahllund kannustaa. – *Joo, edelleenkin se elämä ei lopu siihen. Se ehkä vähän rikastuu siitä. Aika paljonkin*, Tuomas Dahllund lisää. (10.10.24_Perheet)

Tämä artikkelin analyysi osoittaa, että sen journalistinen rakenne ja haastattelukysymykset ohjaavat lukijaa huomaamattomasti kohti ennalta määriteltyä tulkintakehystä. Kysymysten muotoilu (*Miten alle kolmekymppisiä saisi rohkaistua hankkimaan lapsia?*) sekä *”Millaista viestiä haluaisitte lähettää niille, jotka miettivät haluavatko lapsia?”*) osoittaa, ettei syntyvyydestä ole tarkoituskaan käydä moniäänistä keskustelua, vaan vahvistaa oletusta, että lasten hankkiminen on yksilön ja yhteiskunnan kannalta toivottavaa ja siihen tulee aktiivisesti

kannustaa. Kysymykset rajautuvat valmiiksi sisäistetyin tavoitteen ympärille: syntyvyysluvut on saatava nousemaan. Tällainen asetelma sulkee pois mahdollisuuden tarkastella syntyvyyttä muusta kuin väestöpoliittisen huolen ja ratkaisukeskeisyyden näkökulmasta. Vauvabonuksen eettinen tai yhteiskunnallinen kritiikki ei pääse esiin, sillä tilaa on vain oletetulle yksimielisyydelle. Kysymyksenasettelu ei siis pelkäästään heijasta väestöpoliittista ajattelua, vaan toimii sen aktiivisena uusintajana.

Haastateltavien esittämät lausumat (*Tehkää lapsia, se tuo paljon sisältöä elämään*), ottavat roolin kannanottoina, samalla tavalla, kuin edeltävässä aineisto-otteessa. Sanavalinta *tehkää* on suora kehote, joka esitetään vilpittömänä vertaisneuvona, mutta toimii diskurssissa yhtä lailla normatiivisena ohjauksena. Myös ”*elämä ei lopu siihen. Se ehkä vähän rikastuu siitä. Aika paljonkin.*” tuottaa samanlaista käsitystä, kuin tämän aladiskurssin muissa aineisto-otteissa: lasten kautta yksilö lopulta ”ymmärtää” elämän ”todellisen” merkityksellisyyden ja saavuttaa onnen. Kuten seuraavassakin otteessa, suostuttelu ja vakuuttelu toteutuu korostamalla, kuinka paljon onnellisempia ovat ne ihmiset, joilla on lapsia:

[14] [...] Bergin [Väestöliiton tutkija] muistuttaa, että *ylivoimaisesti suurin osa heistä, joilla lapsia on, ovat onnellisia. – Lapset tuottavat elämään valtavasti iloa ja merkitystä.* (8.6.24_Lapset)

Kielellisesti väitettä edeltävä ilmaus *ylivoimaisesti suurin osa* tuottaa tilastollisen vaikutelman, joka jättää kriittisen tarkastelun väliin. Lukijaa pyritään suostuttelemaan hankkimaan lapsia lupaamalla *elämään valtavasti iloa ja merkitystä* – toisin sanoen: jos haluat olla onnellinen, hanki lapsia. Tällaiseen väitteeseen kätkeytyy ideologinen ulottuvuus, jossa asiantuntija määrittelee onnellisuuden ehdot ja puhuu yksilöiden puolesta. Lapsetonta elämää ei tässä lausumassa ole mahdollista merkityksellistää muuna kuin onnettomana. Se, kuinka suuri osa vapaaehtoisesti lapsettomista on onnellisia, jätetään kuitenkin kertomatta.

[15] *Moni viisastuu vanhemmuudesta vasta jälkikäteen. En minäkään lapsen rakastamisesta ymmärtänyt juuri mitään ennen kuin ensimmäinen poikani oli tuhisemassa sylissäni.* [...] Nuorena minulla ei ollut sen enempää kykyä kuin halua kyseenalaistaa ajatusta siitä, että työura on itsessään merkityksen lähde. *Jos olisin sisäistänyt tämän tosiasian kymmenen vuotta aiemmin, olisin muuttanut maailmaa paremmaksi tekemällä lapsia enemmän, ja aiemmin.* [...] Väitän, että suuressa kuvassa *merkityksellisin saavutukseni on se, että onnistuin jatkamaan elämän ketjua.* [...] Sekä vapaaehtoisesti lapsettoman että lapsiarjen itse kokeneena *ymmärrän nyt, miten aidan molemmilla puolilla oma osa voi tuntua toista*

paremmalta. Olen silti vahvasti sitä mieltä, että *monet pelkäävät lasten saamista turhaan.* (14.6.24_Kolumni)

Tässä kolumnissa kirjoittaja asemoituu kokeneen vanhemman rooliin, joka pyrkii suostuttelemaan erityisesti nuoria aikuisia vanhemmuuden pariin. Teksti rakentuu kehityskertomukselle: *Jos olisin sisäistänyt tämän tosiasian kymmenen vuotta aiemmin, olisin muuttanut elämää paremmaksi tekemällä lapsia enemmän, ja aiemmin.* Tässä *tosiasia* viittaa uskomukseen, että vanhemmuus, erityisesti biologinen lisääntyminen, antaa elämälle syvimmän merkityksen, ja että monet ymmärtävät tämän *tosiasian* vasta tultuaan itse vanhemmaksi. Kyse on kulttuurisesti tuotetusta *normatiivisesta totuudesta*, jonka oletetaan paljastuvan aikanaan kaikille. Tämän *tosiasian* sisäistäminen toimii retorisenä ja diskursiivisena välineenä, jonka avulla lukijaa pyritään suostuttelemaan samankaltaiseen ymmärrykseen.

Analyttisesti erityisen kiinnostava on lausuma: *suuressa kuvassa merkityksellisin saavutukseni on se, että onnistuin jatkamaan elämän ketjua.* Vanhemmaksi tulo esitetään elämän suurimpana saavutuksena, ja samalla suljetaan pois muut vaihtoehdot merkityksellisestä elämästä. Väite, että monet pelkäävät lasten saamista turhaan, toimii keinona vähätellä perheellistymiseen liittyviä huolia ja ohjata ne yksilön sisäiseksi ongelmaksi. Pelko ei esiinny konkreettisenä seurauksena epävarmoista työoloista, toimeentulosta tai sosiaalisista rakenteista, vaan henkisenä kynnyksenä, joka tulee ylittää. Näin vastuu siirtyy yhteiskunnallisista olosuhteista yksilön omaan kypsyysprosessiin. Samalla vapaaehtoinen lapsettomuus ei näyttäydy rationaalisenä valintana, vaan nuoruuteen liittyvänä väliaikaisena tilana, jonka ylittäminen kuuluu osaksi aikuiseksi kasvamista. Vanhemmaksi tulo näyttyy tietynlaisena siirtymäriittinä, jonka kautta yksilö saavuttaa täyden kypsyuden ja ymmärtää elämän varsinaisen merkityksen.

Tällainen suostuttelu kietoutuu osaksi pehmeää väestöpoliittista hallintaa, jonka liittolaisena media toimii. Kertomukset yksilöiden “oivalluksesta” tukevat poliittista tavoitetta väestön lisäämisestä, mutta eivät nimeä sitä valtiollisena päämääränä. Sen sijaan syntyvyys kytketään yksilön onnellisuuteen ja merkitykselliseen elämään. Näin lukijaa ei ohjata käskyin vaan samaistuttavien tunteiden ja kokemusten kautta.

Aineiston henkilöhaastatteluissa on havaittavissa selkeä vinouma siinä, keiden kokemuksia pidetään kertomisen ja näkyväksi tekemisen arvoisina. Haastattelut rakentuvat lähes

yksinomaan vanhempien varaan – sellaisten henkilöiden, joilla on lapsia ja jotka kuvaavat vanhemmuutta poikkeuksetta myönteisessä valossa. Kokemukset painottuvat usein elämän merkityksellisuuden löytymiseen lapsen kautta. Sen sijaan vapaaehtoisesti lapsettomien näkökulmat loistavat poissaolollaan: aineistossa ei ole yhtäkään artikkelia, jossa heitä haastateltaisiin. Ainoa lapsetonta henkilöä käsittelevä artikkeli kuvaa tahattomasti lapsettoman elämää, jossa mainitaan joitakin konkreettisia etuja (kuten mahdollisuus kaksipaikkaiseen autoon), mutta painopiste on silti lapsettomuuden aiheuttamassa surussa.

Tällainen näkökulmien valikoivuus on analyttisesti merkityksellistä, sillä se osoittaa, miten media osallistuu väestöpoliittiseen hallintaan henkilökohtaisten kertomusten kautta. Haastattelut eivät esiinny poliittisina puheenvuoroina, vaan yksilöllisinä ja emotionaalisesti toden tuntuisina tarinoina, mikä tekee niistä erityisen vaikuttavia. Kun vain tietäytyypiset kokemukset tehdään näkyviksi ja toiset systemaattisesti ohitetaan, median rooli hallinnan välineenä rakentuu nimenomaan sen varaan, kenelle annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi, kenelle puolestaan ei.

6.2 Syntyvyyden uudelleenmäärittely – kriittinen diskurssi

Suomalaisessa julkisessa keskustelussa syntyvyyden lasku on lähes poikkeuksetta esitetty huolena, joka edellyttää väestöpoliittisia ratkaisuja. Aineistoni perusteella tätä hegemonista asetelmaa on kuitenkin mahdollista haastaa. Kriittinen diskurssi kokoaa yhteen aineiston harvalukuiset, mutta merkitykselliset äänet, jotka kyseenalaistavat tavan, jolla hegemoninen diskurssi jäsentää syntyvyyden yhteiskunnallisena kriisinä, ja tekevät näkyväksi väestöpolitiikkaan kytkeytyvät valtarakenteet. Tässä diskurssissa syntyvyyden laskua ei lähestytä ongelmana, vaan ilmiönä, jonka ympärille rakentunut keskustelu itsessään kaipaa kriittistä tarkastelua. Kriittisen diskurssin merkityksenannot asettuvat kuitenkin selkeästi julkisen keskustelun marginaaliin: ne eivät muodosta aineistossa määrällisesti näkyvää kokonaisuutta, mutta niiden rooli on keskeinen hegemonisen diskurssin haastajana. Tutkimuksellisesti keskiöön nousee kysymys siitä, millaisia vaihtoehtoisia todellisuuksia diskurssi muodostaa ja miten se haastaa syntyvyyden biopoliittista hallintaa.

Tarkastelun jäsentämiseksi kriittinen diskurssi jakautuu kahteen aladiskurssiin, joista ensimmäinen, *syntyvyys toisin nähtynä*, tuo esiin vaihtoehtoisia tulkintoja syntyvyyden laskusta, joka ei vaadi korjaamista vaan toisin näkemistä. Toinen aladiskurssi, *väestöpolitiikan naamioiden riisuminen*, tekee puolestaan näkyväksi väestöpoliittisen hallinnan ideologiset ja historialliset ehdot sekä siihen kytkeytyvän vallankäytön.

Lisäksi on huomionarvoista todeta, että nämä kriittisiä ja vaihtoehtoisia näkökulmia esiin tuovat merkitykset löytyvät lähes yksinomaan kolumneista, joita kirjoittaa laaja joukko Ylen ulkopuolisia tekijöitä. Toisin kuin toimitukselliset uutiset, kolumnit tarjoavat kirjoittajalle mahdollisuuden käsitellä aihetta omasta näkökulmastaan, tuoda esille ristiriitoja ja pohtia myös valtakansallista haastavia asettelma. Vaikka kolumneja sitovat samat journalistiset periaatteet kuin uutisjuttuja, niiden asema henkilöityinä ja mielipiteellisempinä teksteinä sijoittaa niissä esitetyt kannanotot väistämättä julkisen keskustelun marginaaliin. (Mediakasvatus – Uutismedian liitto 2021.) Tämä tekee näkyväksi sen, millaiset äänenpainot asemoituvat osaksi institutionaalisesti tunnustettua väestöpoliittista keskustelua ja millaiset jäsenyvät siitä poikkeavina – mahdollisina mutta ei yhtä toden kaltaisina näkökulmina.

6.2.1 Syntyvyys toisin nähtynä

Syntyvyys toisin nähtynä -aladiskurssi muodostuu teksteistä, jotka hylkäävät syntyvyyden ongelmalähtöisen tarkastelun ja tarjoavat sen tilalle vaihtoehtoisia tulkintoja. Syntyvyyden lasku jäsenyyt niissä ymmärrettävänä tai jopa toivottavana osana yhteiskunnallista muutosta. Diskurssi kytkee syntyvyyden laskun myönteisiin asioihin, kuten tasa-arvokehitykseen ja yksilöiden valinnanvapauden lisääntymiseen. Samalla se tuo esiin syntyvyyden laskun positiivisia seurauksia etenkin maapallon ekologisen kantokyvyn näkökulmasta. Diskurssi ei tavoittele syntyvyyden manipulointia, vaan ehdottaa sopeutumista muuttuneisiin olosuhteisiin. Lisäksi syntyvyyden laskun syiden tarkastelussa painopiste siirretään yksilöihin paikantuvien syiden korostamisesta yhteiskunnan rakenteellisiin tekijöihin. Diskurssi tarjoaa näin vaihtoehdon hegemoniselle huolipuheelle ja kutsuu tarkastelemaan syntyvyyttä ilmiönä, joka heijastaa yhteiskunnassa tapahtuvaa arvojen, valinnanvapauden ja elämänmuotojen muutosta.

[10] Vanhemmuuden lisäksi on olemassa *mitakin tapoja luoda merkityksellinen elämä. Jos syntyvyys laskee, koska yksilön valinnanvapaus laajenee, miksi asiasta pitäisi olla edes huolissaan? Ratkaisu ei ainakaan saa olla yksilönvapauden kaventaminen.* (16.5.24_Kolumni)

Kolumnisti haastaa suoraan hegemonisen tavan esittää syntyvyys ilmiönä, jota tulisi hallita valtiollisista lähtökohdista käsin. Kirjoittaja ei keskity kritisoimaan yksittäisiä toimenpiteitä, vaan koko ajattelutapaa, jossa syntyvyyden muutoksia arvioidaan valtion ja yhteiskunnan etujen näkökulmasta riippumatta siitä, heijastavatko ne yksilötasolla tapahtuvaa myönteistä kehitystä. Kirjoittaja tuo esiin, kuinka väestötason huolenpidon nimissä tehdyt linjaukset

alistavat yksilöiden valinnat arvioinnin ja säätelyn kohteeksi – tunnustamatta niitä itseisarvoisina.

Retorinen kysymys (*jos syntyvyys laskee, koska yksilön valinnanvapaus laajenee, miksi asiasta pitäisi olla edes huolissaan?*) toimii käänteentekeväenä eleenä, jonka tarkoituksena on kyseenalaistaa hegemoninen diskurssi. Se asettaa päälaelleen tavan, jolla syntyvyyttä on tarkasteltu pääosin laskennallisena resurssina, ja osoittaa, ettei syntyvyyden laskua ole syytä kriisiyttää, mikäli se on seurausta myönteisestä yhteiskunnallisesta muutoksesta; ihmisten valinnanvapauden lisääntymisestä. Tällainen lähtökohta kiinnittää huomion siihen, millä ehdoilla syntyvyyttä käsitellään ja kenen näkökulmasta ilmiö saa merkityksensä.

Viittaus siihen, että *on olemassa muitakin tapoja luoda merkityksellinen elämä*, purkaa ajatusta vanhemmuudesta ihmiselämän päämääränä ja moraalisesti ylivertaisena valintana. Kirjoittaja tekee tilaa sellaisille elämänvalinnoille, jotka eivät taivu väestöpoliittisen hyödyn vaatimuksiin. Toisin sanoen, ihmisillä on oikeus valita elämänsä suunta ilman, että heidän valintojaan mitataan yhteiskunnallisella hyötyasteikolla. Elämän arvoa ei mitata kansantaloudellisilla hyötykertoimilla vaan yksilön kokemuksella ja oikeudella itse määrittää elämänsä suunta.

Ratkaisu ei ainakaan saa olla yksilönvapauden kaventaminen toimii varoituksena siitä, millaista vallankäyttöä väestöpoliittinen keskustelu voi sisältää. Syntyvyyttä koskevan huolen kautta voidaan perustella toimia, joiden tavoitteena on ohjata yksilöiden valintoja haluttuun suuntaan. Kirjoittaja ei kuitenkaan tarjoa toista tapaa turvata väestökehitystä, vaan hylkää koko lähtökohdan, jossa syntyvyys määritellään hallittavaksi kohteeksi. Sen sijaan hän korostaa yksilönvapautta periaatteena, joka murtaa asetelman, jossa syntyvyyttä tarkastellaan politiikan välineenä.

[7] Lisäksi usein näyttää unohtuvan, *etteivät kaikki ”synkkien” lukujen takaiset syyt ole negatiivisia*. On esimerkiksi *pelkästään positiivinen asia, että ehkäisymenetelmät ja naisten oikeudet ovat kehittyneet niin paljon, että ihmiset voivat aidosti päättää, paljonko lapsia haluavat*. Maailmanlaajuisesti matala syntyvyys olisi *myönteinen asia myös luonnon kannalta*. [...]

Yhteiskunta voi helpottaa esimerkiksi lapsettomuustutkimuksiin pääsemistä, mutta *harvaa asiaa kaivataan makuuhuoneisiin yhtä vähän kuin synnytystalkoista pauhaavaa demaria tai ”peitonheilutustalkoisiin” kannustavaa kuntapäätäjää*. [...]

Tämän porukan [vapaaehtoisesti lapsettomien] *suostuttelemine tai painostamine lisääntymiseen on paitsi täyttä ajanhukkaa myös täysin epäeettistä*. Yhteiskunnan

pitää kunnioittaa yksilöiden vapautta tehdä itseään koskevia päätöksiä.
(18.3.24_Kolumni)

Edellisen otteen tapaan myös seuraava kolumni tekee näkyväksi, kuinka syntyvyyttä koskevaa huolipuhetta voidaan kyseenalaistaa kääntämällä huomio ilmiön taustalla vaikuttaviin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Kirjoittaja muistuttaa, että kaikki syyt syntyvyyden laskun taustalla eivät ole kielteisiä. Samalla tuotetaan vaihtoehtoinen tulkinta, jossa laskeva syntyvyys nähdään olevan seurausta yksilönvapautta vahvistaneesta kehityksestä. Esimerkiksi ehkäisymenetelmien ja naisten oikeuksien kehitys asetetaan myönteiseksi taustatekijäksi, jonka ansiosta ihmiset voivat itse päättää, paljonko lapsia haluavat. Tässä syntyvyys ei ole enää hallinnan kohde, vaan vapauden mittari. Ote myös laajentaa tarkastelun eettisiin ja ekologisiin ulottuvuuksiin. Maininta sitä, kuinka matala syntyvyys olisi luonnon kannalta myönteinen asia, tuo keskusteluun ympäristökestävyyden näkökulman, joka puuttuu täysin hegemonisesta väestöpoliittisesta keskustelusta.

Kolumnisti tekee näkyväksi myös väestöpoliittisen hallinnan keinot ja torjuu ne retorisesti. Ironinen toteamus (*harvaa asiaa kaivataan makuuhuoneisiin yhtä vähän kuin synnytystalkoista pauhaavaa demaria tai "peitonheilutustalkoisiin" kannustavaa kuntapäättäjää*) häivyttää valtiollisen väestöohjauksen uskottavuuden asettamalla sen naurunalaiseksi. Hallinta menettää otteensa, kun sen keinot kuvataan koomisina ja sopimattomina. Myös painotus suostuttelun ja painostamisen epäeettisyydestä piirtää moraalisen rajan: yhteiskunnan tehtävä ei ole lisätä syntyvyyttä, vaan pikemminkin kunnioittaa yksilön vapautta olla lisääntymättä.

[33] En ylipäättään tunnista sitä mielikuvaa, että nuoret aikuiset olisivat itsekkäitä uraihmiä, tunnetaidottomia hedonisteja tai nettiriippuvaisia. Ehkä he vain etsivät pysyvyyttä ajassa, jossa sitä ei ole tarjolla. (27.11.24_Kolumni)

Katkelma toimii diskurssin moraalisen puolustuspuheenvuorona, jossa yksilöt vapautetaan vastuusta kansallisen syntyvyytrendin kääntämisessä. Syntyvyyden lasku ei näyttäydy yksilöiden itsekkäiden valintojen tai tunne-elämän puutteiden seurauksena, vaan oireena jostakin laajemmasta: epävarmuudesta, jota yhteiskunta ei kykene ratkaisemaan. Ilmaus "*ehkä he vain etsivät pysyvyyttä ajassa, jossa sitä ei ole tarjolla*" kääntää selitysmallin rakenteelliseksi ja tuo näkyviin hegemonisen diskurssin taipumuksen patologisoida nuoria aikuisia. Näin katkelma asettuu vastadiskurssiksi selitysmalleille, joissa nuorten lisääntymättömyys liitetään moraaliseen tai psykologiseen vajavuuteen. Ote ei tarjoa ratkaisua

syntyvyyden nostamiseen, vaan purkaa koko ongelmanasettelun perustan: kenties kyse ei ole ratkaistavasta kriisistä, vaan ajan olosuhteista, jotka vaativat ymmärrystä eikä väestöpoliittisia toimenpiteitä.

6.2.2 Väestöpolitiikan naamioiden riisuminen

Siinä missä edeltävä aladiskurssi tarjosi vaihtoehtoisia tapoja ymmärtää syntyvyyden laskua, tämä aladiskurssi nostaa tarkasteluun vallan mekanismit, jotka piiloutuvat syntyvyyttä koskevien poliittisten ehdotusten taakse. Sen tavoitteena ei ole niinkään muotoilla vaihtoehtoisia ratkaisuja, vaan tehdä näkyväksi, millaista vallankäyttöä vauvabonusten kaltaiset ehdotukset edustavat ja uusintavat. Diskurssi tuo esiin, kuinka väestön määrää ja laatua koskevat tavoitteet on historiallisesti alistettu valtiollisille intresseille. Samalla se muistuttaa, että väestöä koskevat poliittiset toimet eivät tapahdu tyhjiössä, vaan kytkeytyvät ideologisten ja historiallisten jatkumoiden varaan, joissa tehdään arvovalintoja sen suhteen, millainen väestö nähdään toivottavana ja kenen lisääntymistä halutaan tukea, ohjata tai rajoittaa (vrt. Foucault 2010; Helén 2016, 87–92; Ollila 1994, 89).

[31] Vasemmistoliiton Mai Kivelä pitää tärkeänä, että yhteiskunta tukee, jos lapsitoive on olemassa. – Muutoin *en ajattele, että ihmisiä olisi maailmassa liian vähän tai lasten hankintaan pitäisi erityisesti patistaa. Vauvabonus implikoi, että lapsi pitäisi synnyttää yhteiskunnan tarpeisiin ja varsinkin synnyttäjään kohdistettuna se ”unohtaa” toisen vanhemman tasavertaisena.* (4.11.24_Politiikka)

Otteessa torjutaan eksplisiittisesti väestöpoliittinen eetos, jossa lisääntymistä pidetään kansalaisvelvollisuuteen rinnastuvana tekona. Ajatus siitä, että lasten hankintaan pitäisi erityisesti patistaa, asetetaan kyseenalaiseksi ja korvataan yksilönvapauden periaatteella: yhteiskunnan tulee tukea lapsitoiveita vain silloin, kun ne ovat yksilön omia. Samalla vauvabonus nostetaan esiin sukupuolittuneena ohjauskeinona, jossa lapsen synnyttäminen näyttäytyy valtiollisesti hyödyllisenä suorituksena. Ehdotuksen rajaaminen synnyttäjään paljastaa hallinnan logiikan, jossa nimenomaan naiskehot asemoidaan väestöstrategian välineiksi. Näin diskurssi tuo esiin, kuinka lisääntymiseen liittyvät kannustimet voivat rakentua biopoliittiseksi vallankäytöksi, joka naamioituu neutraalin perhepoliittisen tuen muotoon.

[8] Säännöllisin väliajoin myös Suomen yhteiskunnallisessa keskustelussa nousee esiin käsite ”vauvatalkoot”. Turusen [kirjailija] mielestä *keskustelu on absurdi*.

– *Lapset nähdään ikään kuin vain resurssina. Ei kai kukaan ryhdy tekemään lapsia sen vuoksi, että saadaan lisää veronmaksajia.* Kyse on ihan muista asioista.

Lasten hankkiminen ”kansalaisvelvollisuutena” osoittaa *kummallisen ristiriidan – äärimmäisen henkilökohtainen päätös, onkin yhtäkkiä yhteiskunnallinen asia. [...] kun valtio tarvitsee uusia jäseniä, katseet kääntyvät naisiin.* (24.3.24_Kirjallisuus)

Ei kai kukaan ryhdy tekemään lapsia sen vuoksi, että saadaan lisää veronmaksajia kiteyttää katkelman kritiikin terävimmän kärjen. Ilmaisuu paljastaa väestöpoliittisen diskurssin keskeisen valtamekanismin: biopoliittisen hallinnan, jossa väestö asemoidaan kansakunnan taloudellisen ja poliittisen elämänvoiman perustaksi (Helén 2016, 65, 87–92). Samalla se tuo esiin tavoitteen epärealistisuuden. Kielellisesti kysymysmuoto herättää lukijassa epäilyn tämän logiikan mielekkyydestä ja paljastaa, kuinka hegemoninen diskurssi käyttää valtaa määrittäessään vauvatalloilla kaikki naiset tuottamaan talkoohengellä valtiolle lisää lapsia. Tämän ääneen sanoittaminen paitsi horjuttaa resurssiajattelun luonnollisuutta, myös paljastaa väestöpolitiikan ideologisen perustan. Katkelma purkaa oletuksen, jonka mukaan lisääntymistä voidaan oikeutetusti ohjata valtion edun nimissä. Se siis nostaa näkyviin sen, minkä Helénin (2016, 87, 92) mukaan väestöpoliittinen hallinta pyrkii usein piilottamaan: yksilöiden elämää koskevat valinnat valjastetaan yhteiskunnan tarpeisiin.

[29] *Vauvabonus karmaisee minua, koska se asettaa naisen kehon ja raskaaksi tulemisen rahanarvoiseksi asiaksi. [...] Suomalaisista naisista joka kolmas on kokenut lähisuhdeväkivaltaa, josta merkittävä osa on seksuaaliväkivaltaa. Jos taloudellisesti epärealistinen ehdotus vauvabonuksista menisi läpi, kuinka varmistettaisiin nuoren naisen raskauden vapaaehtoisuus? [...] Mutta on velkaan sidottua vauvabonusta ehditty aiemminkin kokeilla. Natsi-Saksassa arjalaiset avioparit saivat lainan, josta anteeksiannettiin osuus kulloisenkin syntyvän lapsen myötä.* (21.10.24_Kolumni)

Aineisto-otteen argumentaatio rakentuu vastapuheeksi hegemoniselle diskurssille, jossa syntyvyys nähdään välineellisenä resurssina ja valtion elinvoimaisuuden ehtona. Tässä kritiikissä vauvabonus riisutaan neutraaliudestaan ja kehoon kohdistuva sukupuolittunut biopoliittinen vallankäyttö tehdään näkyväksi osoittamalla lisääntymisen välineellistäminen. Ilmaisuu (*vauvabonus karmaisee*) toimii affektiivisena eleenä, joka osoittaa kirjoittajan henkilökohtaisen vastareaktion, mutta samalla johdattaa lukijaa tarkastelemaan vauvabonuksen valtasuhteita. Vauvabonus näyttäytyy karmivana, koska sen kautta lisääntyminen muuntuu taloudellisesti ohjatuksi toiminnaksi ja naisen keho asemoituu valtiollisen väestöstrategian

välineeksi. Kyse on siitä, että raskaus ja lapsen saaminen hinnoitellaan – siitä tehdään suoritettava ja palkittava teko.

Toinen diskursiivisesti merkittävä elementti on raskauden vapaaehtoisuuden asettaminen kyseenalaiseksi yhteiskunnassa, jossa merkittävä osa naisista on kokenut seksuaalista väkivaltaa. Tämä kytkee väestöpolitiikan suoraan sukupuolittuneeseen hallintaan ja nostaa esiin kysymyksen vallan ja suostumuksen suhteesta: kuinka eettisiä taloudelliset ”kannustimet” ovat, jos ihmiset eivät lähtökohtaisesti ole yhdenvertaisia päätöksenteossaan?

Vertaus Natsi-Saksan väestöpolitiikkaan toimii retorisenä keinona, jolla tehdään näkyväksi väestöohjauksen historiallinen ja ideologisesti latautunut jatkumo, ja osoitetaan, miten lisääntymisen taloudellinen ohjaus on aiemmin kytkeytynyt totalitaarisiin yhteiskuntajärjestelmiin ja valtiolliseen väestörakenteen muokkaamiseen. Rinnastuksella kirjoittaja tuottaa voimakkaan moraalisen jännitteen, jonka valossa vauvabonus tulee riisutuksi hyväntahtoisuudestaan ja siinä piilevä sudenkuoppa paljastuu. Kirjoittaja pyrkii ravistelemaan lukijaa pois hyväntahtoisuuden suunnittelun kuvitelmaperästä ja muistuttamaan, millaisissa yhteyksissä ja millaisiin tarkoitukseen vastaavanlaista lisääntymisen taloudellista ohjausta on aiemmin hyödynnetty. Natsi-Saksan ohella kirjoittaja hyödyntää myös Unkarin perhepolitiikkaa varoittavana esimerkkinä:

[29] Onkin vaikea nähdä ehdotettua vauvabonusta vain laatikon ulkopuolelta tulevana heittona, ilman poliittista kontekstia. Selvityksessä kerrotaan, kuinka vauvabonus on jo käytössä esimerkiksi Unkarissa. Näin tosiaan on, ja aloitteen takana on Unkarin pääministeri Viktor Orbán. Orbán on tunnettu avoimesta rasismistaan ja tiukasta maahanmuuttopolitiikastaan sekä Venäjä-mielisyydestään. *Hän on perustellut lainaan sidottua vauvabonusta tarpeella saada lisää juuri unkarilaisia lapsia.* Orbánin alaisuudessa on myös tuotu tiukennuksia aborttilakiin. Lisäksi Unkarissa nainen, joka synnyttää neljä lasta tai yli, saa elinikäisen vapautuksen tuloverosta. Ja kappas, perussuomalaisien kansanedustajat Onni Rostila ja Teemu Keskisarja ehdottivatkin juuri samaa, mutta vapautuksen saisi jo kolmannen lapsen jälkeen. Anteliasta! *Perhepolitiikkaa Unkarin tiellä siis?* (21.10.24_Kolumni)

Rinnastus rakentaa jatkumon, jossa lisääntymisen taloudellinen ohjaus asettuu osaksi laadullista väestöpolitiikkaa, jossa väestön koostumukseen pyritään vaikuttamaan esimerkiksi tarjoamalla verohelpotuksia ihmisille, keiden halutaan lisääntyvän (Ollila 1994, 89). Unkarin vauvabonusjärjestelmän osoitetaan kytkeytyvän Orbánin hallinnon rasistiseen, maahanmuuttovastaiseen ja etnonationalistiseen perhepolitiikkaan, jonka tavoitteena on nimenomaan unkarilaisten lasten määrän kasvattaminen. Kirjoittaja käyttää tätä poliittista

kontekstia tehdessään eksplisiittisesti näkyväksi, millaisiin ideologisiin järjestelmiin tällaiset ehdotukset voivat kiinnittyä. Kun samankaltaisia ideoita esitetään Suomessa, rinnastus toimii kriittisenä kysymyksenasetteluna: jos pidämme Orbánin politiikkaa ongelmallisena, miksi vastaavat ehdotukset näyttäytyvät kotimaisessa keskustelussa hyväksyttävänä? Diskurssi ei niinkään vertaile valtioita, vaan osoittaa, kuinka lisääntymispolitiikan keinot voivat siirtyä ideologisesta kehyksestä toiseen säilyttäen valtalogiikkansa. Ironinen toteamus “Perhepolitiikkaa Unkarin tiellä siis?” vetää näkyviin sen, kuinka helposti hyvää tarkoittava väestöpolitiikka voi saada hallinnallisia ja rajaavia piirteitä, jotka määrittävät, kenen lisääntymisellä on arvoa ja miksi.

Lopulta analyttisesti kiinnostavaa on se, että vaikka kolumni jää ainoaksi laatuaan, se rikkoo poikkeuksellisella tavalla aineistossa vallitsevaa yksituumaisuutta, jossa korkeampaa syntyvyyttä pidetään itsestään selvänä päämääränä. Lisäksi se osoittaa, että kun politiikan tarkoituksena on säädellä lisääntymistä, ei ole yhdentekevää, millaisia keinoja käytetään, kenen ehdoilla ja millä taustaoletuksilla. Ja juuri tämä tekee kolumnista erityisen arvokkaan kriittisen diskurssin paikannuksen kannalta.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, millaisia merkityksiä syntyvyydelle tuotetaan ja jäsenetään Yleisradion vuonna 2024 julkaisemissa uutisartikkeleissa sekä miten biopoliittinen hallinta niissä muotoutuu. Lähestyin aihetta kahden tutkimuskysymyksen kautta, jotka ohjasivat tarkastelemaan sekä merkitysten rakentumista että biopoliittisen hallinnan muotoja. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin selvittämään, miten ja millaisia syntyvyyteen liittyviä merkityksiä artikkeleissa tuotetaan ja jäsenetään. Toisen tutkimuskysymyksen avulla tarkastelin, millä tavoin artikkeleissa uusinnetaan tai haastetaan biopoliittista hallintaa eli pyrkimystä ohjata väestön elämää ja lisääntymistä poliittisesti toivottuun suuntaan. Näihin kysymyksiin vastatakseni olen analysoinut kriittisen diskurssianalyysin avulla Ylen uutisartikkeleita, ja jäsentänyt niissä esiintyvät merkityksenannot kahteen päädiskurssiin, jotka koostuvat yhteensä viidestä aladiskurssista. Seuraavaksi esittelen lyhyen yhteenvedon, tutkimukseni keskeiset johtopäätökset näiden tutkimuskysymysten pohjalta, arvioin teoria- ja menetelmävalintojeni toimivuutta ja pohdin jatkotutkimusmahdollisuuksia sekä laajempia yhteiskunnallisia kysymyksiä, joita tutkielmani herättää.

Tutkimukseni lähtöoletuksena oli, että median syntyvyyttä koskeva uutisointi uusintaa biopoliittista hallintaa – toisin sanoen odotin, että löydän diskursseista yksipuolisia esitystapoja ja vallankäytön rakenteita, joilla pyritään vaikuttamaan kansalaisten ajatuksiin ja toimintaan. Nämä odotukset vahvistuivat analyysissa. Tutkimukseni perusteella Ylen syntyvyyttä koskevassa uutisoinnissa vuonna 2024 jäsenyyksiä kaksi keskenään jännitteistä ja valtasuhteiltaan erilailta merkityksellistämisen tapaa, jotka olen nimennyt kahdeksi päädiskurssiksi: väestöpoliittinen diskurssi ja sitä haastava kriittinen diskurssi. Väestöpoliittisessa diskurssissa syntyvyyden lasku merkityksellistetään ensisijaisesti ongelmana, joka vaarantaa yhteiskunnan kestävyuden, hyvinvointivaltion rahoituspohjan ja jopa kansakunnan tulevaisuuden. Tämä diskurssi on selkeästi hegemonisoitunut (Jokinen ym. 2016b, osa 1, luku 3): sen perustelut nojaavat toistuvasti asiantuntijalausuntoihin, tilastollisiin trendeihin ja määrällistämiseen sekä emotionaalisesti latautuneeseen puheeseen. Juuri tämän diskurssin toisteisuus, itsestäänselvyykseen nojaava kieli ja asiantuntijatiedon auktoriteetti ovat osaltaan prosesseja, jotka mahdollistavat sen hegemonisoitumisen. Näin tämä diskurssi ei pelkästään esitä syntyvyyttä tietynlaisena kysymyksenä, vaan myös vaihtoehdottomuudellaan rajaa sitä, millaisia vaihtoehtoisia tulkintoja siitä voidaan esittää.

Syntyvyydestä muodostuu väestöpoliittisessa diskurssissa yhteiskunnallinen projekti, jonka onnistumisesta tehdään koko väestön, erityisesti naisten ja nuorten aikuisten, vastuulla oleva tehtävä. Uutisteksteissä toistettiin kehyksiä, joissa lasten hankkimista perustellaan esimerkiksi eläkkeiden turvaamisella, huoltosuhteen tasapainolla sekä kansallisen kilpailukyvyn ja turvallisuuden ylläpidolla. Toisin sanoen, ”valtio vaatii vauvoja” turvatakseen oman (taloudellisen) elinvoimaisuutensa. Asiantuntijatiedon (kuten tarkkojen syntyvyyslukujen ja asiantuntijalausuntojen) hyödyntäminen korostuu keskeisenä kielellisenä keinona: tilastot muovaavat syntyvyydestä konkreettisen ja kiireellisen ongelman, jonka ratkaisemiseksi vaaditaan väestöpoliittisia toimia. Samalla uutisoinnissa hahmottuu moraalinen kahtiajako vastuullisten ja vastuuttomien toimijoiden välillä. Diskurssi vihjaa, että ”vastuullinen kansalainen” osallistuu väestötalkoisiin hankkimalla lapsia oikea-aikaisesti, kun taas vaihtoehtona esitetään huolestuttava kuva itsekkästä yksilöstä, joka asettaa omat preferenssinsä yhteisön edun edelle, tai vaihtoehtoisesti yksilöistä, (toisin sanoen naisista), jotka lykkäävät lasten hankkimista liian pitkälle, jolloin vaarana on kokonaan lapsettomaksi jääminen, mikä rinnastetaan onnettomaan ja merkityksettömään elämään. Tällainen implisiittinen vastakkainasettelu nostaa esiin yhteiskunnallisia odotuksia ja normeja: lapsensaanti on normatiivisesti toivottavaa ja jopa moraalisesti velvoittavaa.

On merkillepantavaa, että valtio näyttäytyy diskurssissa sekä vastuullisena huolenpitäjänä että aktiivisena toimijana, joka ”pehmein keinoin” pyrkii ohjaamaan kansalaisten valintoja haluttuun suuntaan. Syntyvyyskeskusteluun liitettiin konkreettisia poliittisia ehdotuksia ja tulevaisuuskuvia – esimerkiksi taloudelliset kannustimet nuorille synnyttäjille, koulutuksen uudistukset (kuten hedelmällisyyskasvatuksen lisääminen) tai perhepolitiikan kehittäminen – joilla pyritään kääntämään väestökehityksen suunta. Tutkimukseni osoittaa, että Ylen syntyvyysuutisointi palvelee pitkälti tällaisen biopoliittisen hallinnan välineenä uusintaen ja vahvistaen käsitystä syntyvyydestä yhteiskunnallisena ongelmana, johon julkisen vallan pitää puuttua. Kaiken kaikkiaan väestöpoliittinen diskurssi raamittaa syntyvyyden yhteiskunnan hallittavaksi kohteeksi, jonka kohdalla ”valtio vaatii vauvoja” turvatakseen oman elinvoimaisuutensa.

Diskurssien sisäisten valtasuhteiden tarkastelu osoittaa, että väestöpoliittisessa diskurssissa toimijuus jakautuu epäsymmetrisesti. Asiantuntijat, poliitikot ja viranomaiset määrittelevät syntyvyyden vakavana huolenaiheena, kun taas yksittäiset ihmiset, pääosin nuoret aikuiset ja naiset, esitetään diskurssissa toimenpiteiden, huolen tai arvioinnin kohteina, eräänlaisina objekteina. Heistä puhutaan, mutta heidän omat äänensä jäävät usein pois tai tulevat esiin

toiseutettuna: heidän ajatuksiaan tulkitaan, selitetään tai arvioidaan asiantuntijapositiona käsin. Heidän puhettaan ei juuri sisällytetä uutisointiin, ja kun sisällytetään, se asemoituu selitettäväksi tai lapsiperhearkea ja vanhemmuutta ihannoivaksi. Vaikka valta ei kiinnity yksittäisiin ihmisiin tai heidän puheisiinsa, toistuvana tämä asetelma uusintaa vallan epäsymmetriaa journalistisessa esitystavassa (Jokinen ym. 2016b, osa 1, luku 3).

Kriittinen diskurssi haastaa edellä kuvatun hegemonisen väestöpoliittisen diskurssin useilla tavoilla. Kriittisessä diskurssissa syntyvyyden lasku ei ole yksiselitteinen kriisi, vaan ilmiö, jota tarkastellaan vaihtoehtoisista näkökulmista käsin. Se asettuu purkamaan hegemonista diskurssia korostamalla, että lasten hankkiminen on ensisijaisesti henkilökohtainen asia, jonka mahdollistamiseksi yhteiskunta voi kyllä tarjota edellytyksiä, mutta jota se ei voi hallita määräämällä tai lahjomalla. Se osoittaa, että syntyvyys ei ole vain politiikan tai talouden kysymys, vaan se on myös diskursiivisen vallankäytön ja merkityksistä käytävän kamppailun kohde. Kuten Jokinen ym. (2016b, osa 1, luku 3) korostavat, diskurssien sisäiset ja niiden välinen kamppailu järjestävää paitsi sitä, mitä voidaan sanoa, myös sitä, mitä pidetään totuutena ja millä ehdoilla subjektit voivat muodostua osaksi keskustelua. Kriittinen diskurssi pakottaa pohtimaan, millaisiin ideologisiin jatkumoihin sekä historiallisesti vakiintuneiden ja kulttuurisesti tuotettujen merkityksenantojen varaan suomalainenkin väestöpolitiikka kytkeytyy.

Ensinnäkin kriittinen diskurssi kyseenalaistaa väestönkasvun tavoiteltavuuden itseisarvon: kaikkia syntyvyyden laskun taustatekijöitä ei tulkita negatiivisiksi, vaan esimerkiksi ehkäisymenetelmien kehittyminen ja naisten aseman ja sitä kautta yksilöiden valinnanvapauden vahvistuminen nostetaan esille myönteisinä edistysaskelina, jotka väestöpoliittisessa diskurssissa jäävät täysin keskustelun ulkopuolelle. Toisin sanoen alhainen syntyvyys tulkitaan myös merkiksi yhteiskunnallisesta edistyksestä. Toiseksi kriittinen diskurssi tuo esiin väestöpoliittisten toimenpide-ehdotusten eettiset ja tasa-arvoon liittyvät kysymykset. Se problematisoi ja tekee näkyväksi tavat, joilla kansalaisia pyritään suostuttelemaan tai painostamaan lasten hankintaan. Esimerkiksi taloudellisia vauvabonusia ja “synnytystalkoisiin” kehottamista pidetään eettisesti kyseenalaisina keinoina, etenkin, kun muistutetaan, etteivät kaikki yksilöt välttämättä ole samalla viivalla päätöksenteon suhteen. Kriittinen diskurssi pyrkiikin purkamaan “valtio vaatii vauvoja” –asetelmaa korostamalla, että lasten hankkiminen on ensisijaisesti henkilökohtainen asia, johon yhteiskunta voi tarjota edellytyksiä, mutta ei määrätä, saati suostutella tai lahjoa.

Kolmanneksi kriittisessä tulkinnassa esitetään, että yhteiskunnan tulisi ennemmin sopeutua laskevaan syntyvyyteen kuin pyrkiä palauttamaan syntyvyys menneeseen “ihannetilaan”. Tässä diskurssissa huomio käännetään yksilöiden moralisoimisesta rakenteellisiin tekijöihin. Esille nostetaan esimerkiksi työelämään ja taloudellisiin tilanteisiin liittyvä epävarmuus sekä ympäristökysymykset syinä sille, miksi lasten hankkimista lykätään tai lapsia ei ylipäätään haluta. Syntyvyyden lasku kehystetään eräänlaisena peilinä, joka heijastaa yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia – ei moraalipaniikkia aiheuttavana kriisinä, joka tulisi keinolla millä hyvänsä korjata. Kriittinen diskurssi tarjoilee siis vaihtoehdoisen merkitysjärjestelmän, jossa yksilön vapaus ja vastuunkanto muilla elämän osa-alueilla (kuten ympäristön kuormituksen vähentäminen) nousevat keskiöön.

Wynesin ja Nicholaksen (2017, 5–7) tutkimuksen mukaan yksi tehokkaimpia keinoja, joilla yksilö voi vähentää ilmastopäästöjään etenkin korkean hiilijalanjäljen maissa, kuten Suomessa, on olla hankkimatta biologisia lapsia joko kokonaan tai edes vähemmän. Tällä päätöksellä on huomattavasti suurempi vaikutus kuin esimerkiksi autottomuus, lentämisen välttäminen tai siirtyminen kasvisruokavalioon (Wynes & Nicholas 2017, 5). Vaikka kriittisessä diskurssissa on mainintoja, jotka viittaavat ympäristönäkökulmaan, jää laajempi keskustelu aiheesta puuttumaan. Ylen uutisartikkelit heijastavatkin pääosin laajempaa merkitysjärjestelmää, jossa väestönkasvu nähdään valtiollisen elinvoiman ja taloudellisen vakauden edellytyksenä. Vaikeneminen ympäristöllisistä näkökulmista paljastaa samalla yhteiskuntamme rakenteellisen riippuvuuden talouskasvuun, joka nojaa jatkuvasti kasvavaan väestöön. Talouskasvu tarvitsee uusia kansalaisia paitsi kulutuksen ylläpitäjiksi ja veronmaksajiksi, myös kansallisen kilpailukyvyyn ja huoltovarmuuden takaajiksi. Samalla jää kokonaan käsittelemättä, millaisia ekologisia seurauksia väestönkasvun tavoittelulla toteutuessaan on. Ylen syntyvyyttä käsittelevä uutisointi ei tarjoa mahdollisuutta käydä kriittistä keskustelua siitä, missä määrin väestönkasvun tavoittelu syntyvyyttä edistämällä on ylipäätään yhteensopiva ilmastotavoitteiden ja planetaaristen reunaehtojen kanssa.

Näiden näkökulmien systemaattinen poissulkeminen paljastaa, kuinka väestöön kohdistuva poliittinen ohjaus ja mediaesitysten kautta välittyvä merkitystuotanto kiinnittyvät talousjärjestelmän kasvulähtöiseen rationaliteettiin. Biopoliittisen hallinnan näkökulmasta kyse ei ole pelkästään elämän suojelemisesta tai väestön hyvinvoinnin edistämisestä, vaan elämän suunnan säätelystä taloudellisen hyödyn ja uusintamisen ehtojen mukaisesti (Foucault 2010; Helén 2016, 89–92). Se, että syntyvyyden laskuun liittyvät ekologiset ja eettiset ulottuvuudet jäävät keskustelun marginaaliin, osoittaa kuinka tiukasti biopoliittisen hallinnan piirissä oleva

elämä järjestyy edelleen mahdollistamaan jatkuvan talouskasvun turvaamisen. Tällöin ei vain väestön määrä, vaan myös elämänarvo itsessään tulee määritellyksi sen perusteella, missä määrin se palvelee järjestelmän kestävyyttä.

Tutkielmani osoittaa, kuinka tiukasti biopoliittisen hallinnan piirissä oleva elämä järjestyy edelleen mahdollistamaan jatkuvan talouskasvun turvaamisen. Väestöpolitiikassa, jota media uusintaa, ei olla kiinnostuneita siitä, mitä ihmiset tarvitsevat voidakseen elää hyvin tai minkälaista ekologista kuormitusta maapallo kestää, vaan siitä, miten voidaan edistää väestönkasvua, jota jatkuvasta talouskasvusta riippuvainen järjestelmä tarvitsee. Väestönkasvun tavoiteltavuus näyttäytyy niin itsestään selvänä, että vaihtoehtoiset merkitykset rajautuvat kokonaan keskustelun ja siten myös maailmankuvien ulkopuolelle. Valta toimii tuottamalla maailmankuvan, jossa vain tietyt elämänvalinnat ja muodot ovat toivottuja ja oikeutettuja.

Foucault'n biopolitiikkaa hyödyntävä lähestymistapa on osoittautunut mielekkääksi tavaksi tarkastella Ylen syntyvyyttä käsittelevää uutisointia. Kysymykset väestön määrästä, lisääntymisestä ja elämän hallinnasta sijoittuvat biopolitiikan ytimeen. Vaikka hallinnan analyysia on perinteisesti sovellettu erityisesti virallisten asiakirjojen, kuten lakien ja poliittisten ohjelmien tarkasteluun, myös mediatekstit tarjoavat mielekkään aineiston biopoliittisen vallan tutkimukselle. Ne osallistuvat merkitysten tuottamiseen artikuloimalla ja uusintamalla vallitsevia käsityksiä väestöstä ja siitä, millainen toiminta nähdään normaalina tai toivottavana. Lisäksi ne toimivat hallinnan teknologioina, jotka muovaavat sitä, miten yksilöt oppivat tarkkailemaan ja arvioimaan itseään ja elämänvalintojaan suhteessa vallitseviin normeihin. Biopolitiikan avulla mediatekstejä on mahdollista tarkastella keinona, jonka kautta väestöä koskeva tieto saa muotonsa, tietyt asiantuntijat nousevat esiin auktoriteetteina, ja yksilöitä ohjataan tarkkailemaan itseään yhteiskunnallisten odotusten mukaisesti.

Tutkimukseni luotettavuuden ja rajoitusten arvioinnissa on syytä huomioida muutamia seikkoja. Ensinnäkin kyseessä on laadullinen, kriittinen diskurssianalyysi, jossa tutkijan oma rooli tulkintojen tekijänä on korostunut. Olen pyrkinyt systemaattisuuteen ja läpinäkyvyyteen analyysiprosessissa esittämällä runsaasti esimerkkejä ja perustelemalla tulkintojani teoriaan tukeutuen. Silti on mahdollista, että toinen tutkija olisi painottanut aineistosta osin eri asioita tai jäsentänyt diskurssit toisin. Diskurssianalyysin subjektiivisuus on metodinen haaste, mutta pidän keskeisiä löydöksiä, kahden vastakkaisen päädiskurssin ja väestöpolitiittisen diskurssin hegemonista asemaa, hyvin perusteltuina aineiston toistuvuuden ja selkeyden valossa. Toiseksi

aineiston rajaus vaikuttaa tulosten yleistettävyyteen. Tutkimus kattoi ainoastaan Ylen verkkosivuilla vuonna 2024 julkaistuja ja valitsemiani uutisartikkeita ja kolumneja (yhteensä 88 kappaletta). Muiden medioiden, kuten Helsingin Sanomien tai iltapäivälehtien uutisartikkelit saattavat poiketa tästä, mahdollisesti kärjistyneempään tai yksipuolisempaan suuntaan. Niiden tarkastelu voisi tuottaa toisenlaisia tai täydentäviä tuloksia.

Kolmanneksi ajallinen rajaus vuoteen 2024 tarkoittaa, että tulokset edustavat eräänlaista läpivalaisua tietyssä hetkessä käytävästä keskustelusta. Diskurssit ovat kuitenkin ajassa eläviä, ja esimerkiksi hallitusohjelmien tai globaalien kriisien kaltaiset muutokset voivat muokata keskustelun painopisteitä. Jatkuvuuden ja muutoksen dynamiikkaa olisi hedelmällistä tutkia pidemmän aikavälin aineistoilla tai vertailevalla asetelmalla eri ajankohtien välillä.

Lisäksi on huomioitava, että tutkimukseni keskittyi mediakeskusteluun, ei ihmisten henkilökohtaisiin näkemyksiin tai kokemuksiin. Mediassa hallitseva diskurssi ei nimittäin automaattisesti tarkoita, että se vaikuttaa ihmisten arkeen. Yksilöt voivat torjua väestöpoliittisen huolipuheen tai kokea sen etäiseksi. Toisaalta kriittiset äänet voivat heijastella laajempaa kulttuurista muutosta, mutta niiden yhteiskunnallinen merkitys jää usein avoimeksi. Jatkotutkimus voisi syventää ymmärrystä esimerkiksi kysely- tai haastattelututkimuksen avulla: miten nuoret aikuiset kokevat syntyvyyteen kohdistuvat odotukset ja väestöpoliittiset toimenpide-ehdotukset? Mitkä tekijät todella vaikuttavat heidän perheenperustamispäätöksiinsä?

Toinen merkittävä jatkotutkimuslinja voisi kohdistua siihen, miten lisääntymiseen kohdistuva väestöpoliittinen hallinta ilmenee paitsi syntyvyyden edistämiseen tähtäävin keinoin myös rajoittamalla lisääntymisoikeuksia, erityisesti aborttioikeuden sääntelyssä. Ajankohtainen esimerkki tästä on monissa maissa voimistunut konservatiivinen ja pronatalistinen liikehdintä, jossa syntyvyyden lisäämistä edistetään samanaikaisesti rajoittamalla naisten oikeutta päättää omasta kehostaan. Tutkimus voisi syventää ymmärrystä siitä, miten pronatalistiset ja oikeistolaiset tavoitteet kytkeytyvät lisääntymisen sääntelyyn ja millä tavoin tämä kehitys liittyy etnonationalistiseen väestöajatteluun.

Tutkimukseni avaa kriittisen näkymän siihen, kuinka syntyvyyden laskua koskevassa julkisessa keskustelussa tuotetaan todellisuutta, joka ei pelkästään kuvaa väestönkehitystä, vaan ohjaa sitä haluttuun suuntaan. Tulokset osoittavat, että media ei ole vain heijastuspinta yhteiskunnallisille huolille, vaan myös aktiivinen toimija, joka asettuu pääosin tukemaan ja uusintamaan valtion väestöpoliittisia tavoitteita sekä yksilöihin kohdistuvia normatiivisia odotuksia.

Syntyvyyskeskusteluun kytkeytyy eettisesti raskaita kysymyksiä yksilönvapaudesta, eli siitä, kenen ruumiillista elämää hallitaan yhteiseksi hyväksi naamioiduin perustein. Kun väestönkasvua tavoitellaan ensisijaisesti syntyvyyttä lisäämällä, tehdään valinta, joka sivuuttaa niin maapallon ekologiset reunaehdot kuin väestön monimuotoisuuden. Näiden kysymysten esiin nostaminen on välttämätöntä, jos halutaan käydä aidosti demokraattista väestökeskustelua, jossa elämä nähdään muuna kuin resurssina. Tarvitaan avointa keskustelua, jossa huomioidaan niin ekologiset reunaehdot kuin yhteiskunnan rakenteelliset puitteet, jotta jokainen yksilö voi halutessaan lisääntyä tai olla lisääntymättä, ilman velvoitetta tai ohjausta kumpaankaan suuntaan.

Lähteet

- Bergenheim, S. (2020). *Yhteiskunnan, kansakunnan ja kansan asialla: järjestöt, yhteiskuntapolitiikka ja asiantuntijuus Suomessa 1930–60-luvuilla*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki.
- Bergenheim, S., & Klockar Linder, M. (2020). Pursuing pronatalism: non-governmental organisations and population and family policy in Sweden and Finland, 1940s-1950s. *The History of the Family*, 25(4), 671–703. Saatavilla: <https://doi.org/10.1080/1081602X.2020.1796748>. [Viitattu 14.12.2024.]
- Brown, J. A., & Ferree, M. M. (2005). Close Your Eyes and Think of England: Pronatalism in the British Print Media. *Gender & Society*, 19(1), 5–24. Saatavilla: <https://doi.org/10.1177/0891243204271>. [Viitattu 27.2.2025.]
- Burr, V. (2015). *Social Constructionism*. London: Routledge. Saatavilla: <https://doi.org/10.4324/9781315715421>. [Viitattu 22.1.2025.]
- Caldwell, J. C., & Caldwell, B. (2006). *Demographic transition theory*. Dordrecht, The Netherlands: Springer.
- Cover, R. (2011). Biopolitics and the Baby Bonus: Australia's national identity, fertility, and global overpopulation. *Continuum* 25(3), 439–451. Saatavilla: <https://doi.org/10.1080/10304312.2010.533750>. [Viitattu 26.2.2025.]
- Dean, M. (2007). *Governing Societies: Political Perspectives on Domestic and International Rule*. Berkshire: Open University Press.
- Duden, B. (1994). Väestö käsitteenä. Suom. Meriläinen, S. Teoksessa Ollila, E., Topo, P., Koivusalo, M., & Kajesalo, K. (toim.) *Vallaton väestö: kansallisia ja kansainvälisiä väestöpoliittisia kysymyksiä*. Juva: WSOY, 40–51.
- Egerö, B. (1994). Maailman väestökysymys – rajaton aihe. Suom. Mattila, S. Teoksessa Ollila, E., Topo, P., Koivusalo, M., & Kajesalo, K. (toim.) *Vallaton väestö: kansallisia ja kansainvälisiä väestöpoliittisia kysymyksiä*. Juva: WSOY, 12–38.
- Fairclough, N. (1997). *Miten media puhuu*. Suom. Blom, V. & Hazard, K. Tampere: Vastapaino. ISBN 951-768-017-1.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: textual analysis for social research*. London; New York: Routledge.
- Foucault, M. (1998). *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, M., Bertani, M., Fontana, A., Ewald, F., & Macey, D. (2003). *"Society must be defended": lectures at the Collège de France, 1975-76*. New York: Picador.
- Foucault, M., Senellart, M., Ewald, F., Fontana, A., Davidson, A. I., & Burchell, G. (2007). *Security, territory, population: lectures at the Collège de France, 1977-1978*. Palgrave Macmillan.

- Foucault, M. (2010). *Seksuaalisuuden historia: tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä*. Suom. Sivenius, K. Turenki: Gaudeamus. Ranskankielinen alkuteos: *Histoire de la sexualité* (1976, 1984).
- Helén, I. (2016). *Elämän politiikat: yhteiskuntatutkimus Foucault'n jälkeen*. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino oy. Tutkijaliitto. ISBN 978-952-7093-07-8.
- Helén, I. (1997). *Äidin elämän politiikka: naissukupuolisuus, valta ja itsehde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Tampere: Tammer-Paino Oy. ISBN 951-662-705-6.
- Hellsten, I. (2003). Monistettu Dolly – Johdatusta metafora-analyysiin. Teoksessa Kantola, A., Moring, I., & Väliverronen, E. (toim.) *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 64–92.
- Helsingin Sanomat. (23.8.2024). Antti Rinne, 54, kehottaa suomalaisia ”synnytystalkoisiin” – sanavalinta tyrmistyttää ja hävettää demareitakin. Saatavilla: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005337384.html>. [Viitattu 3.10.2024.]
- Husa, S. (1995). Foucault'lainen metodi. *Niin & näin*, 3(95), 42–49. Saatavilla: <https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn953-14.pdf>. [Viitattu 22.1.2025.]
- Hänninen, S., & Karjalainen, J. (toim.) (1997). *Biovallan kysymyksiä: kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnoimisesta*. Tampere: Tammer-Paino Oy. ISBN 951-662-691-2.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2016a). *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino. ISBN 978-951-768-527-6.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2016b). *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino. ISBN 978-951-768-527-6. [E-kirja].
- Kaisto, J., & Pyykkönen, M. (2010). *Hallintavalta: sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. ISBN 978-952-495-118-0.
- Kestilä, L., & Martelin, T. (2019). Suomen väestörakenne ja sen kehitys. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201902286550>. [Viitattu 25.5.2025.]
- Kunelius, R. (2003). *Viestinnän vallassa: johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. Porvoo: WS Bookwell Oy. ISBN 951-0-27783-5.
- Kunnallisanalan kehittämissäätiö. (2021). Maakuntapuntari-tutkimus. Tutkimusosio: Ylen ja STT:n uutisointiin luotetaan eniten. Saatavilla: https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/01/tutkimusosio_ylen-ja-sttn-uutisointiin-luotetaan-eniten.pdf. [Viitattu 2.4.2025.]
- Koivusalo, M. (1994). Keskitetystä valtiosta kehitysmaihin (eli kartoitus ”väestöongelmasta”). Teoksessa Ollila, E., Topo, P., Koivusalo, M., & Kajesalo, K. (toim.) *Vallaton väestö: kansallisia ja kansainvälisiä väestöpoliittisia kysymyksiä*. Juva: WSOY, 52–83. ISBN 951-0-19875-7.

- Kolehmainen, M. (2021). Parisuhteen tunnesäännöt. Teoksessa Brunila, K., Harni, E., Saari, A., & Ylöstalo, H. (toim.) *Terapeuttinen valta: onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa*. Tampere: Vastapaino. ISBN 978-951-768-884-0. [E-kirja].
- Mannerström, R., Muotka, J., Leikas, S., & Lönnqvist J-E. (2023). Hyvin toimeentuleva, terve ja suvaitsematon – Suomalaisten nuorten poliittiset ideologiat asenneprofiileina tarkasteltuna. Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu, Vuosikerta 62:1, 9–32. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/2775c686-bd74-4a9d-b05b-50bff0450476/content>. [Viitattu 3.5.2025.]
- Nieminen, A. (1941). *Väestökysymys entisinä aikoina ja nykyään*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Nätkin, R. (1997). *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä: maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Tampere: Tammer-Paino Oy. ISBN951-662-693-9.
- Oleskin, A. V. (2012). *Biopolitics: The Political Potential of the Life Sciences*. New York: Nova Science Publishers.
- Ollila, E. (1994). Väestöpoliittinen ajattelu Suomessa. Teoksessa Ollila, E., Topo, P., Koivusalo, M., & Kajesalo, K. (toim.) *Vallaton väestö: kansallisia ja kansainvälisiä väestöpoliittisia kysymyksiä*. Juva: WSOY, 84–98. ISBN 951-0-19875-7.
- Ollila, E., Topo, P., Koivusalo, M., & Kajesalo, K. (toim.) (1994). *Vallaton väestö: kansallisia ja kansainvälisiä väestöpoliittisia kysymyksiä*. Juva: WSOY. ISBN 951-0-19875-7.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2019). *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tallinna: Vastapaino. ISBN978-951-768-734-8.
- Pynnönen, A. (2013). *Diskurssianalyysi: tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun Working Paper N.o 379. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5471-0>. [Viitattu 16.12.2024.]
- Remes, L. (2014). Diskurssianalyysin kolme traditiota. Metodix. Saatavilla: <https://metodix.fi/2014/05/19/remes-diskurssianalyysin-kolme-traditiota/>. [Viitattu 22.4.2025.]
- Ridell, S. (1994). *Kaikki tiet vievät genreen: tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. ISBN 951-44-3527-3.
- Romppainen, H., & Utismedian liitto. (toim.) (2021). Kolumni. Juttutyypit.fi. Utismedian liiton mediakasvatustoiminta. Saatavilla: <https://juttutyypit.fi/juttutyypit/kolumni/>. [Viitattu 12.5.2025.]
- Rose, N. (1999). *Powers of Freedom: Reframing Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN0-521-65075-5.
- Rose, N., & Miller, P. (2010). Political power beyond the State: problematics of government. *The British Journal of Sociology*, 61(1), 271–303. Saatavilla: <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2009.01247.x>. [Viitattu 17.10.2024.]

- Rotkirch, A. (2024). 20 ehdotusta lapsitoiveiden tukemiseksi: Selvitys syntyvyyden laskusta Suomessa. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:46. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-977-9>. [Viitattu 3.12.2024.]
- Rotkirch, A., Tammisalo, K., Miettinen, A., & Berg, V. (2017). Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. Perhebarometri 2017. Väestöliitto. Helsinki: Hansaprint Oy. Saatavilla: <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/1/dcbf08d-perhebarometri-2017.pdf>. [Viitattu 23.4.2025.]
- Saaranen-Kauppinen, A., & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>. [Viitattu 18.12.2024.]
- Salmane, M. (2022). Suomalainen syntyvyyskeskustelu Helsingin Sanomien verkkokeskusteluissa 2020–21. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos. Työpaperi 2022(10).
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste. ISSN=1798-5137. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <https://stat.fi/tilasto/vaenn>. [Viitattu: 21.1.2025.]
- Suoninen, E. (2021). Diskurssianalyysi. Teoksessa Vuori, J. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavilla: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvali/teoreettis-metodologiset-viitekehykset/diskurssianalyysi/>. [Viitattu 15.1.2025.]
- Tilastokeskus. (n.d.). Taloudellinen huoltosuhde. Saatavilla: https://stat.fi/meta/kas/tal_huoltosuhde.html. [Viitattu 3.10.2024.]
- Tilastokeskus. (n.d.) Väestöllinen huoltosuhde. Saatavilla: https://stat.fi/meta/kas/vaestollinen_hu.html. [Viitattu 3.10.2024.]
- Valtonen, S. (2003). Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Kantola, A., Moring, I., & Väliaverron, E. (toim.) *Media analyysi: tekstistä tulkintaan*. Tampere: Tammer-Paino Oy. ISBN 951-45-7679-9. 93–121.
- Valtonen, P. (2012). *Abiturientti uutistoimittajana. Tekstilajin taju ja uutisen tuottaminen äidinkielen tekstitaidon kokeessa*. Annales Universitatis Turkuensis C 350. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5180-2>. [Viitattu 2.2.2025.]
- Wynes, S., & Nicholas, A. K. (2017). The climate mitigation gap: education and government recommendations miss the most effective individual actions. *Environmental Research Letters*, 12(7), 074024. Saatavilla: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/aa7541/pdf>. [Viitattu 20.5.2025.]
- Ysilova, K. (2009). *Ydinperheen politiikka*. Gaudeamus Helsinki University Press. Hakapaino. ISBN 978-952-495-094-7.
- Yleisradio. (24.8.2017). Antti Rinne pahoittelee puheitaan synnytystalkoista: ”Jokainen nainen ja jokainen mies päättää itse, miten tämä asia ratkaistaan”. Saatavilla: <https://yle.fi/a/3-9795006>. [Viitattu 3.10.2024.]

Ylen ohjelmatoiminnan ja sisältöjen eettiset ohjeet (OTS). (4.11.2021). Saatavilla:
<https://yle.fi/aihe/a/20-10000561>. [Viitattu 15.4.2025.]

Lait ja asetukset

Laki Yleisradio Oy:stä 1993/1380. Annettu Helsingissä 22.12.1993. Saatavilla:
<https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/1993/1380>. [Viitattu 15.4.2025.]

Liitteet

Liite 1. Viitattu tutkimusaineisto

1. Satakunnassa syntyi viime vuonna alle 1 400 lasta. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20067389>. (2.1.24_Terveystieteet)
2. Pirkanmaalla syntyvyys laski jopa HUSin aluetta enemmän. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20069797>. (17.1.24_Lapset)
3. Tiina Hoskari etsi kumppania ja turhautui – asiantuntijan mielestä parisuhteisiin ladataan liikaa odotuksia. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20069916>. (4.2.24_Perheet)
4. Syntyvyys matala, mutta reipas maahanmuutto nosti poikkeuksellisesti Keski-Suomen väkilukua. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20073503>. (8.2.24_Maahanmuutto)
5. Kesälahdella puhkesi koulukapina – kolme luokka-astetta lakossa terveydellisiin syihin vedoten. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20073910>. (9.2.24_Koulutus)
6. Laaja tutkimus seurasi tuhansia naisia sikiöajoista yli 30-vuotiaiksi – paljastui huolestuttava kehitys. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20074394>. (15.2.24_Tutkimus)
7. Tuija Siltamäen kolumni: Miksi syntyvyyskeskustelu aloitetaan aina nollassa, vaikka tutkimustietoa on metrikaupalla? Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20078944>. (18.3.24_Kolumni)
8. Selittämätön vietti – Lapsettomuudesta kirjoittava Saara Turunen: ”Ei kukaan tee lapsia, jotta saataisiin lisää veronmaksajia”. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20080024>. (24.3.24_Kirjallisuus)
9. Osa lestadiolaisista on alkanut rajoittaa lapsilukua: ”En halua elämää, jossa ei ole aikaa kaikille lapsille”. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20084234>. (29.4.24_Lapset)
10. Heikki Hiilamon kolumni: Vauvapulasta valitetaan ihan turhaan. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20088589>. (16.5.24_Kolumni)
11. Syntyvyys on historiallisen matalaa – Tampereella erityisen synkät luvut. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20090381>. (24.5.24_Ihmiset2)
12. Toiset unelmat – Tällaista on tahtomattaan lapsettoman Wilma Walinin elämä: ”Ei olisi mahdollista, jos olisi lapsi tuossa pyörimässä”. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20089947>. (28.5.24_Lapset)
13. Merikarvia on erikoinen poikkeus Satakunnan syntyvyystilastoissa – koko maakunnassa syntyi enää alle 1 400 vauvaa. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20090755>. (29.5.24_Kunnat)
14. Lasten määrä jäi ensimmäistä kertaa alle miljoonan – tutkijan mukaan asian vakavuutta ei Suomessa ymmärretä. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20091397>. (8.6.24_Lapset)
15. Alexander Puution kolumni: Kuka puhuisi rohkeasti vanhemmuuden puolesta? Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20089728>. (14.6.24_Kolumni)
16. OECD: Rikkaimmissa maissa syntyy puolet vähemmän lapsia kuin 1960-luvulla. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20095595>. (21.6.24_Lapset)
17. Synnytyksen määrä on hienoisessa laskussa pohjalaismaakunnissa – koko maassa suunta on päinvastainen. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20101205>. (26.7.24_Perheet)

18. Kännykät ovat yksi syy vauvakatoon, sanoo väestötutkija Anna Rotkirch – pitää myös hedelmöityshoitoja osana ongelmaa. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20103871>. (11.8.24_Politiikka)
19. Kartta paljastaa, kuinka hälyttävän vähän Suomessa syntyy lapsia. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20104408>. (13.8.24_Perheet)
20. Hedelmällisyysopetusta peruskouluihin? Saatavilla: <https://yle.fi/a/91-20105214>. (15.8.24_Koulutus)
21. Perheet kertovat: Nämä asiat piti elämässä olla valmiina ennen lasten saamista. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20105230>. (21.8.24_Perheet)
22. Lähes joka kahdeksas vaasalaisäiti kärsii synnytyspelosta: ”On sääli, jos ihmiset jättävät lapset tekemättä pelon takia”. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20104726>. (26.8.24_Perheet)
23. Suomessa syntyy niin vähän vauvoja, että eläkeikä uhkaa nousta reippaasti – katso, milloin pääset eläkkeelle. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20106678>. (27.8.24_Työelämä)
24. Kymenlaakson väestökehitys laskee vauhdilla – korkea maahanmuutto hidastaisi kehitystä vain hiukan. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20110628>. (11.9.24_Yhteiskunta)
25. Kuuden pojan onnellinen äiti. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20109431>. (18.9.24_Perheet)
26. Millaisia ajatuksia vauvabonus herättää tuoreissa vanhemmissa? Kävimme synnytysairaallassa kysymässä. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20117152>. (10.10.24_Perheet)
27. Kaikille ei opeteta koulussa, että raskaaksi tuleminen vaikeutuu iän myötä. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20118366>. (17.10.24_Terveys)
28. Asiantuntijalla on yksi lääke lapsipulaan – Kouvolan vauvojen määrä ehti puolittua muutamassa vuodessa. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20118649>. (21.10.24_Lapset)
29. Ronja Salmen kolumni: Vauvabonus on karmiva ehdotus. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20118527>. (21.10.24_Kolumni)
30. Suomessa on pian enää kourallinen kuntia, joissa vauvoja syntyy enemmän kuin ihmisiä kuolee – katso oman kuntasi tilanne. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20116400>. (24.10.24_Kunnat)
31. ”Ehdotus on vähän karmiva” – valtaosa tyrmää vauvabonus Ylen kansanedustajakyselyssä. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20121584>. (4.11.24_Politiikka)
32. Uusi väestöennuste on Etelä-Pohjanmaalle aiempaa valoisampi: väkiluku ei romahdakaan pelätysti. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20125884>. (20.11.24_Kunnat2)
33. Mona Mannevuon kolumni: Työllistymisen epävarmuus syö lapsitoiveet. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20126297>. (27.11.24_Kolumni)
34. Etlä laski synkän ennusteen Suomen tulevasta väkimäärästä – huoltosuhde paranee, muttei kovin pitkään. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20131071>. (13.12.24_Maahanmuutto)
35. Kokkola on yhä synnytysten pääkaupunki pohjalaismaakunnissa. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20132203>. (27.12.24_Lapset)

Liite 2. Viittaamaton tutkimusaineisto

36. Satakunnassa syntyi viime vuonna alle 1 400 lasta. 2.1.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20067389>.
37. Hausjärvi jatkaa vauvarahan jakamista. 8.1.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20068225>.
38. Lemmetyiset eivät uskalla haaveilla kolmannelta lapsesta, koska apua ei ole: ”Olemme juuri ja juuri selvinneet tähän asti”. 19.1.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20070204>.
39. Kanta-Hämeen väkiluku kasvoi viime vuonna, mutta vain hieman. 25.1.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20071377>.
40. Kylpylä lupaa ilmaisen loman asiakkaille, jotka tekevät kylpylässä uuden ihmisen. 29.2.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20077089>.
41. Pikkukunta uhmaa muuttotrendejä ja vetää uutta väkeä – pienimmille kuntalaisille tarjotaan vauvaintien lisäksi pääsky-bodyt. 8.3.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20078122>.
42. Koululaisten ja koulujen määrä romahtaa – Kuntaliitto: Vain poikkeuksellinen maahanmuutto voi estää. 14.3.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20078918>.
43. Laskeva syntyvyys vaikuttaa jopa suomalaisen huippu-urheilun tasoon: ”Pahin hetki on vielä tulossa”, sanoo tutkija. 16.3.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20078752>.
44. Kruunuvuorten vauva maksoi 57 000 euroa – selvitimme, mistä hedelmöityshoitojen kulut kertyvät. 22.3.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20079952>.
45. Lappeenrannan juuri valittu kaupunginjohtaja jää isyysvapaalle, koska haluaa näyttää esimerkkiä. 9.4.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20082705>.
46. Tontti alehintaan ja rantatontti pilkkahintaan – vauvojen määrä romahti suuren syntyvyyden Perhossa, kunnanjohtaja järkyttyi. 15.4.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20083628>.
47. Vieläkö lestadiolaiset haluavat ison perheen? Yle tekee juttua aiheesta, kerro meille ajatuksistasi. 18.4.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20084429>.
48. Etelä-Karjalassa on syntynyt lapsia alkuvuonna vähemmän kuin koskaan. 19.4.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20084382>.
49. Perho yrittää kampaata väestökatoa maksamalla tuhansia euroja kuntaan muuttaville. 23.4.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20085044>.
50. Vaasan vaalipiirin kansanedustajat: Ulkomaiset opiskelijat voisivat auttaa pieniä maalaislukioita pysymään hengissä. 7.5.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20087290>.
51. Kalen kahdet kasvot – Kova mutta kiva johtaja – tällaisena valtuutetut pitävät Kalervo Kummolaa, joka on kantanut pormestarin manttelia vuoden. 15.5.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20086982>.
52. Syntyvyyteen ikävä notkahdus Kanta-Hämeessä. 23.5.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20090237>.
53. Pohjois-Karjalassa syntyi vuonna 2023 vain hieman yli tuhat lasta. 24.5.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20090393>.
54. Kuopion syntyvyys on Pohjois-Savon toiseksi heikointa – maakunnan syntyneiden määrä on puolittunut 30 vuodessa. 24.5.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20090410>.

55. Suvivirsi kajahtaa viimeisen kerran kyläkoulussa: oppilaat miettivät syksyä pelolla ja haikeudella. 29.5.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20090365>.
56. Syntyvyys laski viime vuonna tilastohistorian matalimmalle tasolle myös Kanta-Hämeessä. 29.5.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20091064>.
57. Sheilah Jetorotich Ng'etich maksoi 11 500 euroa kokkiopinnoista Suomessa – nyt tärkeän taidon opetus uhkaa loppua. 2.6.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20089558>.
58. Lapsia syntymässä jälleen eniten kesällä – asiantuntija: oletus on ollut, että yhtenä syynä tälle on suunnittelu. 20.7.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20099806>.
59. Suomen väkiluku on kasvanut vuoden alusta yli 12 000 hengellä. 25.7.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20101346>.
60. Elli Ryyhälän luokalla ei ole samanikäisiä – kone näyttää, miten 7-vuotiaiden määrä romahtaa lähes kaikissa kunnissa. 7.8.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20103418>.
61. Perussuomalaiset tyrmää hallituskumppani RKP:n tavoitteen maahanmuutosta – ”Täysin mahdoton”. 21.8.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20106332>.
62. Suomen tulevaisuus ei ole niin toivoton kuin ehkä luulit – kolme professoria kertoo, miksi. 25.8.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20106092>.
63. Yritysmaailmassa kauhistuttiin Jani Mäkelän puheista – perussuomalaisten pomo haukkui suomalaiset johtajat. 10.9.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20110592>.
64. Tuore väestöennuste: väkiluku voi laskea jopa neljänneksellä osassa Itä-Suomen kuntia. 11.9.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20110686>.
65. Voimakas maahanmuuttokaan ei pelasta pohjalaiskuntia tyhjenemiseltä – ennusteessa muutama ilahduttava poikkeus. 11.9.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20110757>.
66. Maahanmuutto kasvaa enemmän kuin koskaan – skenaario povaa: kuuden miljoonan raja lähestyy. 11.9.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20109590>.
67. ”Lapsettomuuden toinen kierros” voi aiheuttaa surua ja ahdistusta, sanoo yhdistys – kerro meille kokemuksesi. 8.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20116716>.
68. Väestötutkija ehdottaa: Tuhansien eurojen etu, jos ensimmäisen lapsen saa alle 30-vuotiaana. 10.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20116399>.
69. Huolet omasta taloudellisesta tulevaisuudesta ja ilmastonmuutoksesta voivat estää lasten hankkimisen, kertovat nuoret. 11.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20117265>.
70. Asiantuntija: Alle 30-vuotiaille ehdotettu vauvabonus tukisi keskiluokkaa, joka muutenkin saa eniten lapsia. 11.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20117456>.
71. Tehoaisiko sinuun kannustin, joka maksettaisiin lapsen saamisesta alle kolmekymppisenä? Kerro meille. 12.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20117432>.
72. Nuorisopoliitikot tyrmistyneinä A-studiossa: Tuloveron poisto kolmen lapsen äideiltä olisi ”peppu edellä puhun menemistä”. 14.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20117343>.
73. Kolme kuntaa on maksanut vuosia vauvarahaa 10 000 euroa, mutta se ei ole lisännyt lasten määrää. 16.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20118092>.
74. Moni kolmekymppinen ei hanki lapsia, vaikka tietää, että hedelmällisyys laskee – kolme heistä kertoo miksi. 18.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20118360>.

75. Nämä kuvat näyttävät, millainen Suomi on 50 vuoden päästä. 24.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20119916>.
76. Toivon päättäjien tekevän kaikkensa, jotta tällainen tulevaisuudenkuva toteutuu, sanoo kokoomuspormestari väestöennusteesta. 24.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20119918>.
77. Analyysi: Suurta muutosta väestöennusteessa selittää yksi asia – siksi tulevaisuus on sumuinen. 24.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20120069>.
78. Oulun seutu on yksi harvoista alueista, missä syntyvyys ylittää kuolleisuuden – näin paikalliset kertovat syistä. 24.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20120040>.
79. Luodossa ollaan väestöennusteesta tyytyväisiä, vaikka kouluissa alkavat tulla seinät vastaan. 24.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20120042>.
80. Kouvolassa väki vähenee, eikä kaupunki voi sitä pysäyttää – asukkaat toivovat Kouvolalle parempaa tulevaisuutta. 24.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20119955>.
81. Täältä näyttää Lappi vuonna 2045: Matkailukunnat kasvavat, mutta Itä-Lapin asukasmäärä jatkaa kutistumistaan. 24.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20119895>.
82. Perussuomalaisten Mäkelä arvostelee väestöennustetta – ”En pidä kovin uskottavana”. 24.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20119913>.
83. Eläkemaksut alas, työllisyys ylös – jos tuore väestöennuste toteutuu, se olisi iloinen yllätys eläkejärjestelmälle. 25.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20119997>.
84. Tutkijoiden arvio väestöennusteesta: Maahanmuutto välttämätöntä, mutta hallitus jarruttaa. 31.10.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20120403>.
85. Etelä-Karjalassa syntyy tänä vuonna noin 700 lasta – ”Mennään hyvin samoissa luvuissa kuin viime vuonnakin”. 6.11.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20122464>.
86. Suurin osa miehistä vastustaa naiseen kohdistuvaa väkivaltaa, mutta silti nuoret naiset kohtaavat sitä paljon. 12.11.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20124149>.
87. Johanna Vuorelman kolumni: Väestöennusteilla tehdään politiikkaa, jolla voi olla vakavat seuraukset. 12.12.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20130595>.
88. Lauri Nurkse kertoo, miksi epäröi lapsen saamista 44-vuotiaaksi. 29.12.2024. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20131756>.